

NORDISKA MUSEET

FATABUREN

1912

HÄFT. 4

KULTURHISTORISK·TIDSKRIFT

• UTGIFVEN AF •
BERNHARD·SALIN
MUSEETS·STYRESMAN

Gerda Cederblom, Ett bidrag till det dukade bordets historia . . .	193
Martin Olsson, Uppländska sjöbodar . . .	218
Smärre meddelanden: Några skånska jullekar, upptecknade af O. Christoffersson; S. Lampa, Kubbgubben; L. Reimer, Kasken; A. Qvistgaard, »Klockare-Magnusen» . . .	240
Litteratur: O. Lundberg och H. Sperber, Härnevi, af N. E. H.; Saxes Danesaga, översat af J. Olrik, af N. E. H.; J. Henriksson, Växterna i de gamlas föreställningar, seder och bruk, af N. E. H.; Lars Lunell, Från Siljans sagoland, af L. Hbg; G. Upmark, Från Gustaf Vasas hof, af -a-i; Skånska Handelsbanken, fästskrift, af -a-i	250

Bilaga: Redogörelse för Nordiska Museets utveckling och förvaltning år 1911 samt Redogörelse för K. Lifruskammaren och därmed förenade samlingars utveckling och förvaltning år 1911.

Gåfvor till Nordiska Museet emottagas med tacksamhet. Från landsorten insändas de under adress Nordiska Museet, Stockholm 14. I Stockholm kunna de inlämnas antingen i museet eller å Skansen, Djurgården. Vid hvarje föremål böra fyndort och gifvarens namn, titel och adress samt i öfrigt hvarje upplysning, som kan lämnas om föremålets historia eller användning, så fullständigt och tydligt som möjligt angifvas.

Fotografer! Fotografier af kulturhistoriskt, etnografiskt och arkeologiskt intresse (byggnader och byggnadsdetaljer, eldstäder, husgeråd, utöfvandet af landtliga sysslor och hemslöjd, idrotter och lekar, forntroföremål o. s. v.) mottagas med tacksamhet af Nordiska Museet.

Författarne äro ensamma ansvariga för sina uppsatsers innehåll.

Ett bidrag till det dukade bordets historia.

Af

Gerda Cederblom.

Den kände fornforskaren Nils Gabriel Djurklou berättar från Unnaryd socken, Småland, huru från julafton till tredjedagen samt på nyårsdagen och trettondagen — äfvensom om däremellan något julgille hölls — de s. k. julhögarna skulle ligga på stora stugubordet; brödet ansågs därigenom hafva vunnit en förunderlig kraft. Man trodde, att änglarna under julen gästade huset, och därför skulle allt på bästa sätt ordnas för deras mottagande. Mångenstädes låg bonden och hans familj under julnatten i den på golfvat utbredda julhalmen, då däremot för änglarna bäddar voro tillredda på bänkarna. Mat skulle för deras räkning kvarlämnas på stora bordet, och, sedan hvar och en druckit sitt lystmäte af julölet, stånkan fyllas på nytt och stå till farängladagen eller trettondagen. Detta öl kallades änglaöl eller änglavin, och därmed beströkos kreaturen och bestänktes åkrarna för att hindra onda makter att göra dem skada. Allt, som kom i beröring med det heliga bordet och belystes af det helgade skenet från julbrasan eller julljuset, blef välsignadt, och i denna tro lågo utan tvifvel med kristna föreställningar uppblandade dunkla och förvirrade hågkomster af en forntida fädrens ande egnad kult, hvars offereld brann på den husliga härden och hvars offerfest firades vid den lefvande ättlingens högtidsbord.¹ Djurklou berättar äfvenledes från Unnaryd, att, sedan all säden var inbärgad, skärorna skulle läggas på stora stugubordet och där kvarligga öfver natten

¹ N. G. Djurklou, Unnarsboarnes seder och lif. 1874, sid. 71, 72.

13—120411. *Fataburen.*

för att helgas.¹ Från flera svenska provinser finner man dessutom uppgifter om, att de nyfödda barnen, så länge de äro odöpta, böra ha sin sofplats på stugans stora bord.² Och från Småland meddelas, att den nyfödda kalfven till någon tid bör njuta hägn under främre bordsändan.³ Af dessa skildringar se vi, att stugans stora bord eller högtidsbord ansågs heligt ej blott under julhelg, då det var smyckadt till högtid, utan under året i dess helhet. En paragraf i Hälsingelagen, upptecknad under 1300-talet, antyder äfven bordets helgd. Brott begångna inom olika områden i stugan bestraffas nämligen mer eller mindre strängt. Lindrigast straffades det brott, som begicks mellan dörren och eldstaden, hvilken vid denna tid låg midt i rummet. Begicks brottet invid eldstaden, skärptes straffet, men strängast bestraffades det brott, som var begånget mellan eldstaden och gafvelväggen, d. v. s. nära eller vid det stora bordet längs den väggfasta gafvelbänken.

Dessa skildringar, som leda sitt ursprung från mycket aflägsna tider, ge en lämplig bakgrund till bordssedernas och borddukningens historia under senare tid, därigenom att de i viss mån belysa och förklara mycket i det utvecklade bordceremoniel, som gjort sig gällande, och hvaraf rätt många reminiscenser ännu kunna påpekas.

Bordet utgjordes i sitt första skede blott och bart af en träskifva eller bräda.⁴

I Edda-dikterna begagnas benämningen *bjod* (af ordet *bjoda* = *bjuda*) om såväl bord, fat som tallrik, hvilket anger, att »*bjod*» var ett mellanting af dessa bohag.⁵ — En tysk miniatyr från 1383 framställer äfven ett sällskap sittande med en bordskifva i knät, fig. 1.⁶ Ännu vid 1600-talets midt bildades bordet ofta inom stor-

¹ Djurklou, ofvan anförda arbete, sid. 8.

² Från Unnaryd sn, Småland, jfr P. G. Wistrand, Svenska folkdräkter, Stockholm 1907, sid. 33. — Från Gräsmark sn, Värmland. Nordiska Museets folkkunskapsarkiv.

³ Ur J. J. Törners Samling af widskepelse. Småland 75, 35. Afskrift i Nordiska Museets folkkunskapsarkiv.

⁴ Inom båtbyggeriets terminologi finner man ju fortfarande ordet *bord* liktydigt med bräda eller plank, liksom man i sjömansspråket begagnar uttrycket *styrbord* och *babord*.

⁵ Kristoffer Visted, *Vor gamle bondekultur*. Kristiania 1908, sid. 48.

⁶ Alwin Schultz, *Deutsches Leben im XIV und XV Jahrhundert*. Grosse Ausgabe. Wien 1892, pl. IX, fig. 1.

manshemmen af en lös skifva lagd på ett par bockar. Denna anordning med ett lätt flyttbart bord var i många afseenden praktisk i en tid då herremännen ofta reste från gods till gods för att in natura njuta gårdens afkastning. Några särskilda matsalar förekommo ej heller; man sof, åt, dansade och spann i samma rum. Bord med fast underrede förekommo dock tidigt under medeltiden,

Fig. 1. Miniaturbild ur Rudolf von Ems världskronika från 1383.
Stuttgart, Kungl. privatbiblioteket.

och denna medeltida bordstyp med sina kryssformiga gafvelstycken anträffas än i dag här och hvar inom allmogehemmen. Först med renässansen begynner det fyrbenta bordet att komma i bruk.

Det i det föregående omnämnda stora stugubordet hade alltid fast underrede och hade sin bestämda plats, men vid detta åt man inom allmogehemmen endast vid högtidliga tillfällen. I hvardagslag

åt man antingen med tallriken i knät eller vid ett litet rundt bord af den typ, som ännu ofta anträffas i bondehemmen och vanligen benämnes mattafla och hopfälld äfven gör tjänst som stol.

Å taflor från såväl medeltiden som 1500- och 1600-talet kan man iakttaga, huru furstar intaga sina måltider vid särskilda bord. Det var ej tillbörligt, att de, åtminstone vid högtidliga tillfällen, åto tillsammans med underordnade. Sålunda kunde kejsar Ferdinand II vid sin kröningsmåltid år 1619 ej äta vid samma bord som kurfurstarna, och dessa kunde ej heller äta gemensamt, utan måste hvar och en ha sitt särskilda bord, fig. 2. Bilden af en festmåltid vid Ludvig XIII:s hof efter en högtidlig utdelning af riddarslag i Fontainebleau år 1633 framställer likaledes konungen sittande allena vid sitt bord, omgifven af en skara uppvaktande adelsmän, fig. 3. Och från svenska hofvet är känt, huru drottning Kristina och Maria Eleonora vid den förras kröningsmåltid tronade vid hvar sitt bord.¹ En jämkning af dessa förhållanden synes dock tidigt ha inträdt, så att personer af olika rang kunde äta vid samma bord, men ej vid samma duk, ty därtill fordrades full jämlikhet. Sålunda kunde husbonden äta vid samma bord som sina tjänare, men dessa hade sina bröddiskar eller fyrkantiga eller runda trätallrikar stående direkt på bordet, då däremot en duk var utbredd framför husbonden. Linné berättar härom från sin skånska resa år 1749, huru man »vid litet samkväm endast dukade bordsändan närmast högsätet, i hvilket bonden med sin hustru residerade; det öfriga husfolket satt på ömse sidor i gallbänken och på sätet».² Ville en furste hedra en främling inbjöds denne att gästa vid furstens bord, men en mindre extra duk eller servett breddes under furstens tallrik. Om etiketten eller själfkänslan i detta afseende sårades, kunde det medföra allvarliga konflikter. Hade någon blifvit placerad vid samma duk som en underordnad eller ovärdig, ansåg sig den förolämpade äga rätt att själf genom ett snitt afskilja närliggande del af duken för att ej synas dela densamma med en ovärdig. Han skymfade härigenom på grym-

¹ Johan Grönstedt, Svenska hoffester. I. Stockholm 1912, sid. 115.

² Carl Linnæi Skånska resa. Stockholm 1751, sid. 37.

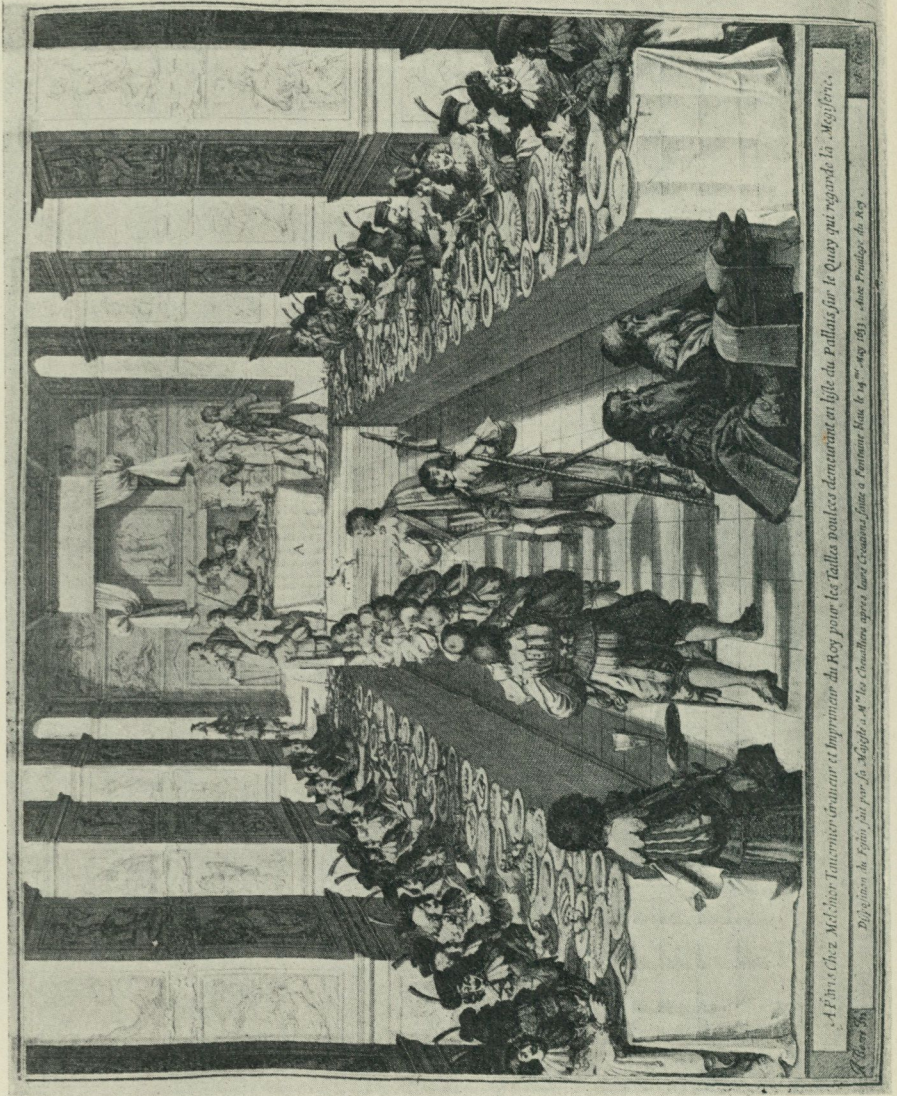

Fig. 3. Festmåltid vid Ludvig XIII:s hof. Efter kopparstick af Abraham Bosse.

maste sätt den eller de, som han ville utpeka såsom ej jämbördiga med honom själf.¹

I Statens Historiska Museum i Stockholm finnes bevarad en linneduk i storlek 47 × 57,5 cm. med broderadt vasavapen samt initi-

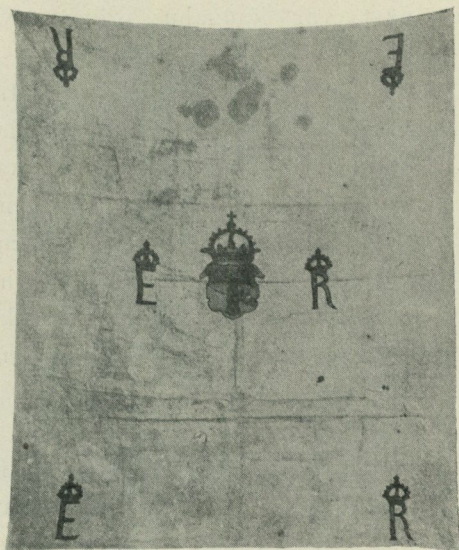

Fig. 4. Broderad duk,
tillhört konung Erik XIV. Statens Historiska Museum.

alerna E R (=Ericus Rex), se fig. 4. I museets inventarieförteckning är den upptagen såsom näsduk, och de synliga fläckarna uppgifvas vara blodfläckar uppkomna vid Sturemorden. Ehuru näsdukar började komma i bruk på 1500-talet,² synes det antagligare, att nämnda duk tjänstgjort som biliggare (tidigaste benämning på servett) och haft sin plats under konungens tallrik. Biliggarens öfre halfdel har då tjänstgjort som underlag för konungens kuvert, den nedre halfvan har hängt ned öfver bordskanten och utmärkt konungens plats.

¹ H. Havard, Dictionnaire de l'ameublement et de la décoration. Paris (1890). T. III, col. 943, 944.

² Troels Lund, Dagligt Liv i Norden. Köpenhamn 1903. B. IV, sid. 150.

Det torde äfven vara ganska troligt, att i Sverige användandet af en särskild servett under furstens tallrik oafbrutet fortleft från Gustaf Vasas och Erik XIV:s dagar intill vår egen tid. I Stockholms kungaborg framsättes än i dag hvar och en af den kungliga familjens kuvert på sin särskilda servett såsom fig. 5 a och b visar, och då främmande furstar gästa vårt kungahus, ordnas äfven deras kuvert på liknande sätt.

En parallel till ofvannämnda förhållande anträffas äfven i en del svenska allmogebygder. Sålunda förekommer inom Helsingland, Ångermanland, Jämtland och Dalarna en sorts dukar (vanligen opphämtaväfnader i krapprodt, svart och gult mot linnebotten) som gå under benämning prästdukar, prästrutor, förhörsrutor eller prästförhörsdukar¹ och användas vid bröllop, husförhör och andra tillfällen, då prästen gästar huset. De äro nämligen särskildt afsedda att utmärka prästens plats, och prästen är ju ofta på landsbygden ortens förnämligaste man.

I Sollefteå socken i Ångermanland finner man liknande dukar, som här benämnas begravningsdukar. De användas först i sorgehuset å högtidsbordet såsom underlag för förningen för att sedan vid begravningsstågets afgang till kyrkogården aftagas bordet och bredas på kistan.²

Vid de europeiska hofven följdes ett detaljeradt ceremoniel vid bordens dukning och matens servering såväl under 1600- som 1700-talen, och det ansågs vara af utomordentlig vikt, att det till alla delar fullföljdes. Under Ludvig XIV ägde bordceremonielet lagstadgad form, och »l'Etat de la France», en sorts statskalender, meddelar ej blott hoffunktionärernas namn, titlar och löneförmåner, utan äfven hvad som åligger hvar och en. Hofstaten för konungens taffel var vid denna tid betydande och utgjordes af en hel stab höga tjänstemän. Nämnda kalender från år 1699 meddelar bland annat, att »le Premier Maître d'Hôtel», d. v. s. främsta mannen för konungens taffel, är en markis

¹ Dylika dukar förekomma sannolikt äfven i andra landskap, ehuru de där ännu ej äro konstaterade af Nordiska Museet.

² Enligt meddelande från fröken Beda Larsson, Mora, 1910.

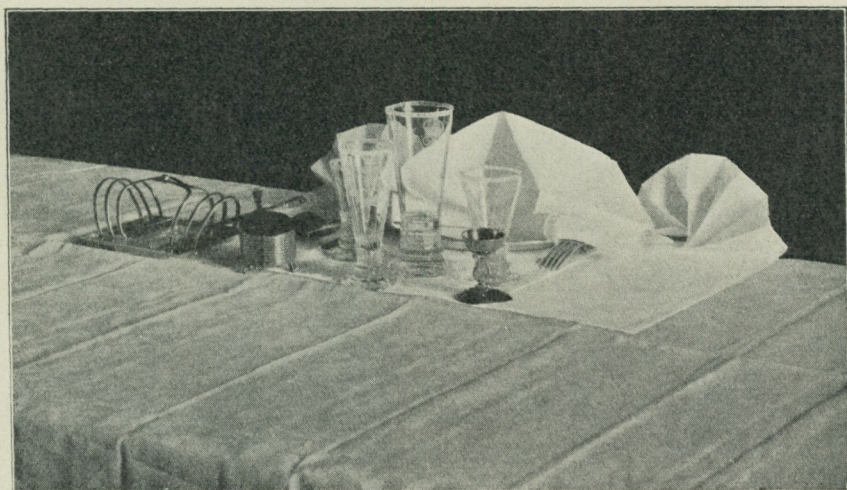
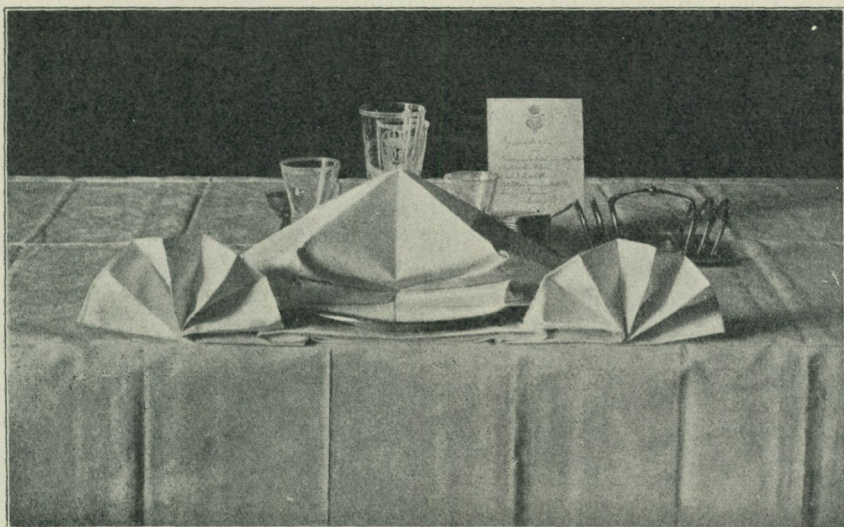

Fig. 5 a och b. Konung Gustaf V:s kuvert,
sedt från två olika sidor. Efter fotografi 1911.

med en årslön af 24,000 livres,¹ att han såsom tecken på sin värdighet bär en staf med silfverbeslag och rika förgyllningar. Denna för han, då han eskorterar köttet till den kungliga taffeln, då konungens »pains-benits» frambäres, samt på morgonen, då han åtföljer konungens bouillon.

Nämnda höga tjänsteman öfverräcker äfven till konungen de fuktade servetter, hvarmed denne före och efter måltiden tvättar sina händer, och han afstår denna ära endast åt »les Princes du Sang, aux Fils légitimés de France et au Grand-Mâitre»² (riksmarskalken).

Det märkligaste af bordets alla tillbehör var otvifvelaktigt »la nef», ett rikt utsmyckadt etui, som inneslöt furstens knif, sked, gaffel, saltkar och tandpetare. Under en tidigare period bar nämnda etui ofta formen af ett skepp med tackel och tåg, förfärdigadt af silfver och guld,³ och åtnjöt nästan samma vördnad som en relik: det fördes i procession till den kungliga taffeln, och det tillkom hvar och en som passerade detsamma att göra en ödmjuk bugning.⁴ Detta fodral för konungens knif, sked, gaffel m. m. äger anor, som förtjäna att i sammanhang härmed uppmärksammas. Under katolicismens tidigare period förekom å altarbordet ofta fullriggade skepp af silfver, guld och ädla stenar. De användes antingen såsom relikgömma, rökelsekär⁵ eller såsom förvaringsplats för hostian och den heliga duken. Såsom gåfva hade de af förnäma personer öfverlämnats till kyrkan och ägde sannolikt sin upphöjda plats å altarbordet, på grund af den symboliska betydelse skeppet intagit inom den kristna församlingen allt ifrån dess äldsta tid. En motsvarighet till dessa kyrkskepp finna vi i konungens bordskepp, hvilket, vid sidan af sin uppgift såsom skyddande fodral för konungens kuvert,

¹ Livre var till 1795 enheten i franska myntsystemet, en livre motsvarar ungefär en franc (80 francs=81 livres).

² L'Etat de la France, Paris 1699. Tom I, sid. 58, 59.

³ Alfred Franklin, La civilité, l'étiquette, la mode, le bon ton du XIII au XIX siècle, Paris 1908. Tom I, sid. 135, 136.

⁴ H. Havard, anförda arbete. Tom III, col. 981.

⁵ Prags domkyrka ägde enligt en inventarieförteckning från 1337 tvenne rökelse-skepp, ett af guld och jaspis samt ett af ametist. Beda Kleinschmidt, Lehrbuch der christlichen Kunstgeschichte. Paderborn 1910, sid. 502.

Fig. 6. Miniaturmålning af J. Memling (död 1494) ur Breviarium Grimani i Venedig.

äfvén var att betrakta såsom attribut till suveräniteten och såsom sådant bevisades stor vördnad.

Å en miniatyr af J. Memling i ett breviarium i Venedig framställes en bordscen med skepp, se fig. 6. Och Musée de Cluny i Paris äger ett praktfullt sådant, som enligt traditionen tillhört kejsar Carl V, fig. 7.

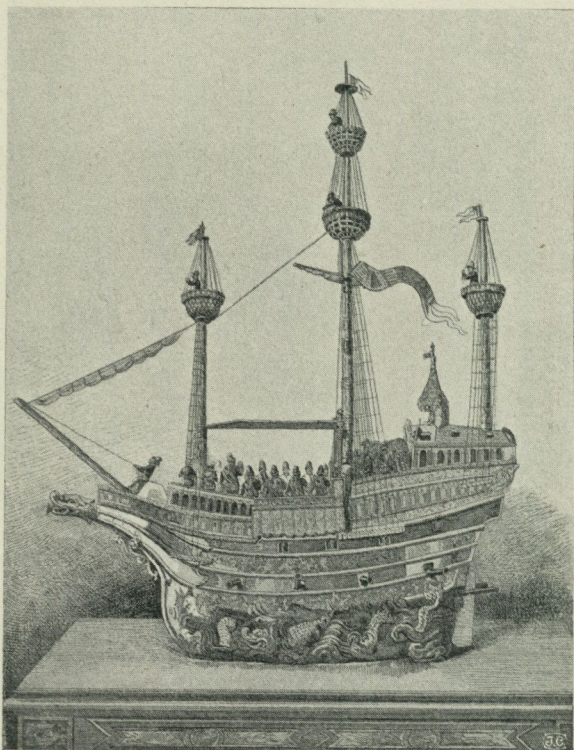

Fig. 7. Bordskepp som tillhört Carl V.
Musée de Cluny Paris.

Hur stor vikt, som fästes vid bordskeppets utsmyckning vid 1600-talets slut, bevisas bland annat däraf, att det af Ludvig XIV beställda betingade ett pris af omkring 100,000 livres, guldvärdet uppgick till 80,000 livres, och guldsmeden, som fått sig arbetet anförtrodt, arbetade på detsamma under nära sex år.

Bordskeppen hade vid denna tid förändrat sin ursprungliga form, som var mycket opraktisk, särskildt med hänsyn till att det alltid skulle åtfölja monarken, såväl under fredliga resor som under krig. Ludvig XIV:des bordskepp synes dock ägt kvar något af båtformen, det uppbars af tritoner och sirener.¹

L'Etat de la France från år 1736 omtalar äfven »une nef» från Ludvig XV:des hof, detta i form af ett afmastadt skepp af förgylldt silfver. Traditionen förmäler enligt nämnda arbete,² att detsamma under 1500-talet af Paris stad öfverlämnats till någon af Frankrikes konungar. Samma källskrift meddelar, att konungens servetter förvarades i skeppet mellan välluktande dynor, samt att detsamma placerades å konungens bord, då han åt »en grand cérémonial», annars på kredensbordet. Det påbjudes vidare, att alla skola göra sin reverence vid passerandet af »la nef», prinsessorna ej undantagna.

Napoleon bibehöll såväl användandet af »la nef» för knif, gaffel, och sked som den fuktade servetten före och efter måltiden.³

En sen ättling till de franska konungarnas »nef» återfinnes äfven hos Sveriges nuvarande regent. Det utgöres af ett jämförelsevis enkelt fyrkantigt fodral af brunt skinn, innehållande vanlig knif och gaffel, fiskgaffel och knif, matsked, dessertsked och tesked, kombineradt peppar- och saltkar samt äggkopp. Det står under taffeltäckarens vård och medföljer konungen öfverallt inom riket, vare sig han reser till något lustslott, beger sig på jakt eller gästar någon privatperson.

En af de uppgifter, som nämnda fodral för konungens servett, knif, sked, tandpetare m. m. under äldre tid ägde, var gifvetvis att skydda dessa föremål för onda inflytelser. — Vis à vis maten var faran än svårare att afvärja. Såsom preservativ mot giftblandning användes här hvarjehanda föremål, som man tilltrorde förmågan, att då maten därmed berördes, kunna absorbera däri möjligen förekommande gifter. Bland dessa föremål omnämnas: en imitation af en ormtunga (vanligen förfärdigad af hajtänder), ett enhörnings-

¹ H. Havard, förut anförda arbete. T. III, col. 982.

² L'Etat de la France, Paris 1736. T. I, sid. 158.

³ Franklin, anförda arbete. T. I, sid. 136, 251.

horn (förfärdigadt af en narhvalstand), ett stycke agat m. fl. föremål¹. Tilltron till dessa undergörande föremål synes dock ha afmattats mot 1600-talets slut, från Ludvig den XV:des hof omtalas de ej. Allt, som framsattes på furstebordet skulle dock fortfarande noga undersökas och detta skedde genom kredensning.

Seden att kredensa mat och dryck ledde sitt upphof från medeltiden med dess ständiga fruktan för förgiftning. Allt efter som tiden och civilisationen framskred, förlorade den sin betydelse och öfvergick till en tom ceremoni; detta stadium torde dock ej inträdt förr än ett godt stycke in på 1700-talet. L'Etat de la France från såväl Ludvig XIV:des som Ludvig XV:des tid ge synnerligen detaljerade föreskrifter om huru kredensningen skall försiggå. Först skola föremålen i det förut omtalade »la nef» noga pröfvas. »Le gentil-homme servant» berör knif, sked, gaffel och tandpetare samt tallrikar och servetter med ett stycke bröd, hvilket »le chef du goblet» skyndsamt förtär. Under den pågående serveringen, då nya fat inbäras, beröres allt med tvänne brödstycken, hvaraf det ena förtäres af »l'ecuyer-bouche», det andra af »le maître d'hôtel». Då konungen begär dricka, afhämtar munskänken från buffén å en presentertallrik af guld konungens glas, två kristallkaraffer, en med vin och en med vatten, samt tvenne kredensbägare. Han nalkas nu konungen i sällskap med »le chef du goblet» och »le gentil-homme servant». Alla tre göra en bugning, dryckerna kredensas af »le chef du goblet» och »le gentil-homme servant», hvarefter konungens glas aftäckes och majestätet serverar sig själf.²

Efter att nu något närmare sysslat med ett par detaljer af dukningen och serveringen äger det sitt intresse att som hastigast öfverblicka dukningens officiella gång vid det tongifvande franska hofvet under Ludvig XIV:des tid.

Då tiden är inne att iordningställa konungens taffel, går hofvaktmästaren, »l'huissier de salle», till drabanternas sal, slår med sin käpp, ett sorts värdighetstecken, på deras dörr och utropar »messieurs, au couvert du roy», sedan går han till »le goblet» (hofskänken)

¹ Franklin, anförda arbete och del sid. 262.

² L'Etat de la France, Paris 1699. Tom. I sid. 75.

och afhämtar »les officiers du goblet». »Le chef du goblet» frambär nu bordskeppet, »la nef», och tåget till salen sättes i gång. »L'huissier de salle» går i tēten bärande sin baguette jämte duktyg och, ifall det är mörkt, en kandelaber.

Härefter kommer »le chef du goblet» med bordskeppet, hvilket noga bevakas af drabanterna, som sluta sig nära detsamma. Sist kommer »les officiers du goblet» med den öfriga servisen. Sedan buffén och »la table du prêt», det bord, hvarvid allt skall kredensas, äro ordnade, pålägga »les officiers du goblet» den hvita damastduken på konungens bord efter att först noga ha granskat densamma. Sedan nedlägger en af »les gentilshommes» med ostentation en servett, som till hälften väller öfver bordskanten, å den plats, som är afsedd för majestätet. Konungens kuvert ordnas och å tallriken lägges sedan en servett »proprement pliée à gaudrons et petits carreaux». Härefter vikes det nedfallande partiet af den undre servetten upp, så att den täcker kuvertet i sin helhet.

Sedan dukningen är afslutad, skall kötträtten inbäras, och detta sker med än större ståt. »L'huissier de salle» går än en gång till drabanternas sal, slår ett slag på deras dörr med sin baguette och utropar »Messieurs, à la viande du Roy», går sedan till »l'office-bouche», där han finner »le maître d'hôtel, le gentil-homme servant» och »le contrôleur» m. fl. Köttet införes nu i procession enligt en kunglig förordning från år 1681. Två drabanter gå i spetsen, sedan »l'huissier de salle, le maître d'hôtel» med sin staf, »le gentil-homme servant-panetier, le contrôleur général, le contrôleur clerc d'office» samt »l'ecuyer de cuisine» och »le garde-vaisselle» bärande köttet. Tåget afslutas med tvenne drabanter som se till att ingen nalkas köttet. Härefter inbäres högtidligt af »le chef de jour» en fuktad servett mellan tvenne guldallrikar, som då konungen anländt öfverlämnas till »le maître d'hôtel», hvilken i sin tur bjuder konungen servetten till användning, då denne uppnått bordet. Efter måltiden bjudes konungen på liknande sätt en andra fuktad servett.¹

Det kan synas som om ofvan beskrifna bruk från Ludvig XIV:des praktlystna och slösande hof ha ganska litet att skaffa med samtida

¹ L'Etat de la France. T. 1, sid. 71, 72.

förhållanden här uppe i Norden. Detta är i viss mån sant, ett bordceremoniel sådant som Ludvig XIV:des har säkerligen aldrig existerat hos oss. Det lämpade sig ej för omplantering i svensk jordmån, men vi känna igen en del detaljer och vinna genom dess studium klarhet i en del förhållanden, som annars skulle varit dunkla. Vi återfinna exempelvis under Ludvig XIV:des tallrik en servett som nedlagts med ostentation. Vi må påminna oss servetten under Erik XIV:des och vår nuvarande regents tallrik samt prästduken eller prästrutan; släktskapen är tydlig.

Det torde ej heller vara något tvifvel underkastadt, att släktskap äfven förefinnes mellan förutnämnda servetter under furstetallrikarna samt den heliga duken, å hvilken hostian, det osyrade brödet, hvilat på altaret under pågående messoffer. Då så många andra paralleler förefinnas mellan altarbordet och det kungliga bordet, ligger det knappast något förvånande häri. Vi må erinna oss altarskeppen och bordskeppen, samt huru såväl altarbordet som högtidsbordet täckts af flera dukar.

I Ludvig XIV:des bordceremoniel talas om, att den hvita duken utbredes på »la table dressée», hvilket med all sannolikhet betyder, att bordet redan förut täckts af en eller flera dukar.

Hvad som äfven är att beakta i Ludvig XIV:des bordceremoniel, äro de särskilda föreskrifterna angående köttets, stekens införande, hvilket sker med mycken pomp och ståt och närmast ger intryck af en högtidlig akt. Vi må i sammanhang härmed påminna oss den ännu gängse seden, att servera steken hel samt bruket, att husfädern, familjens öfverhufvud, skär för, likaså att den förnämsta skålen vid en högtidsmåltid bör föreslås under stekens afätande. Dessa sedvänjor, som leda sin upprinnelse från oändligt aflägsna tider, långt in i hedendomen, framhålla klart, hurusom offerdjuret varit stekens stammoder. Och tvifvelsutan är det äfven till följd häraf som »försnidaren» eller trenchianten under århundraden intagit en så framskjuten plats. En förskärbok från 1702, utgifven i Stockholm, meddelar härom: »Emedan en Trenchieants Character wid Håfwet intet bland de sämste utan wäl ibland de förnemste räknat warder så måste der till någon af Adel eller elliest en rätt skickelig och

wäl wäxter Person tillordnas.» Vidare tillägges: »För än som man sig i Trenchier Konsten bruka låter, måste man deruti förfaren och öfwat wara, och på Träbilderne sig behändig göra.» — — — »Då kan man med wackra och höfliga åthäfwor förfoga sig till Bords, när Händren tillförne twagne äre, hwarefter Knifwarne uppå sitt behörige Rum lagde. — — — Medh Furstliga och andra Förnähmas Taffel äre en Credents-Kniff, hwilken måste läggias mitt uthi, de andra på Sidorne der hos.»¹

Att unga svenska adelsmän verkligen tjänstgjorde som trenchianter eller förskärare bevisas bland annat af ett bref dagteknadt $\frac{9}{2}$ 1652 från den unge Johan Ekeblad, sedermera resident och envoyé vid franska hofvet. Han berättar i nämnda skrifvelse med en viss tillfredsställelse, att han nu hoppas bli »försnider» vid hofvet; han var då 24 år.²

Ännu vid 1700-talets midt meddelades det undervisning i förskärarkonst vid de tyska universiteten,³ och som bekant fästes det än i dag i de engelska gossensionerna en ej obetydlig vikt vid att ynglingarna lära sig väl skära steken.

Att äfven hvad beträffar kredensning liknande förhållanden med de i Frankrike existerat hos oss är otvifvelaktigt och framgår bland annat af här förut citerade på svenska utgifna trenchierbok.

En reminiscens af kredensning återfinnes i den nutida seden, att en artig värd eller bordskavaljer, innan han serverar dryck åt sin gäst eller bordsgranne, upphåller några droppar i sitt eget glas. Likaså torde den inom vårt kungahus gängse seden, att regenten alltid låter servera sig af samma person, den s. k. jägaren, antingen han intar sin måltid på kungliga slottet eller gästar privat person, kunna härledas från giftskräckens tid. Vi äga äfven en påminnelse om densamma i uttrycket »mettre le couvert», duka, sätta fram ett kuvert, härledd af verbet couvrir, betäcka. Allt, som framsattes på bordet, var nämligen i äldre tid efter kredensningen noga täckt, och

¹ Ny Alamodisk äg mycket nyttig Trenchier Bok. Stockholm Åhr 1702, sid. 2, 4.

² Nils Sjöberg, Johan Ekeblads bref. Stockholm 1911, sid 227.

³ J. H. Zedler, Grosses vollständiges Universal Lexikon. Leipzig und Halle 1743. T. XXXVII col. 468.

det tillkom en af »les officiers du goblet» att under konungens måltid aftäcka det ena fatet efter det andra.

Huruvida seden att erbjuda en fuktad servett före måltiden varit gängse i Sverige är svårt att utreda. Ett uttryck i det svenska språket synes dock haft sin upprinnelse i nämnda bruk: att blifva mottagen med varma servetter. Det är nämligen högst antagligt att ofvannämnda servetter doppats eller fuktats med varmt vatten, detta med hänsyn till den låga rumstemperaturen. Gästerna blefvo sålunda bokstafligen mottagna med varma servetter.

Madame de Motteville berättar i sina memoirer, hurusom då drottning Kristina år 1653 anlände till Paris och gästade drottning Anna af Österrike, le prince de Conti tillbjöd henne den fuktade servetten, innan hon skulle intaga förfriskningar. Drottningen tog emot den efter »quelques compliments répétés.»¹

Seden att för händerna använda en fuktad servett före och efter måltiden föregicks af ett annat bruk, som äfven fortlefde samtidigt med det förstnämnda och måhända var förhärskande i Sverige. En kammarherre, munkänk, väpnare eller page närmar sig bordet bärande en servett eller handduk på axeln, ett handfat i vänstra handen och en pipkanna i den högra. Fingrarna doppas i handfatet och aftorkas å handduken, hvarefter de ur pipkannen begjutes med några droppar välluktande vatten.

Till beredning af nämnda luktvatten omtalas rosor, lavendel, rosmarin, backtimjam, pomerans och violrot.²

Inom de mera borgerliga kretsarna var antagligen ingendera af dessa handtvagningsceremonier i bruk, utan gick hvarje gäst före måltiden att fukta sina händer under en vattencistern med tillhörande bassin, som vanligen var fästad vid muren i något af rummets hörn eller anbringad i ett skåp med nischformig fördjupning.³ Vid nämnda tvättanordning var antingen en servett eller handduk upphängd eller framräcktes en dylik af en bordspage eller sven.

¹ H. Havard, anförda arbete. T. IV, col. 995.

² Franklin, anförda arbete. T. I, sid. 259, 260.

³ I Nationalmuseets i Stockholm konstslöjdaafdelning sal XIII kabinett III finnes en dylik tvättanordning från 1600-talet.

Den franske ambassadörens sekreterare Charles d'Ogiers berättar från sitt besök i Stockholm 1634,¹ huru Johan Oxenstjerna, då han var inbjuden till ambassadören, efter måltiden öfverräckte till den samme »handduken» utan att i början kunna förmås att för egen del nyttja samma bekvämlighet. d'Ogiers tillägger: »så stor artighet visar man här främmande sändebud».

Servetten använd såsom torkkläde för mun och fingrar har genomgått ett par utvecklingsskeden värda att uppmärksammas. Före servetternas uppträdande inom dess moderna användning använde bordsgästerna dukens nedfallande parti såsom torkkläde, hvilket gjorde att detsamma ytterligt fort blef nedsöladt. Gaffeln hade ännu ej kommit i något allmännare bruk, utan fingrarna voro i flitig beröring med maten. En hvit duk räckte ej under en måltid, utan kunde två, tre, ända till fyra dukar användas. Man åt nämligen i flera s. k. omgångar, åtskilda af pauser då gästerna voro uppe och spatserade. Under dessa mellanstunder växades duk, rätter och stundom äfven skåderätter.² Senare fann man det opraktiskt och oestetiskt att söla ned dukens kanter på ofvannämnda sätt, och servetter af dukens längd kommo i bruk, så att bordsgästerna längs ett bord betjänade sig af samma servett. Denna servettens tidigare form är ej konstaterad i Sverige. I Frankrike var den långa servetten i bruk ännu på 1630-talet, såsom synes af Abraham Bosses måltids-scen, fig. 8. Men samma konstnär visar å andra måltidsscener, att den korta servetten vid samma tid äfvenledes var i användning. En halfång servett, afsedd för två, uppträdde äfven såsom mellanform; denna användes då af herre och dam.

Tyvärr äga vi ej några äldre framställningar af svenska måltidsscener att lita oss till, utan få vi genom bevarade inventarieförteckningar söka sluta oss till, huru förhållandena här uppe i Norden gestaltade sig. I Gustaf Vasas fatbursförteckningar för Gripsholms slott, finner man »bijleggiare» omnämnas först år 1551, då af 19 alnar

¹ Charles d'Ogiers Dagbok öfver dess Resa i Sverige med franske Ambassadören d'Avaux. Åhr 1634. Svensk öfversättning 1828, sid. 16.

² Ett minne från denna tid lefver ännu kvar i uttrycket »hvad nytt på tapeten». Ordet »täpit», tapet, användes nämligen om såväl väggbeklädnad som duk.

enbrett lärt gjordes 18 stycken, 5 på $1\frac{1}{4}$ och 13 på en aln. De syddes på alla sidor med rödt och grönt silke i hedensöm, andra omnyddes med hvit öfversöm eller öppensöm på alla sidor. Från samma år omtalas 55 fina dukar samt 85 enklare skifvedukar.¹ I inventarieliförteckningen öfver hertig Johans af Finland och Katarina Jagellonicas lösegendom från år 1563 omnämnes 13 granne bileggiere, 8 små orene bileggiere och 4 bileggiere utan närmare bestämning, d. v. s. 25 biliggare; samma förteckning upptager 71 dukar.² Biliggarnes fåtalighet i dessa båda förteckningar såväl som deras utsmyckning tyda på, att de snarare användts under furstetallrikarna än såsom torkkläde för mun och fingrar. Det torde vara osäkert, om servetter enligt modernt begrepp voro i användning under Gustaf Vasas tid.

En förteckning öfver Erik XIV:s persedlar, som en Per Hendersson gör i ordning till »sin nådige herres behof uppå tåget anno 1562», ger äfven stöd åt den uppfattningen, att biliggarna enbart varit afsedda att användas under furstetallrikarna. Förteckningen upptager nämligen både rubriken biliggare och servetter. Biliggarna äro 11 st., hvaraf 5 släta, 3 broderade med grönt och gult silke, 1 sömmad med silke och hedensöm, 1 med korssöm och en af ryskt lärt. Servetternas antal uppgår till 151 stycken, hvaraf 113 äro af »damask» och 38 af dräll.³ Nordiska Museets samling af servetter tillhör en senare tid och genom den kan endast konstateras, att servetter af nutida form, väfda i damast och dräll, allmänt förekommo hos ståndspersoner under 1600-talets senare hälft.

Förutom ofvannämnda användningar af servetter tillkommer vid 1600-talets början ännu en af mer dekorativ art.

Servetterna började då att i Frankrike vis à vis bordets prydnande spela en viktig roll. Man formade dem till allehanda djurbilder och blommor m. fl. föremål. En skildring från Maria af Medicis förlofningsfest meddelar, att å högtidsbordet framställdes en

¹ N. Sjöberg, Konung Gustaf Is fatbur på Gripsholms slott. Fataburen 1907, sid. 94.

² Hertig Johans af Finland och hans gemål Katarina Jagellonicas lösegendom 1563. Utgifven af Finlands statsarkiv genom Reinhold Hausen, Helsingfors 1909, sid. 90, 91.

³ Riksarkivet. Erik XIV: Kungl. resor.

jaktscen med allehanda djur och stora träd, delvis framställda af socker, delvis af vikt linne.¹

I en skildring, tryckt i Arras år 1611, omtalas huru ett långt bord täcktes af en damastduk med smått mönster. Duken var vec-kad på ett sätt som kom den att likna ett lätt krusadt vattendrag. Tallrikarna voro placerade längs bordets fyra sidor; på hvarje tall-rik låg ett bröd som täcktes af en servett, prydligt vikt i form af en frukt eller fågel.²

I Zedlers Universallexikon från år 1743 upphöjes servettbryt-ning till en konst och en vetenskap. Där omnämnes bland gängse servettbrytningar: fiskar, örnar, hönor, dufvor som näbbas, hönor på sina reden, harar, rosor, liljor, biskopshattar och påfvemössor.

Servettbrytning har, från dess första uppträdande omkring 1600, tidtals varit ur bruk men åter kommit på modet. En af Nordiska Museets vaktmästare har 1911 sammanställt ett 30-tal olika servett-brytningar, bland hvilka flera återfinnas bland de i Zedlers Universal-lexikon omtalade.

Sannolikt äro de af papper vikta saltkar, kråkor, båtar, askar m. fl. föremål, som den nu vuxna generationen lekte med som barn, ättlingar till förutnämnda servettbrytningar.

Den konstmässigt utförda servettvikningen sammanställdes vid dess första framträdande med skåderätterna i dessas senare skede. Skåderätternas glansperiod inföll under 1500-talet och varade på sina ställen till 1600-talets midt. I Danmark utfärdades förbud mot dem redan år 1643, enär de vid denna tidpunkt antagit alltför gigantiska former.³ Vid festmåltiden i Nürnberg år 1649 med anledning af West-faliska freden, se fig. 9, voro de dock ännu i bruk. Framställningen af denna storartade bankett ger en god föreställning om den pom-pösa prakt man under 1600-talet förstod att utveckla och äger för oss sitt speciella intresse därigenom, att den gafs af svenska härens generalissimus pfalzgreffen Carl Gustaf.

¹ H. Havard, anförda arbete. T. IV, col. 993.

² Under denna servettbrytningens tidigare period voro servetterna alltid stärkta.

³ Troels Lund, Dagligt Liv i Norden. Köpenhamn 1903, bd V, sid. 147.

Gästerna infunno sig till denna märkliga bankett kl. 12 och fördelades då i sex rum efter rang och värdighet för att sedan tåga ut till sina respektive platser i den ståtliga rådhusalen, som dagen till ära var synnerligen festligt utsmyckad. — Allvarliga rangtviser uppstodo emellertid, så att banketten fördröjdes till kl. 5, då det blef blåst till taffel af 20 trumpetare. Handvatten bjöds omkring i fem silfverkannor med tillhörande bäcken. »Te Deum» sjöngs samt »Ära vare Gud i höjden, frid på jorden och människorna en god vilja». I salens fyra hörn voro musikläktare placerade, och från taket nedhängde sex guirlander, bundna af 30 olika sorters blommor och friska frukter, sammanhållna medelst guldband. Stolsryggarna voro dagen till ära öfverklädda med blått tyg, å hvilket var applicerad ett lejon i gul taft. Å hufvudbordets midt stod en förgylld kopparfontän, som uppkastade välluktande vatten, samt å ömse sidor om denna en skåderätt.

Framför fönstret i bakgrunden stod ett förgyllt lejon, som i ena tassan höll ett palmblad och i den andra ett sönderbrutet svärd. Från kl. 1—7 sprutade ur dess gap ut på det bredvid liggande torget två vinstrålar, en af rött vin och en af hvitt vin.¹

Maträtternas antal uppgick till 120, förutom frukt och konfekt, som förekom i stor myckenhet. Rätterna serverades i sex s. k. omgångar, åtskilda af pauser, hvarunder gästerna voro uppe och spatserade. — Den första omgången bestod af allehanda kosteliga soppor och kokta rätter, den andra omgången af stekta fåglar och vildt, den tredje af allehanda fiskrätter samt den fjärde af bakverk. Den femte omgången bestod af trädgårdsfrukter, dels serverade i silfverskålar, dels hängande i lefvande träd, med hvilka hela bordet var smyckadt.² Sedan frukten afätits och den sjätte omgången skulle serveras, aflyftades den hittills använda bordsskifvan (det talas nu endast om det förnämsta bordet), hvarunder en annan skifva var kosteligt dukad med tallrikar och servetter samt beströdd med

¹ Lejonet finnes ännu bevaradt i Nürnbergs rådhus.

² Joachim von Sandrart har återgifvit ifrågavarande festmåltid just då frukten och de lefvande träden inbäras. Bilden är införd i *Meiern Acta executionis* del I samt finnes i originalstick af Kilian uppsatt i Kungl. Bibliotekets visningssal.

allehanda kanderade blommor. Hela bordet besattes nu med konfekt- och marsipanskålar och i midten en stor förgylld skål med allehanda kanderade saker. Hvad som i dryck serverades förbigås egenomligt nog i tidens skildringar, men utan tvifvel förekommo dyrbara viner i riklig mängd. För munnen var alltså väl sörjdt med härlig mat och dryck, för örat med ljuflig musik, för ögat med skåderätter, för luktsinnet var likaledes väl sörjdt, och all denna härlighet var sådan, att man aldrig sett dess make.

Då under banketten skålar druckos för kejsaren och Sveriges drottning samt för fredens bevarande, blåste trumpetare och pukor trakterades.

Huru länge denna storartade fredsmåltid räckte, finnes ingen uppgift om, men mellan kl. 1 och 2 på natten lät Karl Gustaf Wrangel 30 musketerare oförmärkt inträda i salen och affyra den ena salfvan efter den andra, hvilket hade till följd att en del af gästerna blefvo illa till mods och smögo sig bort.¹

Med ofvanstående har hufvudsakligen afsetts att i någon mån utreda det dukade bordets samt en del bordseders förhistoria. En följande skildring kommer att mera direkt behandla svenska förhållanden under nyare tid.

¹ Samtliga uppgifter om fredsmåltiden i Nürnberg den 25:te september 1649 äro hämtade dels ur *Theatrum Europæum* del VI, sid. 938, 939, dels ur *Meiern Acta executionis* del I, sid. 366, 367.

Uppländska sjöbodrar.¹

Af

Martin Olsson.

I olika trakter ha olika behof skapat olika slag af byggnader, beroende på landsdelens natur och människans däraf skapade olika sysselsättningar. Sjöboden är förbunden med kusttrakterna. Den ligger vid stranden och tjänar kustbon till förvaringsplats för fångst och redskap. Än tillhör den hemmagården, än är den belägen långt från denna på obodda ställen, där gården har sitt fiske. I denna uppsats kommer att sysslas med uppländska förhållanden, materialet är hufvudsakligen hämtadt från Väddö och Singö i Upplands norra skärgård. En af afsikterna med uppsatsen är att påvisa sambandet mellan bodar och sjöbodrar, och några ord om boden och de olika bodtyper, som påträffas i Uppland, torde därför inledningsvis vara nödvändiga.

Boden är den byggnad på bondgården som användes till förvaringsplats för matvaror och säd.² I vissa trakter kallas den härbärge, hebbare, häbbrä etc., beroende därpå att man i dessa byggnader också plögade förvara öfverflödiga sängkläder och därför brukade där bereda tillfällig sängplats åt gäster och resande.

Bodarna kunna indelas i två grupper, bodar med dörr på gaveln och sådana med ingång på långsidan. I Uppland torde det förstnämnda slaget vara det vanligast förekommande. Af båda sla-

¹ Originalfotografien till fig. 1 i denna uppsats har jag erhållit af dr S. Ambrosiani, till hvilken jag äfven står i tacksamhetsskuld för råd och upplysningar. Öfriga fotografier och uppmättningsritningar äro utförda af författaren.

² Sune Ambrosiani, Bondkyrkans bod. Upplands Fornminnesförenings Tidskrift 1908.

gen finnas bodar i såväl en som två våningar. Envåningsboden är inom båda grupperna den typologiskt äldsta. Ursprungligen har den bestått af endast ett firsidigt rum, hvars storlek varit bundet vid stockarnas längd. Första steget i utveckling har varit, att väggarna på ingångssidan utdragits, så att en skyddad plats, en s. k. öppen svale erhållits utanför dörren. Svalen är i denna form ett för-rum, i hvilket en vägg saknas. Senare har äfven den öppna sidan försetts med vägg, och boden har fått två rum, ett större inre och ett mindre yttre. Då större utrymme behöfdes, har boden byggts i två våningar. Till den öfre våningen kom man på en trappa, som var placerad i svalen och som ledde upp till en svalgång i öfre våningen. Så småningom försvinner svalen i nedre våningen, under det den öfre våningen förblir oförändrad. Trappan upp till denna kommer då att ligga utanför huset, och öfre våningen kommer att skjuta ut öfver den nedre. Med tiden flyttas trappan in i huset, och svalgången blir då obehöffig. Den försvinner, men bibehålles i rudimentär form på det sättet, att öfre våningen på ingångssidan får skjuta ut en eller ett par stockbredder öfver den nedre. Slutligen försvinner också detta rudiment, och den typologiskt yngsta boden skiljer sig från den typologiskt äldsta endast därigenom att den har två våningar. Den äldsta hade endast en.

Äfven envåningsbodarna utan svale ha ofta en rudimentär sådan i de någon gång sirade stockar, som äro utlagda öfver ingången. Fig. 1 visar en sådan från Furby by i Alunda socken.

Efter dessa anmärkningar om bodarna öfvergår jag till sjöbodarna. Det visar sig, att man i den uppländska skärgården kan urskilja två olika slag af sådana, uppförda för olika ändamål.

Sjöbodarna af den första gruppen, i brist på annat namn benämnd grupp A, liknar i det allra närmaste de förut omtalade envåningsbodarna. Fig. 2 visar en sjöbod af detta slag från Grisslehamn på Vaddö. Vanligen ha de liksom de uppländska bodarna ingång på gafveln, stundom dock på långsidan. Sjöbodar af den andra gruppen, B-gruppen, skilja sig från de föregående därigenom att den ena långväggen är inflyttad ett större eller mindre stycke,

Fig. 1. Bod. Furby by, Alunda sn, Uppland.

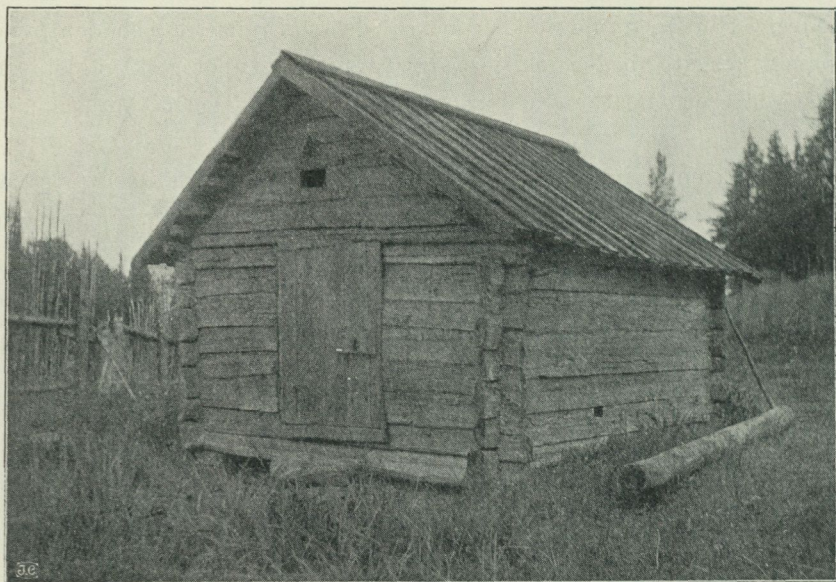

Fig. 2. Sjöbod, A-typ. Grisslehamn, Vaddö sn, Uppland.

vanligen till i det närmaste sjöbodens halfva bredd, så att ett skjul, det s. k. *båtuse*, uppkommit. Ofta ligga två sjöbodar, en af hvardera slaget, tillsammans och tillhöra samma ägare. Den först omtalade ligger då ett litet stycke uppe i land, den senare däremot alldeles i strandkanten. De olika slagen tjäna eller ha tjänat olika ändamål.

Sjöboden af det första slaget användes till saltningsplats för fisk och till förvaringsplats för denna och för andra förnödenheter. Den kallas därför stundom strömmingsbod eller saltbod. Dessutom förvaras i densamma fångst- och fiskeredskap, och ibland torde den också ha fått göra tjänst som bostad. Det händer ännu ganska ofta, att skärgårdsbon under sommaren bor i sjöboden, då han hyr ut stugan. Det är då sjöbodarna utan båtskjul, som användas till bostad.

Sjöbodarna med båtskjul, B-gruppen, tjänstgöra som förvaringsplats för båt och båtutrustning samt för tyngre och oftare använd fiske- och fångstredskap. Ofta är det också så att på högsommaren, då strömmingsfisket nästan upphör, flyttas strömmingsskötarna och annan redskap, som för tillfället icke användes, öfver till den förstnämnda boden för att större utrymme skall erhållas i den senare under den tid fisket med ålryssjor pågår. I båtskjulet förvaras båten. Den hissas ofta upp med tillhjälp af block, såsom fig. 33 visar, för att vara bättre skyddad mot regn och sjö. Yngre och större sjöbodar af dessa senare slag ha numera öfvertagit också det förra slagets funktioner, och på sådana ställen har boden af A-typ ofta slopats såsom obehöflig. Den är en försvinnande form.

Det har förut omnämnts, att A-gruppens sjöbodar fullkomligt likna mat- och sädesbodarna. Det visar sig också, att alla envåningsbodens former återfinnas bland sjöbodarna af detta slag. Här skall redogöras för några af dessa former.

Hos såväl boden som sjöbodarna af A-gruppen är ingång på gafveln .det i Uppland vanligaste. Fig. 2 visar en sjöbod i dess enklare form från Grisslehamn på Vaddö. Fig. 3 visar plan och fig. 15 tvärgenomskärning af samma bod. Planen är kvadratisk med en utåtgående dörr på gafvelsidan. Öfver dörren är en ljusglugg

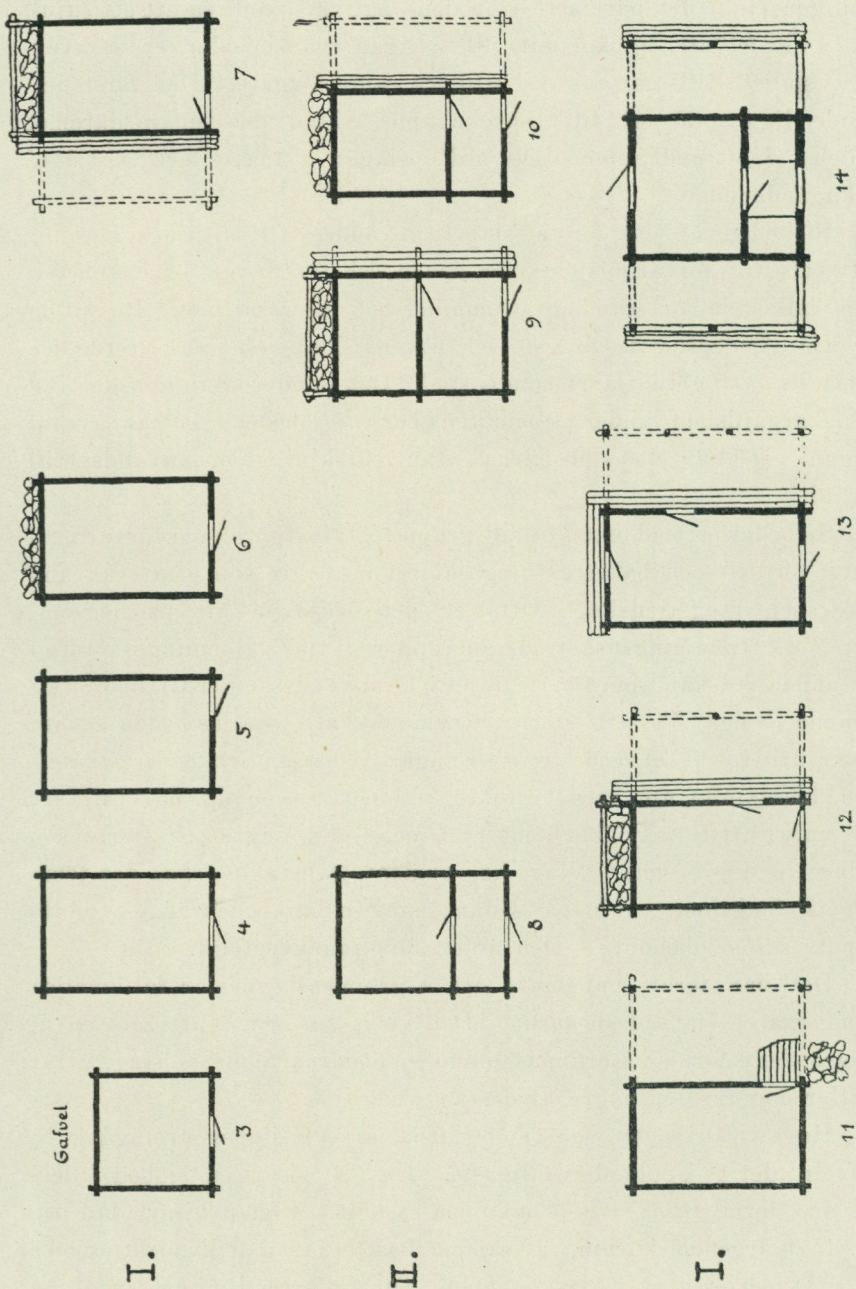

Fig. 3 och 4 från Grisslehamn, Vaddö sn, fig. 5 från Marviken, Vaddö sn, fig. 6 från Söderhusen, Singö sn, fig. 7—10 från Grisslehamn, fig. 11 från Backa, Vaddö sn, fig. 12 från Grisslehamn, fig. 13 och 14 från Marviken.

Fig. 3—14. Planer af sjöbodar, något schematiserade.

upphuggen, se fig. 2, och en annan sådan finnes på motsatt gavel. Väggarna äro knuttimrade, men med lös knutning. Luften har därför ganska godt spelrum genom väggarna, hvilket är en fördel. Det underlättar torkningen af redskapen. Golfvet är gjordt af klufna stockar, hvilka lagts med kullrigheten uppåt. På midten understödjas golfstockarna af en bjälke. Taket är numera ett lockbrädstak, men detta är nytt och har ersatt ett gammalt halmtak af det för dessa sjöbodas vanliga slaget. För ett sådant skall redogöras i samband med en följande bod. Mellan tredje och fjärde väggbjälkarna uppifrån räknadt och midt öfver dörren är infälld en stock F, som löper fritt genom hela boden från gavel till gavel. På undersidan är den försedd med krokar för upphängning af nät och redskap. Denna stock kallas *ås*, de åsar, på hvilka taket hvilar, kallas däremot *räfstänger*.

Fig. 5 återger en annan sjöbod af detta slag från Marviken på Vaddö. Den öfverensstämmer i det närmaste med föregående. En olikhet är, att planen är rektangulär i stället för kvadratisk. Dessutom är dörren flyttad till gavelväggens ena sida. En annan olikhet är, att åsen F icke sitter rakt undernocken och i sjöbodens midtlinie utan är flyttad åt den ena sidan. Dörrens placering på bodarna af denna form varierar. Fig. 4 och 5 visa ett par olika fall.

En mycket primitiv sjöbod af denna grupp är den som fig. 18 och 25 visar. Den är från Näs by i Grödinge socken, Södertörn, och medtages här emedan fullkomligt lika sjöbodas finnas i Uppland fastän afbildningar af sådana saknas. Den är mycket liten, $2,15 \times 2,30$ m., och endast 2 m. höjd till taknocken. Den ligger ett godt stycke uppe i land och saknar båtskjul. Till sin användning öfverensstämmer den med föregående sjöbodarna. Den användes till förvaring af fiskredskap. Konstruktionen framgår af fig. 18. Golf saknas. Taket är af vassrör. Åsen F har flyttats ned något, och tack vare sjöbodens ringa höjd har den kommit att sitta så godt som nere vid marken. Dess användning är likväl densamma, näten och fiskredskapen hängas öfver den. Ibland har man lagt bräder mellan åsen och väggen, så att denna öfvergått till att vara del af en verklig

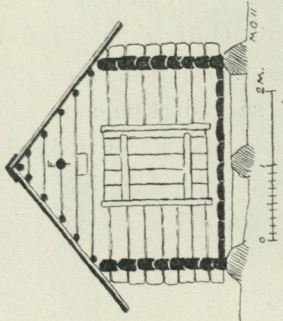

Fig. 15. Tvärgenomskärning af sjöboden fig. 2 och 3. Grisslehamn, Vaddö.

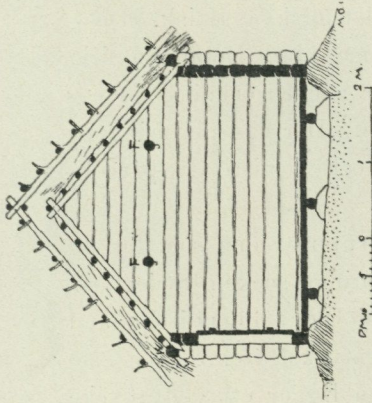

Fig. 16. Tvärgenomskärning af sjöboden Marviken, Vaddö.

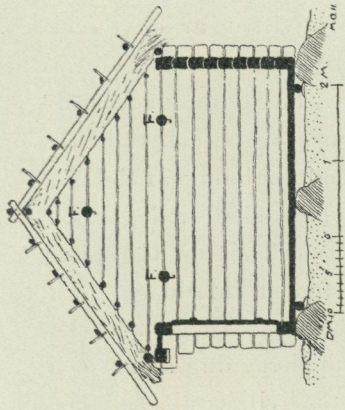

Fig. 17. Tvärgenomskärning af sjöboden fig. 27 och 28. Marviken, Vaddö.

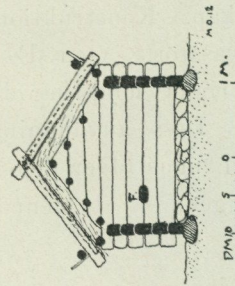

Fig. 18. Tvärgenomskärning af sjöboden fig. 25. Näs by, Grödinge su.

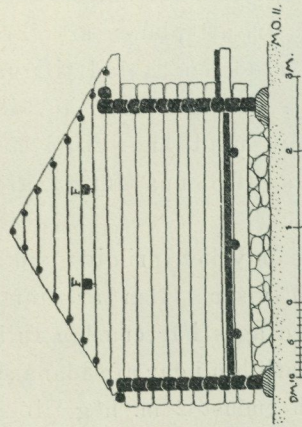

Fig. 19. Tvärgenomskärning af sjöboden fig. 9 och 29. Grisslehamn, Vaddö.

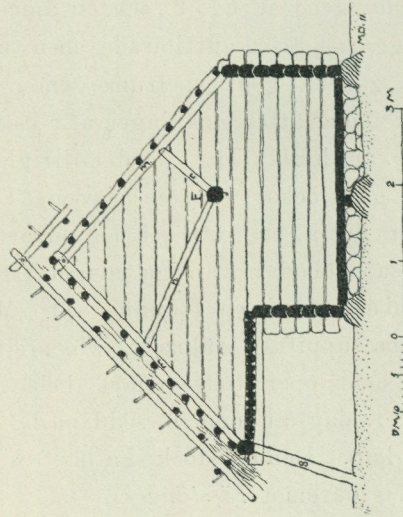

Fig. 20. Tvärgenomskärning af sjöboden fig. 7 och 30. Grisslehamn, Vaddö.

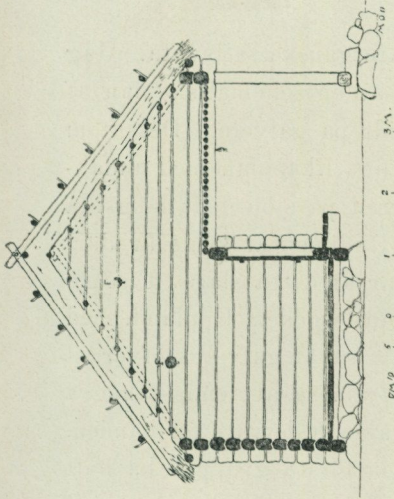

Fig. 22. Tvärgenomskärning af sjöboden fig. 12.
Grisslehamn, Vaddö.

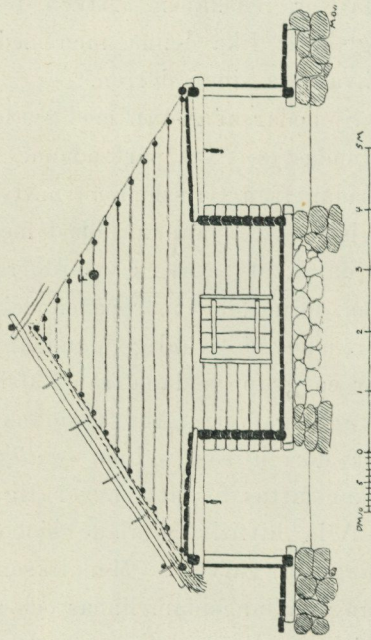

Fig. 24. Tvärgenomskärning af sjöboden fig. 14 och 35.
Marviken, Vaddö.

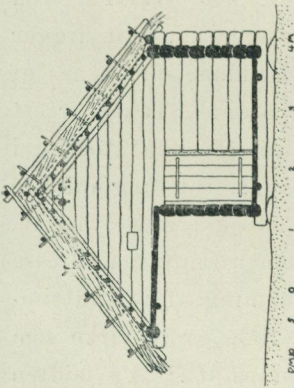

Fig. 21. Tvärgenomskärning af
sjöboden fig. 10, 31 och 32.
Grisslehamn, Vaddö.

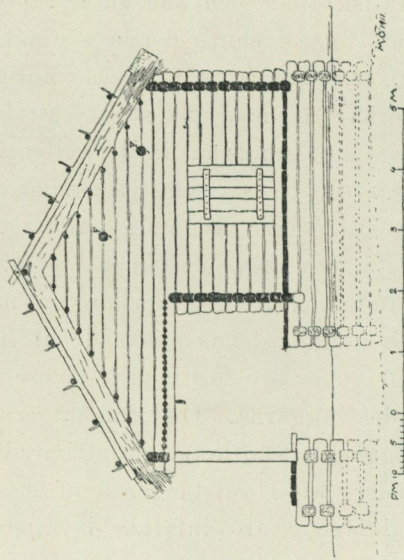

Fig. 23. Tvärgenomskärning af sjöboden. Jfr fig. 13.

hylla för redskapen. Äfven finnas andra sådana små sjöbodar i öfrigt fullt lika denna, men med två stycken lågt sittande åsar, en på hvardera sidan dörren.

Sjöbodar af A-typ med svale torde vara ganska sällsynta. Jag har endast sett ett par sådana. Fig. 8 visar en schematisk plan af en sådan från Grisslehamn med ingång midt på gafveln. Dessutom har jag sett en annan sjöbod med fullkomligt lika plan med undantag däraf, att svalens ytterdörr var placerad på sjöbodens långsida såsom förhållandet är på en del bastur. Rudimentär svale är däremot icke så ovanlig bland äldre sjöbodar af detta slag. Fig. 26 visar en grupp sådana från Räfsnäs, Rådmansö socken, Uppland, med utbyggd gafvel. Andra sådana finnas, där såväl gafvelns öfverdel öfver dörren som syllen, »svillen», skjuta fram så att endast några stockar fattas för att en verklig öppen svale skulle vara för handen.

Alla hittills omtalade sjöbodar af den första gruppen ha haft ingång på gafveln. Men liksom bland bodarna sådana finnas med ingång på långsidan, finnas också sjöbodar af denna grupp, där detta är fallet, ehuru det är mindre vanligt. Fig. 16 visar tvärgenomskärning af en sådan bod från Marviken på Vaddö. Den har kvadratisk plan och kan anses representera samma utvecklingsstadium som fig. 3, ehuru denna sistnämnda har ingång på gafveln. Jmfr fig. 2. Väggarna äro som vanligt knuttimrade. Golfvet af klufna stockar är icke på något sätt förenadt med väggarna, utan ligger löst med ändarna intill syllen. I denna bod finnas, som synes af fig. 16, två stycken på samma höjd sittande åsar F. Taket är ett på räfstänger hvilande halmtak. Ofvanpå den öfversta stocken i röstet, hvilken benämnes *katten*, är likaledes en räfstång infälld. Räfstängerna äro infällda en mellan hvarje stock i gafvelväggen, och utanför denna sticka de ut lika mycket som utknutarna. Dessa räfstänger äro tydligen att anse som en fortsättning af de knuttimrade väggarna. Om räfstängerna gjorts af lika groft virke som väggarna, skulle ett knuttimradt tak hafva uppstått.¹ På midten understöddas räfstängerna af ett par saxade sparrar, som med sina nederändar äro infällda i väggbandet. För att öka takets yta, s

¹ Jmfr fig. 32.

Fig. 25. Sjöbod af A-typ. Näs by, Grödinge sn, Södermanland.

att takbrätte erhålles, är på gafvelns öfversta utstickande knutända utlagd en stock K, detta för att hindra takdroppet att rinna på väggen och röta denna.¹ Ofvanpå räfstängerna är halm lagd taktegelformigt, d. v. s. det ena hvarfvet täcker det nedanför liggande hvarfvets öfverändar. Detta för att vattnet lätt skall afrinna. För att hindra halmen från att blåsa bort, ligga på densamma längsgående slanor, »takstänger». Dessa kvarhållas i sin ordning af två andra saxade slanor, i hvilka pinnar indrifvits såsom fig. 16 visar.² Ofta äro vindskidorna själfvuxna granstänger, på hvilka grenarna på en sida fått sitta kvar.

Ännu en annan sjöbodsform af denna grupp visar fig. 17, 27 och 28. Den är från Marviken på Vaddö. Planen är rektangulär och ingången är belägen midt på långsidan. Byggnadssättet öfverens-

¹ Denna stock kallas »uttäcka». Ordet uttalades af min sagesman med tydligt ä-ljud.

² Dessa sista slanor kallas vindskidor. Ofta hvila vindskidorna på räfstängernas yttersta ändar, vanligen ligga de uppe på själfva taket hvilande på halmen. Det förstnämnda torde vara det mera ursprungliga.

Fig. 26. Sjöbod af A-typ. Råfsnäs, Rådmansö sn, Uppland.

stämmer på det närmaste med föregående och framgår för öfrigt af genomskärningen fig. 17. Endast en viktig detalj måste påpekas. På ingångssidan är en stock utlagd, såsom ofta är förhållandet med bodarna. Likheten med dessa blir ändå större därigenom, att den utlagda stocken är sirad på samma sätt som ibland förekommer på bodarna. För att uppvisa likheten hänvisas för jämförelse till matboden från Furby, fig. 1. De två sist beskrifna sjöbodarna äro mindre vanliga, men äro viktiga, därför att de visa sambandet mellan boden och sjöboden. Någon väsentlig olikhet mellan dessa sjöbodar och motsvarande bodar finnes icke, och endast bristande utrymme hindrar mig att uppvisa bodar af fullkomligt samma utseende som här afbildade sjöbodar af A-gruppen. Däremot äro likheterna så stora, att det icke kan anses förhastadt att påstå, att sjöboden af A-typ är en bod (mat- och sädesbod), som på annan plats och under andra förhållanden kommit att tjäna ett nytt ändamål. Skillnaden i användning var också ursprungligen ganska liten. När behöfvat af förvaringsplats för fisk och jaktbyte och för ömtåligare

Fig. 27. Sjöbod af A-typ, med ingång på långsidan.
Marviken, Vaddö sn, Uppland. †

fångstredskap samt kanske också af bostad vid fiskeplatsen gjorde sig gällande, och man måste tillfredsställa detta behof, är det ganska naturligt, att man uppförde en byggnad lika med den, som på gården tjänade ett närstående ändamål, alltså en bod.¹ Med tiden, då mera rum behöfdes, blef denna sjöbod för liten för att tjäna alla de nyssnämnda ändamålen. Men då således ännu en sjöbod byggdes, lades denna alldeles i strandkanten för att transporten från och till båten skulle bli mindre besvärlig. De förut omtalade sjöbodarna ligga oftast ett eller ett par tiotal meter uppe i land. Den sist byggda sjöboden tjänade nu som förvaringsplats för redskapen, den andra användes fortfarande för sitt gamla

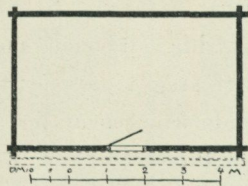

Fig. 28. Plan af sjöboden fig. 27.
Marviken, Vaddö sn,
Uppland.

¹ Sjöboden från Näs, fig. 18 och 25, kan betraktas som en om och något degenererad relikform af detta äldsta slag af sjöboddar.

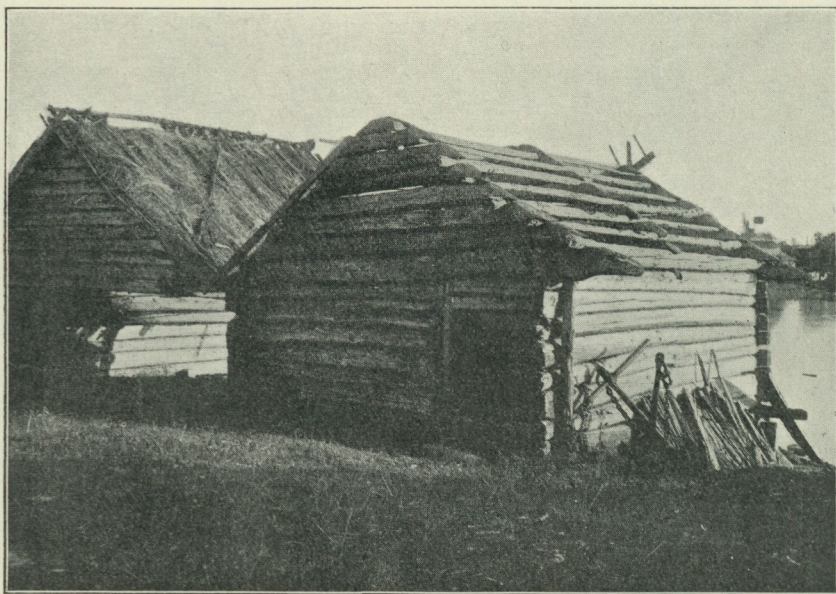

Fig. 29. Sjöbod af AB-typ.
Grisslehamn, Vaddö sn, Uppland.

ändamål. Fig. 6 visar plan af en gammal sjöbod från Söderhusen, Singö. Numera ligger den helt och hållet på land, men stenbryggan på gafveln åt sjön visar, att den ursprungligen legat alldeles i strandkanten. Stenbryggan har tjänat det dubbla ändamålet att skydda sjöboden mot vågorna och att tjänstgöra som båtbygga. Ett steg vidare i utveckling har tagits med den sjöbod, hvars utseende återges af fig. 9, 19 och 29. Den befinner sig numera på grund af landhöjningen i den uppländska skärgården ett stycke uppe på land, men stenbryggan visar äfven i detta fall, att sjöboden ursprungligen varit utbyggd i vattnet. Den är delad i två lika stora rum. Ingångsdörren befinner sig liksom på de flesta föregående sjöbodar på gafveln åt land och alldeles intill den ena långväggen, se planen fig. 9. Byggnadssättet är detsamma som förut beskrifvits, hvilket framgår af figurerna, hvarför endast några detaljer behöfva påpekas. Golfvet består af klufna stockar, hvilka hvila på underlag, som infällts i gafvelsyllens öfverkant.

För att man lättare skall kunna komma från bodens inre genom den enda på landsidan befintliga dörren till bryggan på motsatta gafvel, ha de näst nedersta stockarna i gafvelväggarna förlängts, så att de kunna uppbära några plankor, hvilka tjänat som bro, se fig. 19. En sådan anordning måste man tänka sig också vid föregående bod, fig. 6, fastän den där blifvit förstörd.

För att sammanhålla stenbryggan på sjösidan och på samma gång skaffa den en skoning ha syllstockarna utdragits så långt som stenbryggans bredd och förenats genom en annan stock såsom fig. 9 m. fl. visa. På detta sätt har en ram bildats, som sammanhåller stenarna. För att man skulle slippa att gå i takdroppet från dörren till bryggan, har den långvägg, vid hvilken den nyss omtalade bron befinner sig, flyttats in mot bodens midtlinie så mycket som brons bredd. Inflyttningen har gjorts på läsidan. På motsatta sidan ligger hafvet på. Bron kommer genom denna anordning att ligga under tak, möjligen till fördel också i det hänseende, att en del där upphängda redskap få skydd. Förflyttas väggen ytterligare något inåt såsom å fig. 20, så uppkommer ett båtskjul, hvilket karakteriserade B-gruppen. Fig. 7 visar plan, fig. 20 tvärgenomskärning och fig. 30 exteriör af en sådan sjöbod från Grisslehamn. Det är gifvetvis behofvet af att skydda båten, som framkallat den sista förändringen. Båtskjulet lämnar, sådant det här är inrättadt, skydd mot regn och snö. Planen, fig. 7, är i det närmaste kvadratisk, och båtskjulet upptar något mera än en tredjedel af densamma. Dörren, som är inåtgående, befinner sig på landsidan alldeles intill båtskjulets vägg. Jmfr dörrens plats å fig. 6, 7, 9 och 10. På sjösidan finnas rester af en stenbrygga, som numera befinner sig uppe på land, liksom förhållandet är vid föregående och följande sjöbod. Byggnadssättet är detsamma som hos sjöbodarna i föregående grupp: knuttimrade väggar och halmtak på räfstänger. Båtskjulet har innertak af längsliggande rundvirke. Rummet inuti sjöboden saknar sådant tak och är öppet till nocken. Båtskjulets skulle är öppen inåt rummet, och det horisontala innertaket, som kallas *skå*, tjänstgör som ett slags hylla. På denna upplägges tågvirke, nät och dylikt.

Fig. 30. Sjöbod af B-typ, med en dörr och utan svale.
Grisslehamn, Vaddö sn, Uppland.

Vid förut beskrifna sjöbodar har påpekats befintligheten af de med F betecknade, genom boden löpande åsarna. Äfven i denna sjöbod finnes en sådan, men endast en. Den befinner sig ungefär midt i rummet och ganska lågt, 1,5 m. från golvet, samt är mycket grof. I densamma äro infällda sträfvor, som understödja de båda saxade sparrarna *m*, hvilka i sin tur understödja räfstängerna. Detta har varit nödvändigt för att minska trycket på båtskjulets yttersta stock, hvilken i alla fall fått så stor påkänning, att den, då sjöboden blifvit äldre, har måst stöttas på midten med en tillfällig sträfva *s*. Detta att tjäna som stöd har alltså ursprungligen varit bjälkarna F:s ursprungliga ändamål, något hvarför också namnet åsar talar. Jämför också de tre åsarnas, F, plats å fig. 17 med de tre takåsarna å vanliga bodar och andra mindre byggnader. Numera ha de i de flesta fall förlorat all konstruktiv betydelse och användas som upphängningsplats för vättar och nät m. m.

En med den nyss beskrifna sjöboden i det närmaste öfverensstämmande är den som återges af fig. 10, 21, 31 och 32; äfven den från Grisslehamn. Båtskjulet har samma relativa bredd som den hos fig. 7, och dörrens plats är fortfarande densamma. Hufvudskillnaden är att den sistnämnda sjöboden har svale. Denna är dock icke öppen till nocken, utan har ett innertak af grofva stockar, liggande på samma höjd som båtskjulets innertak, fig. 32. Svalens skulle är öppen inåt sjöboden och gör tjänst på samma sätt som »skå». På hvardera gafveln är upphuggen en 15×30 cm. ljusglugg, ledande till »skåja». Åsarna F äro två. De sitta symmetriskt på samma höjd och endast 40 cm. under nocken.

Dörrens läge å föregående bodar har tydligen icke befunnits fullt tillfredsställande. För att från innersta hörnet åt sjösidan på sådana sjöbodar som fig. 7, 9 och 10 komma till stenbryggan på andra sidan väggen, där båten var belägen, har man varit tvungen att gå genom hela sjöboden ut genom dörren på gafvelsidan åt land och sedan tillbaka samma väg utanför byggnaden. En förkortning af denna väg har varit önskvärd. Ett sätt att lösa detta problem visar fig. 11 från Backa på Vaddö.¹

Här har ingången, som förut befann sig på gafvelväggen, flyttats om knuten till båtskjulets långvägg, så att den ännu ligger så nära land som möjligt. På detta sätt har förbindelsen med den i båtskjulet liggande båten underlättats, medan förbindelsen med land kan fortgå såsom förut oberoende af dörrens förflyttning. En annan förändring, som denna sjöbod undergått, är den, att den båtskjulet begränsande långväggen flyttats, så att den sammanfaller med sjöbodens midtlinie. Båtskjulet kommer sålunda att upptaga jämt hälften af hela sjöbodens plan. En följd af detta är, att de stockar i gafvelväggarna, som uppbära båtskjulet, behöfva stöd, hvilket stundom visade sig behöfligt redan på föregående sjöbodar. Hvardera af båtskjulets knutar har därför understöds med en stolpe. En annan förbättring, som här vidtagits, är att utanför båtskjulet och parallellt med denna lagts en stenkista för att göra båtskjulet

¹ Denna bod är närmare beskrifven af D. Ljungdahl i dennes uppsats Fiskebod vid Backa, Vaddö, Uppland. Fataburen 1909, sid. 46.

Fig. 31. Sjöbod af B-typ med en dörr och svale.
Grisslehamn, Vaddö sn, Uppland.

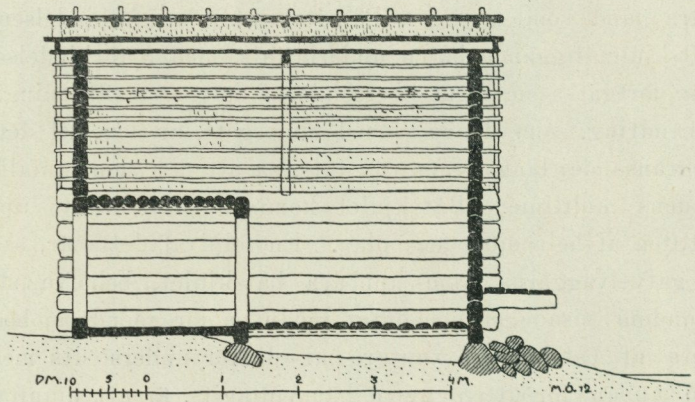

Fig. 32. Längdgenomskärning af boden fig. 31.
Grisslehamn, Vaddö sn, Uppland.

säkrare och för att äfven från denna sida skydda båten mot sjö och is. Åsarna F hafva ersatts med smala slanor, hvilka placerats på ställen, där de bättre kunna göra tjänst för upphängning af redskap.¹ Jmfr härmed förhållandet å sjöboden af A-gruppen fig. 17.

Då icke heller den sist omtalade dörranordningen varit tillfredsställande, har man gått ett steg vidare. Sjöboden har försetts med två dörrar. Fig. 12 visar plan och fig. 22 tvärgenomskärning af en bod från Grisslehamn, där detta är förhållandet. En dörr finnes som förut på gafvelsidan åt land. Den andra befinner sig på långsidan och förmedlar förbindelsen med båtskjulet. Den sistnämnda dörrrens läge varierar i hög grad hos olika bodar af denna typ. Någon gång sitter den alldeles intill gafvelväggen åt land liksom å fig. 12, något oftare intill motsatt gafvelvägg. Placeringen å fig. 12 kan anses vara den vanligaste. Konstruktivt öfverensstämmer denna sjöbod i allt väsentligt med den föregående. I denna var den ena af åsarna F flyttad åt sidan, medan den andra satt midt under nocken. I denna sista bod ha båda dessa bjälkar flyttats öfver till ena sidan. För att bereda båten ytterligare skydd, då den icke skall användas under längre tid eller då naturförhållandena göra det nödvändigt, och äfven för att underlätta arbetet vid dess skötsel och lagning, finnas taljor fastsatta i båtskjulets gafvelstockar, och med dessa kan båten hissas upp under taket. Fig. 33, en sjöbod från Söderhusen, Singö sn, alldeles lik fig. 22, visar detta.

Det sista ledet i utvecklingsserien utgöres af sådana sjöbodar som den från Väddö, hvars plan fig. 13 och tvärsektion fig. 23 visar. Här har utom de två förut befintliga dörrarna en tredje sådan upp-tagits på gafveln åt sjön. Sjöboden hvilar på stenkistor af knuttimrade stockar. Detta möjliggör dess förläggande längre ut i sjön, där båtarna lättare och mera oberoende af vattenståndets förändringar kunna flyta in till densamma. Äfven de båtskjulet understödjande stolparna hvila på stenkistor. På sjösidans gafvel är en brygga utlagd på stenkistan. Åsarna F befinna sig på samma ställe som i föregående sjöbod. Ofta, såsom å den sjöbod från Marviken på Väddö, som fig. 34 återger, är båtskjulets yttre långvägg

¹ Se Ljungdahl, anf. upps. fig. 2.

Fig. 33. Typisk sjöbod af B-typ, med upphängd båt.
Söderhusen, Singö sn, Uppland.

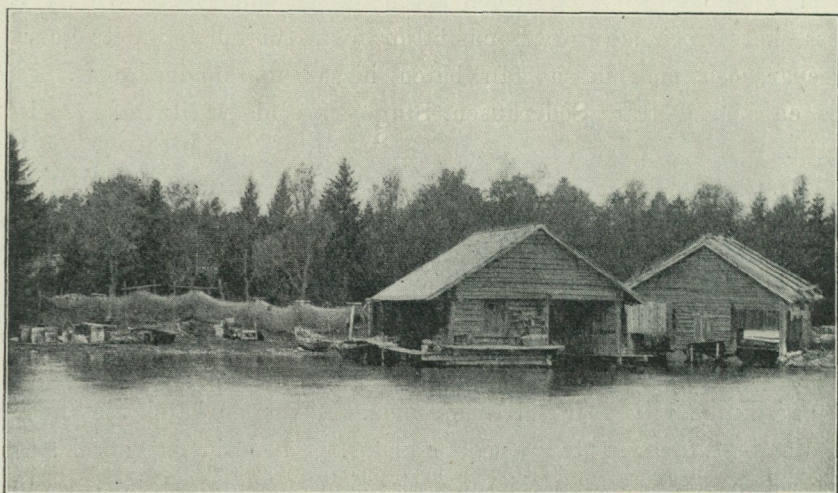

Fig. 34. Sjöbod af B-typ, till vänster med 3 dörrar.
Marviken, Vaddö sn, Uppland.

inbräddad för att lämna båten ytterligare skydd och för att hindra regn och snö att piska in på densamma.

Denna sistnämnda sjöbod visar trots sin mycket ringa ålder ett typologiskt ålderdomligt drag. Den har gafvelväggen utbyggd på samma sätt som ofta var fallet med såväl bodar som sjöbodar af A-gruppen. Som synes återfinnes detta drag också bland sjöbodar med båtskjul.

Utom nu beskrifna sjöbodar med ett båtskjul finnas också sådana med två dylika, om hvilkas utseende fig. 14, 24 och 35 från Marviken, Vaddö, lämna upplysning. Behovvet af förvaringsplats för två båtar har tydligen varit upphof till denna typ. Den har uppkommit därigenom, att båda långväggarna inflyttats mot byggnadens mittlinie, så att boden blifvit symmetrisk. I fråga om byggnadssättet öfverensstämmer denna sjöbod med de föregående. Flera former finnas. Den här afbildade har svale och två dörrar, en på hvardera gafveln. Svalen är numera sluten, men har fordom varit öppen, hvilket framgår däraf att nedre delen af svalens yttre gafvelvägg är uppförd i stafverk, under det sidoväggarna och röstet äro af liggande virke. Detta synes å fig. 35, hvilken visar denna sjöbods utseende från landsidan.

Äfven af dessa symmetriska sjöbodar finnas flere olika former. Det vanligaste torde vara, att svale saknas och att två dörrar finnas belägna en på hvardera gafveln. Så är förhållandet med dubbelboden till höger å fig. 34.

Jag har i det föregående försökt påvisa, huru A-gruppens sjöbodar uppstått ur bodarna och huru sedan de förstnämnda utvecklats sig till den mera ändamålsenliga form som utmärker B-gruppen. Figurerna 3—13 visa den typologiska serie, som jag trott mig finna, schematiskt återgifven. Där finnas två parallelsier af planer, den första fig. 3—7 och 11—13 utan svale, den andra fig. 8—10 med sådan. Ingendera är fullständig, men de komplettera hvarandra.

Utvecklingen skulle, enligt de uppgifter byggnaderna själfva meddela, ha varit följande. Då behovvet af förvaringsrum vid fiskeplatsen gjorde sig gällande, togs till modell för den byggnad, som uppfördes, en bod, emedan denna närmast motsvarade det nya ända-

Fig. 35. Sjöbod, dubbelbod. Marviken, Vaddö sn, Uppland.

målet. Den ursprungliga sjöbodens utseende har alltså varit beroende af den bodform, som i trakten varit den vanliga. Den typologiskt äldsta sjöboden såväl som boden blir den med kvadratisk plan, som fig. 3 visar. Ingången är belägen midt på gafveln. I fig. 4 (8) har planen blifvit rektangulär, för öfrigt är ingen förändring vidtagen. Hos fig. 5 är formen densamma, men dörren har flyttats intill ena sidan. Alla de nu omtalade sjöbodarna ha legat ett stycke upp i land. Den, hvars plan fig. 6 återger, har däremot flyttats ned i strandkanten för att vara lättare tillgänglig och försetts med stenbrygga. I öfrigt öfverensstämmer den med fig. 4. Nästa led saknas i serien I, men finnes i serien II. Denna sjöbod ligger liksom den föregående vid stranden. Dörrens läge är detsamma som i fig. 5. Den viktigaste förändring, som vidtagits, är att ena långväggen inflyttats, så att ett, om ock mycket litet, skjul bildats. Fig. 7 och 10 har båtskjulet fullt utbildadt, så att det upptar ungefär en tredjedel af hela planen. Dörrens läge är fort-

farande detsamma på gafveln intill båtskjulets långvägg, och stöd under skjulets hörn saknas. I fig. 11 upptar båtskjulet sjöbodens halfva plan och måste nu stöttas under hörnen med stolpar. För att underlätta förbindelsen med båtskjulet har dörren flyttats till långväggens landända. I fig. 12 har båtskjulet ungefär samma relativa storlek som hos föregående sjöbod, men här finnas två dörrar. Den ena befinner sig fortfarande i samma läge som på fig. 7, den andra leder till båtskjulet.

Hos fig. 13 slutligen har båtskjulet mindre relativ bredd, beroende på byggnadens ökade storlek, dess öfriga anordningar äro oförändrade med undantag däraf, ett en tredje dörr upptagits på gafveln åt sjösidan. Denna sista form är ganska ny och ännu tämligen ovanlig.

Smärre meddelanden.

Några skånska jullekar,

upptecknade af kyrkvärden *Olof Christoffersson* i Fru Alstad, Skytts härad, Skåne.

1. Slå Pavens yja ud.

»I vorpeläred som sadd i bjelken» sattes en stång, hvars ena ände stödde på golvet. Sedan tog den fatt i stången med sin vänstra hand, som skulle »slå yed ud». Efter han fått ögonen förbundna med ett kläde och en handduk i sin högra hand, sattes ett brinnande ljus någonstans i stugan. Den som höll i stången skulle nu försöka att med handduken släcka ljuset. Under tiden hade han rättighet att gå rundt om stången, i hvilken han dock hela tiden skulle hålla fast. Lyckades han sålunda att släcka ljuset, fick han »slad Pavens yja ud».

2. Präga yjad ud po skomagaren.

Ett talgljus sattes på golvet i en sandhög. Sedan ställde sig två personer med ändan mot hvarandra. Mellan fötterna höllo de med båda händerna i en stark käpp. Den som stod närmast ljuset skulle söka att freda det mot den andras anslag. Denne skulle nämligen söka peka det i kull med käppen, men den där stod närmast ljuset skulle för hvarje gång låta honom peka på först den ena sidan om ljuset, så den andra. Leken var ganska ansträngande ifall båda voro kraftiga.

3. Präje ud Panens yja.

Lektes på samma vis som »Präga yjad ud po skomagaren», undantagandes att båda personerna hade ögonen förbundna, hvarigenom de till sist i flesta fall kommo långt ifrån platsen där ljuset stod.

Tillägg till nr 1 å föregående sida.

Tillspord om den här ofvan förekommande öfverskriften »Pavens» meddelar upptecknaren i bref af d. 18 febr. 1912 följande: Utaf en 6 st. 70-åriga personer har jag hvar för sig hört omtalas »Panens yja». Utaf en 70 års kvinna fick jag reda på hur den lektes. Ordet kan jag ej förklara, men då jag sade pavens, sade de att det var »panens». I en skrifvelse, daterad $17/6$ 1912, meddelar åter sagesmannen: Den (leken) som kallades »Panens ya ud» kallades ock »Paudens ya ud» efter hvad en kvinna sagt mig nu. Jfr lek 3.

N. E. H.

4. »Gå me fulen.» = Gå med fågel.

Man fångade en »gråspyrr» (gråsparf) och band ett skrifvet bref vid dess ena fot, sedan så gällde det att kunna smyga sig in på ett naboställe för att kunna släppa in den i storstugan.

På brefvet skrefs följande vers:

God afton mina vänner
 alla ni som i gröten spanner
 och i fiskefatet klämmar.
 Jag är en liten vilsefaren fågel
 som ber om att få låna hus i kväll
 Men akta mig för er katt
 så han ej får mig fatt.
 Tre suppa på gröten vill jag ha
 min vänn lika så
 som jag tror där är
 när det är jul.
 I fall ni på mig blir ledsen
 så ledsaga mig till mitt hem.

Ifall man ej lyckades att fånga fågelbäraren, skulle man försöka infånga »spyrren» och sedan återbära den.

Då skref man följande vers:

16—120411 *Fataburen.*

Här är en liten fågel
 som farit vilse.
 Han har ej kunnat
 hitta vägen till sitt hem.
 Därför härbärgade ja
 honom öfver natten
 och frälste
 honom från katten
 och därför är han
 här igen

Lyckades man däremot att tillfångataga fågelbäraren, fick han sina »kräfde» supar och måste sedan själf infånga och bära »himm sin spyrr». Att gå med »spyrrn» skulle helst ske annandag jul.

5. »Gå me skadden.»

Trettendedags kvällen brukades det, efter hvad de gamla säga, att »gå me skadden».¹ Lyckades man få insluppet honom, så tillställde han flera »bravatt». Han for omkring i rummet till stor förskräckelse och välte ikull alla ljus och krus m. m.

6. »Gå me svinefoden.»

På kvällen annandag jul försökte man, om man kunde få in en svinfot på ett naboställe. Foten inlindades i en paket och ett skrifvet värts (värset har jag ej kunnat få reda på, men hufvudinnehållet var, att de skulle gnaga allt köttet af foten och sedan återgälla alla benen när det blef trettendedagen) lades däri. Sedan tog den som skulle gå med »svinefoden» sin paket och sökte komma in på ett ställe där han skulle framföra en hälsning från sitt hem samt sedan gå fram i stugan och lägga svinfoten på öfversta bordsändan vid kammaredörren. Som han då hade framfört sin hälsning, lade han paketen på öfversta bordsändan och på dörren ut igen och till att springa det värsta han orkade. Ty fingo de honom fatt, var han skyldig till att själf äta foten samt taga en sup för hvarje led

¹ Skatan kallas allmänt i södra Skåne på bygdemål »skadden».

han fann. Sedan ledsagade man honom till hans hem efter att förut hafva bundit alla svinfotsbenen på hans rygg.

Att det kunde gå roligt till skildrar denna berättelse som är sanningsenlig. I Lilla Alstad gick för många år sedan drängen från gården nr 0 till gården nr 0 med en svinfot. Kommen i stugan framför han sin hälsning. De innevarande hade ej lof att taga honom förr än han lagt paketen. Som han så lade paketen på öfversta bordsändan och skulle till att springa, hade gårdens drängar smugit sig ut och låst »fostodarren» samt stodo ute på gården och väntade på honom. Men drängen tappade icke koncepterna för det, utan när han fann dörren låst, vände han helt om i förstugan samt sprang rakt igenom stugan och kammaren, där kvinnan på gården satt och blef mycket förskräckt, ut i spiskammaren, där en läm satt i väggen till köket. Han satte båda händerna mot lämmen och for på hufvudet genom hålet ut i köket, där han »faller pladask i gorretyngan» — ty de hade ej hunnit med och »tvillna» allt »dricked» — som han välter, »so ad allt dricked springer ud po gollod». Men drängen är likväl kvickt åter på benen igen och ut genom köksdörren och springer sedan hem, medan gårdens drängar står med långa näsor vid farstudörren och väntar.

Året efter skulle samma dräng göra sitt »bravatt» om, men »de flö opp me hönsen». Sedan han lagt foten från sig på bordsändan och sprungit ut, blef han förföljd af gårdens drängar med det resultatet att de togo honom just som han skulle in i porten till sitt hem. Drängen blef nu buret tillbaka igen och måste så till deras åtlöje »eda svinefoden o ta en suppa for vår lidd han hitte. Sien bant di svinefodsbenen po hans rygg o ledde hem han o opp for fostodaren o sa ti mannen, om han nu ville ta var po sin dräng for nu so hade de ledsaged han him». Sedan var det jo mannens skyldighet »spandera po dom for de ad di hade tivaretatt hans dräng». De blefvo jo så inbjudna för att få littet till bästa för besväret. Bonden försökte då att få dem likadana, och i fall det kunde lyckas, sände han bud till den andra bonden, om han ville hämta sina drängar »förr di va bled lit valna i benen».

Kubbgubben.

I årgång 1911 af tidskriften Svenska Landsmål¹ har doktor N. E. Hammarstedt meddelat en intressant undersökning af en svensk bröllopslek, i hvilken han finner »kvarlevor af en Frös-ritual». Utan att ge mig in på de mytologiska spörsmålen, speciellt de här föreliggande af priapisk natur, och deras mer eller mindre sannolika kombinerings, vill jag endast något beröra en mindre fråga, som emellertid i framställningen spelar en viss roll. Det rör den ifrågavarande danslekens, »stabbdansens», utbredning. Äfven denna fråga har nämligen af författaren ställts i direkt samband med den gamla hednaguden Frö. Dennes kult hade ju, enligt hvad man tror sig veta, sitt hufvudsäte i Uppsala, hvarifrån den öfvergått till norra Norge (och Finland) — men särskildt var Frö svearnes gud —, hvilket allt »motsvarar nära det utbredningsområde, som vi lärt känna för stabbdansens» (sid. 511). De landskap, för hvilka författaren »lyckats få stabbleken konstaterad» (sid. 490) äro nämligen Södermanland, Uppland, Västmanland, Dalarna, Härjedalen, vidare Gudbrandsdalen, Hallingdalen och södra Österbotten. Det är på denna punkt jag tror mig kunna göra ett tillägg af ganska väsentlig art.

Så långt bort från den postulerade uppsvenska räjongen som nere i en af Västergötlands centralbygder har nämligen den ifrågavarande leken fört en ingalunda aftynande tillvaro ännu så sent som vid midten af 1800-talet. Från trakten af Larf omtalas den vid nämnda tid såsom vanligt bruk och skildras på följande sätt.

Man lät utkläda en gammal gubbe »så fult som möjligt», förde in en stubbe — af samma slag som de vanliga »huggkubbarna» — i stugan, och på den fick gubben ta plats. Omkring »kubbgubben» dansade nu bröllopsfolket under en massa upptåg: så föregaf man sig skola »strö puder» i hans hufvud, och det skedde genom att slå aska öfver honom ur en säck. Slutligen släpades såväl gubbe som stubbe ut ur stugan.

¹ Fästskrift till H. F. Feilberg, sid. 489—517.

Att här föreligger något som alldeles sammanhänger med det ämne författaren har att undersöka är uppenbart. Det är ju en ordentlig stubbdans, och den utklädde gubben uppe på stubben är just den figur, som man har att vänta. Huruvida något falliskt är att söka bakom upptågen, vågar jag inte yttra mig om; i hvarje händelse saknas allting som häntyder på något förhållande mellan man och kvinna. Gubben är endast ett föremål för gäck och behandlas med största nonchalans och hårdhändthet. Men säkerligen ha vi här endast kvar ett rudiment, med bortfall af åtskilliga drag, dem författaren ur skildringar från andra håll sammanställt. Kanske kunde äfven en annan gammal västgötsk bröllopslek nämnas i detta sammanhang. En man tog på sig en vrängd luden päls, sprang till skogs och gömde sig. Bröllopsfolket sökte reda på »björnen» och sköt honom med ett löst skott. Han bars in på en bår af grenar, lades på golfvet, och öfver honom drack man så graföl under mycket skämt. Jfr de förklädnader till djur, som af författaren omtalas.

Skall man föra in guden Frö i denna undersökning, bör det emellertid icke verka som något egendomligt att nere i götabygderna finna drag, som kunde hänföras till hans kult. Författaren synes alldeles inte vänta några bidrag från sådant håll, utan endast från helt andra (sid. 501). Men att Frö likaväl därstädes som i sveaområdet hade en utbredd dyrkan, är lätt visadt. Om den saken ge talrika ortnamn (ss. Fröslunda, Frösve i Vgtl.) besked. Då författaren har den uppfattningen, att han funnit uppsvenska hedniska bröllopsriter (sid. 510) kvarlevande i den omtalade leken, må detta ha sin riktighet, men en missuppfattning vore att anse dessa uråldriga minnen tillhöra endast ett uppsvenskt (och dessutom norskt-finskt) kulturområde. Därom vittnar det lilla bidrag jag kunnat lämna, och kanske skall än mera af samma art komma fram.

Jag har begagnat tillfället att göra denna komplettering, oakadt stubbdansen förut skildrats i min samling af folklekar från Västergötland¹ och sålunda redan tillhör facklitteraturen. Emedan dr H. säger sig ha »samlat och objektivt framställt ett så fullständigt material jag [han] kunnat» (sid. 501), låge eljest den föreställ-

¹ Svenska Landsmålen XIX (1908), sid. 78.

ningen nära till hands, att ett visst område för dessa sedvänjor verkligen blifvit konstateradt, kanske äfven att det pekar på en speciellt från Uppsala (eller öfverhufvud sveafolket) utgången kult.

S. Lampa.

Kasken.

Jag reste som samlare i Skånebygd. Hade då en gång nöjet och förtroendet att få stiga upp på en rik själfägande bondes loft. Dyligt tillåtes annars icke gärna för en främling; *han* får icke blicka in i ens hemligheter och dolda rikedomar. Ty hvem vet, hvad en tocken »spelevinker» kan finna på!

Emellertid kom jag dit upp för en stupande trappa, trängde mig fram så småningom mellan malttunnor och brödhäckar, lårar och packkistor, aflagda kläder och stora skinnfällar samt tunga, digra sädeshögar, som buktade golflofttiljorna och buro tydliga spår af kattens ringdansar med råttorna.

Längst borta i ett hörn upptäckte jag i skum halfdager bland en del annan bråte en rätt sällsam persedel, höljd af många deçenniers damm. När jag fått den något så när afdammad, kom jag under fund med att det var en gammal ärevördig bondekask, lika förgäten som illa stukad, bärande årtalet 1808 å undersidan af den väl tilltagna skärmen.

För en ringa skärf blef den min, men den växte i värde, dess mer jag fick höra hans traditionella historia.

När bonden Truls Mickelsson i Hasselkull på senhösten väl inbärgat sin gröda, betalt sista dalern af sin skuld och hade sitt hemman gravationsfritt samt därtill några hundra daler på kistbottnen, gick han med fröjd i själen bort till grannbyn och talade vid ärlige och beskedlige sockenskomakaren Rasmus Pålsson, att han måtte sy honom en hederskask.

— De' går väl för sig, mente Rasmus, spottade och vände på bussen, men jag må först sula och klacka min själasörjares stöflar som ja' nu ä' i tag med.

— De' gör de' samma; prosten har många par stöflar utom dessa. Kasta du dessa i kroken tills vidare och följ du me' mi' hem

strax. Du ska' slätt inte förlora på't. Utom din reela betalning får du en bra viska bladtabak till, som du kan fägna di' me' hela vintern.

Rasmus Pålsson vågade ej streta emot. Han kunde nog behöfva en skäppa råg, en mark fläsk eller ett krus mjölk då och då till hushållet. Och se'n — löftet om den välsignade tobaken. Med ens kastade han därför stöflarna i vrån, packade sina sylar i lådan, tog den värsta smutsen af sig i tvättfatet samt drog vadmals-gåborts-kläderna på sig, hvarefter de barkade i väg till Truls Mickelssons gård.

Först vankades en starkare frukost med helan, halfvan och tersen. Se'n skar »mäster» till efter gråpappersmönster å det stora matbordet kaskens särskilda partier af tjock, välgarfvad oxhud. Därpå sammansyddes de med grof becktråd så bastant, som skulle det vara till domedag. Invändigt anbragtes fyra korsställda »tampar», att icke den halfalnsdjupa hufvudbonaden skulle sluka hela hufvudet utan hålla sig tillbörligt ofvanpå.

Lika stolt som en suverän bär sin krona på kröningsdagen, lika stolt bar Truls Mickelsson i Hasselkull sin nya kask till kyrkan följande söndag. Och därmed var den helgad för sitt ändamål.

Se'n bars den dagligen af sin ägare, då han satt i sin stuga eller promenerade i träskor på bygatan. Där gick Truls rak i nacken som en general, med tobaksbussen midt i munnen, spottade bredt och rakt framåt samt tittade hvarken till höger eller vänster. Dessutom hade han anspråk på att alla mötande, med undantag af prosten, fogden och länsmannen, skulle vördnadsfullt blotta sitt hufvud och buga sig djupt för honom, medan han själf besvarade hälsningen endast med en nådig nick. Han behöfde ju icke mer, hemmanet var skuldfritt och affärerna goda.

Då hade kasken sin ärofulla blomstringstid. Den var ett osvikligt tecken till rikedom, oberoende, högaktning, myndighet och själfständighet.

Med ägarens död föll äfven kasken, stukades och glömdes. »Det härligas lott är förgänglig.» I loftets mörkaste skräpvrå fick den sitt hvilorum. Någon gång under årens lopp nafsade råttorna till den, men den smakade dem icke, och därför fick den så gärna vara i fred.

Men i »uppståndelsen» mjuknade han upp i en vattenhink, återfick därpå sin ursprungliga form och ny tillvaro. Och nu yfves han så smått öfver sina anor bland nationskamraterna i Nordiska Museet.

Ludvig Reimer.

»Klockare-Magnusen».

Med anledning af en notis i Fataburen 1908 om bonadsmålaren »Klockar-Magnusen» i Härlunda, har museet genom kapten A. Qvistgaard på Hulevik, fått emottaga nedanstående intressanta meddelande, som låter oss i Klockar-Magnusen ana en mindre vanlig begåfning och ett af de många exempeln på allmogens ej utnyttjade intellektuella skatter.

Uppgifterna om »Klockare-Magnusen», Magnus Jönsson, från Härlunda i Kronobergs län, äro lämnade af hans dotter, 84-åriga änkan Anna Katarina Magnusdotter, backstugan Lilla Fridhem under Billarp, och upptecknade af organist V. S. Hultstrand i Härlunda den 16 maj 1909.

Magnus Jönsson, hvilkens fader, Jöns, och ene broder, Per, den ene efter den andre voro klockare i Härlunda, hvaraf Magnus fick namnet Klockare-Magnusen, föddes i juni 1789 på dåvarande torpet Qvarnholmen under Ellagölshult. I barndomen flyttade han med föräldrarna till torpet Petersborg under militiebostället Häradsmåla, där fadern dog. Vorden yngling, vistades han ett år i Karlshamn för att lära sig till snickare och fortsatte sedan som snickare och och målare ett par år i Nykyrke (= Allmundsryd) och därefter till sin död i Härlunda.

Vid omkring 30 års ålder gift med Märta Larsdotter i Vashult, bosatte han sig på dåvarande torpet Ängön under Vashult och flyttade därifrån till torpet Brånaslätt (= nuvarande lägenheten Husjölund) under Knoxhult, där både Magnus och Märta dogo, den förre år 1855. Af deras barn märkas ofvannämnda Anna Katarina och för flera år sedan afidne folkskolläraren i Västra Torsås församling Johannes Holmqvist. En son till Anna Katarina samt hans barn och

trubarn bo på lägenheten Bjälletorp under Billarp. I Billarp bo således för närvarande af Klockare-Magnusens efterkommande fyra led.

Klockare-Magnusen var som sagdt snickare och målare. Såsom byggnadssnickare inredde han en mängd hus och deltog, dock icke som mästare, i arbetet med inredningen af Härlunda kyrka, som enligt en af honom förfärdigad och i sakristian upphängd enkel tafla skedde år 1822. Äfven i snideri var han väl förfaren; därom vittnar en af honom skuren änglabild under kyrkans urtafla. Han förfärdigade grafkors och grafstaket samt framför allt möbler, särskildt skåp och klockfodral med sniderier och infattningar. Ett sådant skåp af ek finnes hos undantagsmannen Sven Persson i Häradsbäck, och ett märkligt klockfodral, sammansatt af 365 träbitar, äges af hemmansägaren P. G. Nilsson i Vashult. Att Klockare-Magnusen var »knepig» visa äfven hans gökur (han gjorde dock icke själfva urverket utan blott fodralet och »galeverket»).

Sin konst som målare tyckes han helt och hållet ha praktiserat sig till på egen hand. De af honom förfärdigade kistorna målade han »med blomsterkrans och namn» samt på lockets insida ett »kisterim». Klockfodral prydde han med »klockerim», t. ex. detta:

»Våra ur och Herrans klocka
 gifva sällan lika slag.
 Tiden vill oss ofta locka
 till att hålla natt för dag.
 Men Gud, som styrer alla tider,
 han vet bäst, hvad tiden lider.»

Innan tapeter började användas, klädde han väggarna med karduspapper, som han på olika sätt målade och försåg till och med bilder. Hos meddelaren finnes i förvar ett mer än 3 kvadrat-alnar stort sådant papper med målade bilder ur Frälsarens historia från bebådelsen till Jesus vid tolf års ålder i templet.

Af »Klockare-Magnusens» bonader känner meddelaren icke till mer än den af Nordiska Museet förvärfvade, men sannolikt är den icke den enda, som han målat. Den målades långt före nämnda pappersbonad, som är 76 år gammal.

A. Qvistgaard.

Litteratur.

O. Lundberg och H. Sperber, *Härnevi*. Uppsala 1912. 50 s. 8:o.

Författaren till förra afdelningen af detta häfte har redan förut genom uppsatsen »Smörkullen och andra ortnamn på smör» såsom nordiska kultorter i *Fataburen* 1910 s. 193 ff. beträdd den forskningsväg, som han i här ofvan angifna afhandling på ett medryckande sätt fortsätter. På grund af de ojäfviga vittnesbörd och de fasta och säkra hållpunkter, som gifvas af de gamla ortsnamnen, för så vidt dessa ej blott i och för sig riktigt tolkas utan ock ses i rätt inbördes samförhållande, söker han draga så omfattande slutsatser som möjligt om vår hednatids religiösa förhållanden.

Efter att med betydligt fullständigare material än förut professor Magnus Olsen¹ hafva underkastat namnet Härnevi en grundlig topografisk och etymologisk undersökning kommer författaren, därvid fullföljande ett uppslag som han tidigare på egen hand funnit, till samma slutsats som den norske forskaren, nämligen att namnet betecknar kultorten för en gudinna. Härefter öfvergår han till att efter Olsens föredöme på grund af ortnamnen undersöka grupperingen af de kultorter, hvilka genom sin närbelägenhet synas på ett eller annat sätt ha stått i något slags samband eller växelverkan med den okända gudinnans dyrkan. På grund af denna sammanställning af kultorterna ledes han till antagandet af en frändskap eller ett samband mellan den okända gudinnan Hærn och Njård, Fröja, Tor, Ull och Frö. Häri öfverenstämmar äfven hans resultat med Olsens.

¹ I dennes uppsats »Hærnavi» i *Christiania videnskabselskabs forhandlinger* 1908 nr 6.

På grund af den senare sammansättningsleden i samhöriga kult-ortnamn på -åker och -tuna framställer författaren slutligen den förmodan, att dessa antyda olika faser af samma kult, hvilken uppenbarligen egnats fruktbarhetsgudomligheter. Namnen på -åker tolkar han såsom samhöriga med den först af Mannhardt och sedan af flera etnologer och mytologer påvisade rituella fruktbarhetsför-mälningen, hvilken vid mer framskriden kulturutveckling antog form af fruktbarhetsgudens biläger med växtlighetsgudinnan. Namnen på -tuna häntyda däremot enligt författarens mening på en inhägnad plats, där den redan af Tacitus vid skildring af Nertuskulten om-talade heliga tvagningen eller badningen egde rum. Till stöd för denna åsikt anföres amanuensen S. Lindqvists redogörelse i Fornvän-nen 1910 s. 119 ff. om dennes undersökningar vid Frösvi mosse i Närke.

»Den fylligaste bilden af den gamla fruktbarhetskulten giva oss», säger författaren i sina slutrader, »ortnamnen i Torstuna socken. Från den heliga lunden vid Torslunda har tåget gått till »Torsåkern» och vidare till tvagningsplatsen, vid vilken namnet Torstuna blev fäst.» Det är en märklig händelse nog, att det just råkar vara omkring den nordiska åskguden, hvilken ju före och jämte Frö på samma gång var åkerbrukets och äktenskapets gud, som den fylligaste kultortsgruppen sluter sig.

Naturligtvis få icke de slutsatser, till hvilka författaren kommit, betraktas såsom definitivt bevisande. Det äro de ingalunda. Men genom sitt dristiga grepp har han gifvit ett uppslag, som icke sak-nar utsikter att genom vittnesbörd från äfven andra håll vinna stöd och ökad fasthet.

Häftets senare afdelning utgöres af Sperbers försök till en ety-mologisk förklaring af första sammansättningsordet i namnet Här-nevi. Han framställer härvid såsom antagligast en härledning från en substantivstam »harw» — föreliggande i de nordgermanska be-nämningarna hör, horr, har, haru på lin. Namnet Härn (Hörn, Hern) skulle således, åtminstone ursprungligen, hafva betecknat linets gu-dinna. Till de litteraturhänvisningar, som författaren s. 48 ger beträffade riter, som hafva afseende på en äfven i linfältet likasom

i sädesfältet inneboende dämon eller gudomlighet, må här fogas Graber's senare utkomna, i flera hänseenden intressanta uppsats »Alte Gebräuche bei der Flachsernte in Kärnthen» i »Zeitschrift für österreichische Volkskunde 1911» s. 148 ff., där en »Brechelbraut» omtalas och egendomliga kvarlefvor af en hieros gamosrit skildras. Ligger möjligen en reminiscens af eller antydan om en religiös högtid i Hymiskvidas slutord om gudarnas stora dryckeslag vid linskörden?

N. E. H.

Sakses Danesaga fra Sigerslægten til Scen Estridsöns död översat af Jørgen Olrik. Köpenhamn 1912.

Med denna del, hvilken utgör band 2 af det nu helt i fyra band utkomna arbetet, har J. Olrik fullbordat den förträffliga, väl utstyrd och dock prisbilliga tolkning af Saxos verk, hvilken i denna tidskrift redan anmäls. Efter att hafva omnämmt, att öfversättningen nu föreligger komplett, kan jag alltså denna gång inskränka mig att hänvisa till Fataburen 1909 s. 176 och 1911 s. 187.

N. E. H.

J. Henriksson, *Växterna i de gamlas föreställningar, seder och bruk*. Stockholm 1911. 144 s. 8:o.

Författaren har förut genom en liten folklifsskildring »Plägseder och skrock bland Dalslands allmoge fordomsdags», Åmål 1889, värdefullt riktat vår litteratur. Uttrycket »riktat» kan man däremot svårligen använda om ofvan angifna arbete. I företalet säger författaren, att han under ett tjugotal år samlat material för sin bok. Det hade varit önskligt, att han inskränkt sig till att offentliggöra endast resultatet af dessa, såsom jag förmodar, direkt hos allmogen gjorda forskningar. Naturligtvis vore ingenting att invända mot att han äfven tillgodogjort sig litterära källor — tvärtom — för så vidt nämligen framför allt vår ganska rika svenska litteratur på området samvetsgrant och med urskiljning utnyttjats och tilläfventyrs använd utländsk litteratur med kritik valts och anlitats.

Detta kan emellertid, tyvärr, icke sägas vara förhållandet. Såsom svensk litteraturkälla uppgifves i företalet endast Arvid Månsons »Örtabok». Så viktiga arbeten som Palmbergs »Serta florea», Isacus Erics »Oeconomia», Dybecks »Runa», Linnés resor o. s. v. nämnas ej, lika litet som af nyare litteratur Fries »Ordbok» och Lyttkens »Svenska växtnamn». Såsom utländska använda fackskrifter nämnas F. Söhns »Unsere Pflanzen» och Reling und Bohnhorst »Unsere Pflanzen in Sitte und Sage», det senare ett tredjeklassarbete, som författaren i allt för stor utsträckning okritiskt och oförsiktigt begagnat. Hvad växtnamnens språkliga förklaring beträffar synes författaren hylla den åsikten, att alla ord i vårt språk som likna tyska äro lån från detta håll. Så härledes asp från espe, björk från birche, bok från buche, hassel från »det tyska Hasel som betyder springande» o. s. v., men för ask göres dock ett märkligt undantag, då dess namn »torde härleda sig från det isländska ordet askr, som betyder spjut! Stort bättre är det ej med de latinska namnens tolkning. Med ett ord de etymologiska förklaringarna äro ofta oeffterrättliga och de mytologiska uppgifterna likaledes.

Intressant nog vore det, i förbigående sagdt, att få veta, hvar och när den af förf. s. 58 efter tysk källa anförda apokryfiska myten om Johannesörten och Odens blod först sett dagen.

N. E. H.

Lars Lunell, *Från Siljans sagoland*. Berättelser från Dalarne. Stockholm 1912.

Bokens innehåll utgöres öfvervägande af noveller med folkklifsbilder som underlag och med motiven omedelbart hämtade ur dalallmogens hemlif, hvilka likvisst emellanåt äro väl romantiskt återgifna för att verka öfvertygande; dock gifva de äfven i denna form en god inblick i folkets lif och förete många drag af kulturhistoriskt intresse. Författaren, hvilken själf är dalkarl och väl förtrogen med de förhållanden han skildrar, har med synbar kärlek och intresse omfattat sitt ämne. Bäst lyckas författaren, när han lämnar den något sentimentalt romantiska stilen och berättar enkelt och osökt,

såsom t. ex. i den ur dräkthistorisk synpunkt intressanta berättelsen: »Hvad Haltniss-Erik fick utstå för sina långbyxor», hvilken skildring verkar såsom tagen direkt ur lefvande lifvet.

I berättelsen »Dalkullan» begår nog författaren en anakronism, när han sid. 52 låter en del af de till kyrkan vandrande tänka: »Ack! när så mycket skönt i hvarje åder Af skapelsen och lifvet sig förräder» etc. Versen är nämligen lånad ur 1819 års psalmbok och har till författare J. O. Wallin, som, född 1779, blott var nio år gammal, när den skildrade händelsen tänkes inträffa.

Af speciellt intresse är bokens sista berättelse »Om Blåkullafärder», där det utan alla romantiska utsmyckningar redogöres för det såväl under äldre tider i Dalarna grasserande trolldomsväsendet som för Blåkullaväsendets senaste uppfammanden i dalabygderna: i Gagnef och Mockfjärd år 1858 och i Floda år 1872. Dessa till stor del på direkta meddelanden från allmogen grundade skildringar komplettera på ett lyckligt sätt förut befintlig litteratur i ämnet.

L. Hbg.

Gustaf Upmark, *Gustaf Vasas hof*. En studie. Stockholm 1912.
Cederquists grafiska aktiebolag. 8:o.

Ofvan anförda studie öfver hofvet under Gustaf Vasas, med hvilken författaren sistlidne vår disputerat, är en redig och öfverskådlig framställning af det problem han uppställt till lösning. Under Gustaf Vasas första tid hade förvaltningen ej kunnat vinna stadga, ty hela statsmaskineriet hade ännu ej kommit in i sina gängor efter frigörelsekriget och följande upprorstider. Efter tyska mönster — för hvilka förebilder dock här saknas en redogörelse — söker man i Sverige år 1538 och följande år att organisera en från hofjtjänsten skild statsförvaltning med egna ämbetsmän. Konungens lifliga lynne och initiativrikedom samt väl ock bristen på skoladt ämbetsmannamaterial i tillräckligt antal gör det i längden dock ej möjligt att i Sverige omplantera de främmande statsförvaltningsformerna. Man återgår till det personliga regementet med konungens person som såväl förvaltningens som den politiska styrelsens cent-

rum. Gamle kung Gösta är och förblir den store egendomsägaren, som regerar sin gård under patriarkaliska former.

Från till största delen opublicerade urkunder har författaren sammanfört en rikedom på uppgifter, så att vi så långt materialet tillåtit det får en detaljrik bild af hofvets storlek, hvilka dess funktionärer varit och huru de växlat under konungens långa regerings-tid. Man förvånas öfver hur mycket ännu så sent som vid denna tidpunkt hängde på regentens personlighet. Att dock ansatserna under denna period icke varit utan betydelse för statsförvaltningens vidare utveckling till fasthet och stadga visar följande årtiondenas historia.

I den för bokhandeln afsedda upplagan har förlaget infört ett tjugotal synnerligen väl utförda planscher i ljustryck. Här finna vi reproduktioner såväl af Vasaporträtt som af Vasaborgar, som äfven en och annan väl vald, för samtidens kulturhistoria karaktäristisk bild: t. ex. ett 1544 dateradt tak från Gripsholm, den rustning i Lifruskammaren som tillskrifves Gustaf Vasa och åtskilligt annat. Man kan väl utan öfverdrift säga, att boken är ett af de vackraste tryckalster som utgått från Cederquists tryckeri.

— a — i.

Aktiebolaget Skånska Handelsbanken. *Fästskrift vid invigningen af Skånska Handelsbankens nybyggnad i Lund den 21 september 1912.* Lund 1912. 4:o.

I den bok, som bär ofvanstående titel, döljer sig en första, något mer omfattande redogörelse för hvad som på en tomt vid grundgräfningar inom staden Lunds område under senaste år kommit i dagen. Skånska Handelsbankens nybyggnad uppfördes nästan i centrum af det medeltida Lund, och vid de jordarbeten, som företogos för grundens läggande, rubbades ett 6 meter djupt kulturlager med föremål från medeltidens början intill nyaste tid. Trots att ej hela lagret behöfde bortskaffas, ha enbart i de grädda partierna anträffats nära 6,000 föremål. Och det är sådana af många slag, som här bragts i ljuset. Vid bankens öppnande lät denna en del af de viktigare fynden utställas i en monter i banklokalen, och dessa ha väckt en förtjänt uppmärksamhet.

Undersökningarna å fyndstället och tillvaratagandet af det anträffade ha skett af Kulturhistoriska Museet i Lund, som, äfven om detta museum ej vore fristaden för fynden från många andra platser i Lund, skulle endast genom fynden från den Skånska Handelsbankens tomt, den s. k. Olins hörna, otvifvelaktigt vara det rikast försedda medeltidsmuseum i världen. Här har t. ex. funnits 250 hela eller fragmentariska medeltida slidor till svärd och dolkar, däraf ett 80-tal ornerade, flera än man för öfrigt känner till.

Naturligen har denna grundgräfnings tagit en ansenlig tid i anspråk och Kulturhistoriska Museets hela personal under intendenten Karlins ledning har haft ett betydande arbete ej endast med uppsamlandet af föremålen utan ock med deras konserverande, som väl ännu ej torde fullständigt ha medhunnits.

När man ser hvilka resultat, som sålunda erhållits, när man verkligen en gång öfvervakat en centralt belägen grundgräfnings i en stad med gamla anor, gör man ofrivilligt sig själf några frågor. Hvarför är Lund mer gifvande än någon annan medeltidsstad i Norden? Kan det verkligen ha varit af en sådan betydelse för en stads materiella kultur, att den varit hufvudorten för den romerskt katolska kyrkans förvaltning i Danmark, tidtals för hela Norden? Eller beror frånvaron af fynd på andra orter med likställd ålder på bristande eftersyn? Skulle detta sistnämnda vara förhållandet, så är det väl i våra dagar endast nog att påpeka ett sådant missförhållande, för att det skall blifva bragt ur världen.

Publikationen är rikt försedd med goda illustrationer af föremål från olika fyndgrupper. Det behöfver naturligen ej framhållas, att fackmannen med tacksamhet skulle ha sett än mer af det rika materialet i bild tillgängligt. Intendenten G. Karlin har affattat fyndberättelsen.

Mätte denna publikation endast vara att betrakta som en första början till publicerandet af den ansenliga mängd af för vår odlings historia viktiga föremål, som hittats i Lunds jord. Detta är viktigt i och för sig, men i hög grad äfven därför att man härigenom hos vidare kretsar väcker intresse för ett omsorgsfullt tillvaratagande af jordfynd från senare skeden i Nordens historia. — a — i.

REDOGÖRELSE

FÖR

NORDISKA MUSEETS UTVECKLING OCH FÖRVALTNING

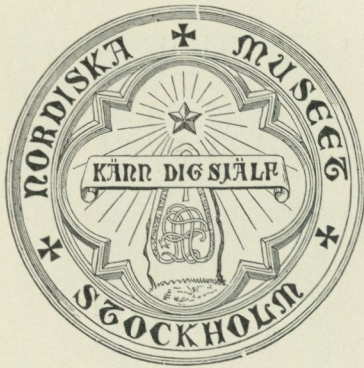
ÅR 1911

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1913

[120411]

Styrelse. Nordiska Museets nämnd utgjordes den 31 december 1911 af följande personer:

Ordförande förste intendenten professor IS. GUST. CLASON, 1899.
Andre ordförande rektor fil. dr OLOF ÖRTENBLAD, 1905.
Skattmästare öfverdirektör VIKTOR ALMQUIST, 1897.
Styresman fil. doktor BERNHARD SALIN, 1905.
Öfriga ledamöter civilingenjör CLAES G. NORSTRÖM, 1900.
öfverintendenten fil. dr JOHN BÖTTIGER, 1901.
justitierådet LOUIS AMÉEN, 1909.

Nämnden hade under året 11 sammanträden.

Vid sammanträde den 11 nov. fastställdes ett inom nämnden väckt förslag om tillägg till § 3 af museets stadgar, hvilket tillägg rörde afhändandet af med samlingarna införlifvade museiföremål.

Sedan styrelsen för Göteborgs Museum anhållit, att Nordiska Museets nämnd ville utse en representant att närvara vid Göteborgs Museums 50-årsjubileum den 15 juni 1911, utsågs styresmannen att vid sagda högtidlighet representera Nordiska Museet. Härvid öfverlämnades en textad adress.

Tjänstemän. STYRESMANNEN, som på grund af under föregående år iråkad sjukdom åtnjutit tjänstledighet, återinträdde i tjänstgöring den 15 jan. 1911. Under tiden 1—15 januari 1911 upprätthölls styresmannens befattning vid museet af intendenten WISTRAND och vid Skansen af intendenten BEHM.

Intendenten A. NILSSON åtnjöt tjänstledighet under sex veckor, räknadt från den 18 april, i och för utrikes studieresa och amanuensen GERDA CEDERBLOM likaså för studieresa i utlandet 27 mars—20 maj. Se för öfrigt »resor». Amanuensen HEDVIG BOIVIE hade beviljats tjänstledighet för utländsk resa 27 mars—10 maj.

Afsked beviljades från och med den 30 juni 1911 åt amanuensen fru LOTTEN AF PETERSENS, född HAGBERG, som alltsedan år 1891 varit anställd vid museet. Till amanuens vid Nordiska Museet från och med den 1 jan. 1911 utsågs efter under föregående år fullgjord profjtjänstgöring fröken LALLA KUGELBERG. Fröken RAGNHILD BERGSTRÖM, som år 1911 antagits att tjänstgöra

på prof ifrån april intill årets slut, utsågs vid nämndsammanträde den 28 dec. 1911 till amanuens vid Nordiska Museet.

Intendenten G. UPMARK har, då föreståndaren för Lifruskammaren åtnjutit semester eller tjänstledighet, varit förordnad att upprätthålla dennes föreståndarebefattning.

Enligt nämndbeslut den 28 dec. 1911 uppföres föreståndaren för Lifruskammaren i och med utgången af 1911 ej i museets stat såsom amanuens vid Nordiska Museet.

Jämlikt nämndens beslut den 28 dec. 1911 minskades tillsvidare intendenternas tjänstgöringstid från 6 timmars till 5 timmars daglig tjänstgöring.

Tjänstgörande den 31 dec. 1911 voro:¹

Styresman

SALIN, BERNHARD, fil. dr, 1903.

Intendenter

WISTRAND, PER GUSTAF, 1875.	UPMARK, GUSTAF, fil. lic., 1902.
HAMMARSTEDT, EDVARD, fil. dr, 1890.	NILSSON, AXEL, fil. kand., 1902.
BEHM, ALARIK, 1897.	

Amanuenser

LJUNGBERG, AGNES, 1880.	CEDERBLOM, GERDA, 1900.
LEWIN, VISEN, 1885.	WEISSNER, ELSA, f. QUENNERSTEDT, 1902.
WALLIN, HILDA, 1885.	AMBROSIANI, SUNE, fil. dr, 1903.
LEWIN, ANNA, 1886.	STRIDSBERG, LAURA, 1904.
STRÖM, SELMA, 1886.	KEYLAND, NILS, fil. kand., 1906.
HAGBERG, LOUISE, 1891.	RUDBECK, ANNA, 1909.
PLANTHABER, ELLEN, 1893.	KUGELBERG, LALLA, 1910.
MÖLLER, IDA, 1898.	BERGSTRÖM, RAGNHILD, 1911.
BOIVIE, HEDVIG, 1898.	
VON SCHWERIN, ELSA, 1898.	

Tecknare

VON WALTERSTORFF, EMELIE, 1903.	HULTGREN, AUGUST, 1906.
---------------------------------	-------------------------

Fotograf

Föreståndarinna för serveringarna BAYOUD, CLEMENCE, 1905.	Ekonomiskt biträde ENGWALL, HARALD, 1907.
--	--

Undersöknings- och studieresor m. m. För att representera Nordiska Museet vid Göteborgs Museums 50-årsfest var styresmannen under några dagar i juni nedrest till Göteborg.

¹ Årtalen angifva här tidpunkten för tjänstemans anställande vid museet.

Intendenten Hammarstedt företog 3—9 juli tillsammans med konstnären D. Ljungdahl en studieresa till fäbodvallar inom Elfdalens socken i Dalarna, hvarvid fotografier togos och uppmätningar utfördes.

Intendenten Upmark reste den 10—12 maj på uppdrag af museet till Växjö för att besöka en där anordnad utställning af konst- och konstslöjdsföremål; den 19—22 juni till Ystad för att bese en museet erbjuden samling, samt den 15—24 juli med bidrag af museet till Bleking för att studera kyrkornas i städerna och på landsbygden inredning och silfverskatter; företog under juni—juli och under en del af augusti månader på egen bekostnad en längre studieresa till ett stort antal slott och herrgårdar i Skåne, Halland och Södermanland samt till Falun. — Dessutom flera kortare resor i Stockholmstrakten i och för förvärf af föremål till museet.

Intendenten Nilsson gjorde, åtföljd af eleverna vid Tekniska högskolan E. Fant och H. Bergsten under sommaren forskningsresor i Dalarna, Härjedalen, Jämtland, Helsingland, Medelpad, Värmland, Småland, Öland, Gottland och Skåne, hvarvid undersökningarna företrädesvis omfattade gamla allmogegårdar och deras olika byggnader; från dessa resor föreligger som resultat en stor samling uppmättningsritningar, fotografier och beskrifningar. I mars nedreste intendenten Nilsson till Ystad i och för inköp för Skansens räkning af ett korsvirkeshus, som skulle rifvas. Då emellertid det visade sig, att starka intressen förefunnos i Ystad för husets bevarande inom stadens hank och stör, drog sig Nordiska Museet tillbaka, sedan genom dess mellankomst huset blifvit räddadt samt uppmättningsritningar och beskrifning blifvit utförda. Dessutom företog intendenten Nilsson under af Nordiska Museet beviljad tjänstledighet under sex veckors tid, räknadt från den 18 april, en studieresa i Tyskland och Schweiz.

Amanuensen fröken Cederblom företog under tiden 26 mars—20 maj på bekostnad af enskild person en studieresa i utlandet, hvarunder särskildt för jämförande etnografiska studier museer besöktes i Köpenhamn, Flensburg, Hamburg, Altona, Bremen, London, Antwerpen, Amsterdam och Leuwarden. Företog för öfrigt ett par kortare resor i Stockholmstrakten.

Amanuensen Ambrosiani gjorde i juni en kortare resa till Borås och Skara; under juli resor på Öland och i södra delen af Kalmar län, samt kortare resor i Stockholmstrakten.

Amanuensen Keylaud reste under juli månad i Värmland för folkloristiska undersökningar och för fotografering af allmogens lif inom- och utomhus.

Föreståndaren för Lifruskammaren intendenten Cederström har, delvis på museets bekostnad, företagit resa till egendomen Lång i Värmland för att vid auktion därstädes bevaka museets intressen på samma gång som Lifruskammarens.

Publikationer. Från museet har utgifvits tidskriften *Fataburen* årg. 1911, åtföljd af sedvanliga redogörelser för Nordiska Museets och Lifruskammarens utveckling och förvaltning under närmast föregående år (1910). Vidare publicerades följande vägledning i museet: Svenska allmogefdelningen, rum 1—28, af P. G. Wistrand, ny upplaga, 70 s. 8:o, Afdelningen för de högre stånden, rum 49—63, af G. Upmark, 57 s. 8:o, Musikafdelningen, rum 83, af Hedvig Boivie, 18 s. 8:o, Lappska afdelningen, rum 97—98, af N. E. Hammarstedt, 15 s. 8:o, Jaktafdelningen, rum 99, af N. Keyland 29 s. 8:o, Afdelningen för eldens ekonomiska användning rum 101—104 af S. Ambrosiani, 28 s. 8:o, Führer durch die Sammlung des Nordiska Musset, Stockholm, utgifven genom S. Ambrosiani, 64 s. 8:o. Skansens vägvisare: Kulturhistoriska afdelningen, ny svensk upplaga 26:e till 30:e tusendet, 102 s. 8:o, ny tysk upplaga af samma vägledning, 118 s. 8:o, ny engelsk upplaga, 107 s. 8:o. Dessutom katalog öfver utställningen af svenska allmogemålningar juni 1911, af P. G. Wistrand, 28 s. 8:o; Skansens programblad 30 april—30 sept. 1911; Program vid Skansens vårfest 1911.

Af tjänstemännen under år 1911 från trycket utgifna arbeten:

Intendenten Wistrand: ny upplaga af *Vägledning* genom svenska allmogefdelningen, 70 s. 8:o; Katalog öfver utställningen af svenska allmogemålningar juni 1911, 25 s. 8:o.

Intendenten Hammarstedt: *Vägledning* i Nordiska Museets lappska afdelning, 15 s. 8:o; *Kvarlevor af en Frös-ritual i en svensk bröllopslek*, i *Fästskrift till H. F. Feilberg*; artiklar i *Nordisk familjebok*; smärre uppsatser och litteraturanmälningar i *Fataburen* 1911; anmälningar i *Nordisk tidskrift*: E. Reuterskiöld, *Källskrifter till lapparnas mytologi*, och i *Petermanns Mitteilungen*; J. Turi, *Muitalus samid birra*.

Intendenten Behm har publicerat biologiska notiser i in- och utländska facktidsskrifter.

Intendenten Upmark: *Vägledning* i afdelning för de högre stånden, rum 49—63, 57 sidor, 8:o; *Kyrksilfver såsom personhistoriskt material*, i *Personhistorisk tidskrift*; *Svenska läkare och apotekare*, recension i »Ord och Bild»; *Möbler och rumsinredningar under rokokon samt Rokokosilfver*, i »Konst och konstnärer»; *Rokoko i Sverige*, i »Portföljen» utg. af Tekniska skolan i Stockholm; *Märkliga byggnader i Sverige från 1500—1600-talen*, i *Almanack för alla*; *Gustaf Vasas porträtt af år 1542*, i »Ord och bild»; *Skarhult, Krageholm, Stora Sundby, Salnecke, Knutstorp, Jordberga, Herrborum, Sonstorp, Thorönsborg, Mauritzberg, Kjesäter och Skenäs* i »Svenska slott och herresäten»; uppsatser i *Nordisk familjebok*; lämnat bidrag till »Gamla svenska städer»; redigerat och utgifvit *Samfundet St Eriks årsbok 1911*; ordinarie konstanmälare i *Post- och Inrikestidningar*.

Intendenten Nilsson: bidrag till publikationen »Gamla svenska städer».

Amanuensen fröken Hagberg: Fastlag och Hetvägg, i Fästskrift till H. F. Feilberg; Ett nytt bidrag till julgranens historia, i Fataburen 1911.

Amanuensen Ambrosiani: Vägledning genom afdelningen för eldens ekonomiska användning, 28 s. 8:o; Führer durch die Samlung des Nordiska Museet, 64 s. 8:o; De äldsta rokokokaklen i Stockholm, Mötena i Göteborg juni 1911, jämte meddelanden och recensioner i Fataburen 1911.

Amanuensen fröken Boivie: Vägledning i Nordiska Museets musikafdelning, 18 s. 8:o.

Amanuensen Keyland: Vägledning i Nordiska Museets jaktafdelning, 29 s. 8:o; Löftagning. Bilder och anteckningar från Jösse och Fryksdals härad, Värmland, samt Jullev och levhögar i Västgötasocknar, i Fataburen. Redigerat nya upplagor af Skansens kulturhistoriska vägvisare på svenska, tyska och engelska med tillägg och öfversättningar.

Institutionens allmänna utveckling har under år 1911 fortskridit under lugna förhållanden, ehuru museets ekonomi fortfarande lagt svårigheter i vägen för ett kraftigare framåtskridande. För att söka afhjälpa dessa svårigheter var det som nämnden närmast föregående år i skrifvelse till Kungl. Maj:t begärde, att Kungl. Maj:t ville af 1911 års Riksdag äska ett höjande af statsbidraget för 1912 från 50,000 kr. till 80,000 kr. Sedan Kungl. Maj:t föreslagit ett anslag å 70,000 kr., beviljade 1911 års Riksdag denna summa.

Genom nämndens beslut 19—20 april 1911 har nettobehållningen för den del af museets tyska skräsamling, som försålles vid auktioner i Köln, tillförts en »dispositionsfond till museisamlingarnas ökande».

Glädjande nog erhöill Nordiska Museet 1911 ett par större donationer af penningmedel. Så genom testamentariskt förordnande af framlidne läroverkskollegan E. Forsselius i Norrtelje 10,000 kronor samt till en pensionsfond för Nordiska Museets intendentter och amanuenser af fröken Magna Sunnerdahl ett belopp af 20,000 kronor. Öfriga penningegåfvor omnämnas längre fram å sid. 38.

Enligt nämndens beslut af den 13 februari 1911 inristades å den enå donatorstafan i museets hall fröken MAGNA SUNNERDAHLS namn.

Årsdagen den 30 november, firad till minne af Artur Hazelius' födelsedag, högtidlighölls äfven 1911 med sammankomst i Nordiska Museets föreläsningssal, hvarest en tillfällig utställning af under året gjorda förvärf till samlingarna var ordnad. Till årsdagen, som alltsedan 1908 högtidlighållits endast af museets styrelse och tjänstemän, hade detta år inbjudits dels representanter för olika verk och institutioner som på ett eller annat sätt under-

stödja museets verksamhet eller som arbeta i samma riktning, dels personer som framför andra intressera sig för museet, såsom hedersledamöter i Samfundet för Nordiska Museets främjande, dels ock representanter för tidningsprässen. Sedan ordföranden hälsat de inbjudna välkomna, redogjorde styresmannen för institutionens utveckling under det gångna året, hvarefter intendenten G. Upmark höll ett af skioptikonbilder illustrerat föredrag om svenska stolar under 1600- och 1700-talen. Härefter togos de utställda föremålen i betraktande.

Museibyggnaden. I en del fönster, hvilka för erforderlig ventilation af museet behöfde öppnas, insattes ramar med trådduk, en åtgärd som visat sig nödvändig för att utestänga genom fönstren utifrån inkommande mal.

Tillfälliga utställningar. Under juni 1911 var genom intendenten P. G. Wistrand anordnad en utställning af svenska allmogemålningar visande prof på våra gamla bonadsmålarens konstfärdighet. Utställningen omfattade bortåt 150 bonader samt äfven brudskriffter, gratulationer m. m. Som vägledning i utställningen utgaf anordnaren en utförlig katalog, i hvilken han äfven gaf en kort historik öfver kända målare eller s. k. skolor.

Utom den ofvan omtalade, af Nordiska Museet anordnade tillfälliga utställningen har museets utställningssal varit anlitad för en af föreningen Pietas februari—mars anordnad utställning af prof på de konserveringsmetoder föreningen använder för bevarande af textilier. — Dessutom har föreningen Handarbetets Vänner i samma lokal haft utställning af sina textila arbeten.

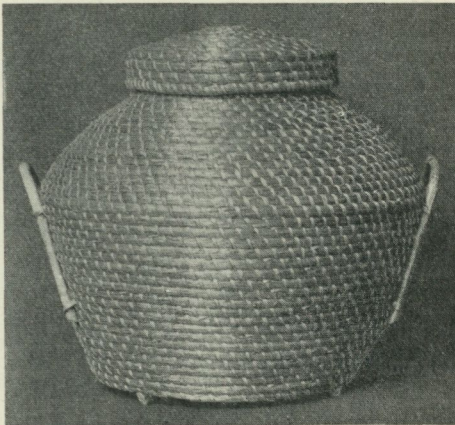

Fig. 1. Förvaringskärl af halm, från Bleking. N. M. 116,138.

Samlingarna hafva under år 1911 ökats med 1,154 nummer. Bland märkligare förvärf må nämnas:

Till *svenska allmogedelen*.

Från Skåne »striglakors» af förgylt silfver med löf och kulhängen, samt några spinnkrokar, »timmekroga», ytterst primitiva spinnredskap med ett nystan spånadsprof.

Från Bleking. Halmkärl, fig. 1, af vacker, egendomlig form, till förvaring af humle, gryn, ärtor

och andra förnödenheter, samt en samling spännen af metall för skor och knäbyxor.

Från Gottland: en högryggad karmstol från 1700-talets början.

Från Småland: en större oljefärgstafva på väf med figurer i 1750-talets dräkter, framställande parabeln om den breda och den smala vägen, samt en liten samling halfdjupa koppartallrikar. De senare torde i sitt slag höra till sällsyntheterna, åtminstone hafva de ej förut varit företrädade i museets samlingar.

Från Östergötland: bland annat en skäkknif från 1802, prydd med karfsnittsornering. Knivens största märklighet ligger dock i ett å den samma inskuret »femuddakors», som fordom ansågs utgöra ett skydd mot förgörelse och ganska ofta förekommer å svenska allmogens bohag. Från Tjärstads socken, Kinda härad, erhöles några klädespersedlar tillhöriga kvinnodräkt.

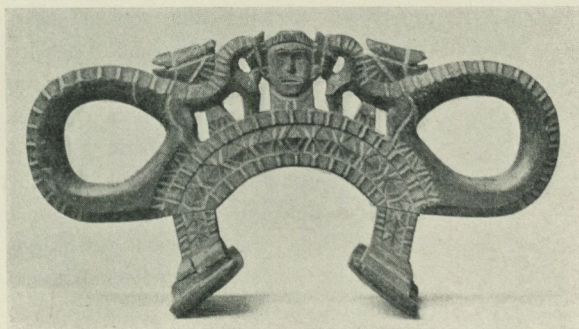

Fig. 2. Selkrok af trä,
från Sorunda sn, Södermanland. N. M. 116,206.

Från Södermanland: en selkrok af trä, fig. 2, prydd med människo- och hästhufvuden, intressant och ovanlig typ, från Sorunda socken. Genom inköp af ett par kvinnoskor och till dem hörande silfverspännen har museet äntligen lyckats fullständiga sin Sorundadräkt för kvinna. Från Floda socken, Oppunda härad, erhöles några plagg tillhörande kvinnodräkt.

Från Uppland: ett flossaväfdt täcke, »röia», i flera färger med en urna, tulpaner, fåglar, ägarmärket H. K. S. och året 1801. Spolförmig ask, fig. 3, af en för Uppland egendomlig form, med en å utsidorna ristad runkalender samt å locket insida den bekante historiske samlaren S. L. Gahm Perssons namnteckning och året 1773.

Från Västmanland: snidadt och måladt skrin med snedklaff.

Från Värmland: dräktpersedlar, de flesta tillhörande kvinnodräkten, från Fryksände socken i Fryksdals härad.

Fig. 3. Ask med runkalender,
från Uppland. N. M. 115,928.

Från Dalarna: kvinnotröja af hvitt vadmal, tillhörande Morakvinnornas dräkt. Dylika tröjor buros så väl i helg som söcken och omtalas redan på 1730-talet såsom ingående i den kvinnliga Mora-dräkten. Från Boda socken har museet fått en »silkeshätt» af svart, blommigt siden och en »lön-hätt» af svart sammet, båda dyrbara och hörande till Bodakvinnornas fest- och kyrkstass, samt från Leksand dels ett förkläde, »raskmagd» af grönt ylletyg, rask, som brukades vid större högtider såsom påsk, pingst och midsommar, dels en samling kvinnolifstycken af bredrandigt tyg i färger och gammal modell med stora valkar, medelst hvilka kjortlarna buros upp. Nämnas må äfven en synnerligen prydlig s. k. »julgrimma» med vidhängande pingla, från Rättviks socken, fig. 4. Grimman brukades endast vid festliga tillfällen, exempelvis vid julottan, då man reste till kyrkan, däraf namnet julgrimma.

Fig. 4. »Julgrimma»
från Rättviks sn, Dalarna.
N. M. 116,275.

Från Gästrikland: vagga, målad i flera färger, från Ofvansjö socken.

Från Helsingland: delar af mansdräkter från Alfta — hufvudbonad, handskar och jacka — och Ofvanåkers socken — jacka af mörkbrunt ylletyg samt 2 brokiga västar —; bägare af trä, rödmålad, med initialerna I. H. S. målade i svart; »stubbestol», urholkad ur en trädstam och anmärkningsvärdt nog polykromt målad, hvilket ifråga om de svenska stolarna af denna art är mycket ovanligt, vidare ett bord af mindre vanlig form med två fäll-

skifvor, en kvinnotröja, »roströja», från Delsbo och stickad af ullgarn i rödt, grönt, svart och hvitt med årtalet 1854; ett täcke i rosengångsväfnad, i s. k. »olldron- och hansar»-mönster, från Ljusdals socken; en bandväfstol från Regnsjö med årtalet 1748 och en bruddräkt från Järfsö.

Från nybyggare i Lappland må nämnas ett par i stickning och brokiga färger ovanligt konstfärdigt arbetade kvinnostrumpor från Vilhelmina socken i Åsele lappmark.

P. G. W. och N. E. H.

Den *lappska samlingen* har ökats med en spintten för tenntråd, från Kall sn, Jämtland, och en kvinnomössa från samma håll, samt vidare en rygg-säck från Vilhelmina socken, Åsele lappmark, och en kupa till en troll-trumma. Detta sistnämnda sällsynta och, ehuru endast en del af ett helt, dock värdefulla föremål inköptes här i Stockholm.

N. E. H.

Den *finska afdelningen* har ökats genom inköp af fem täcken, utförda i finnväfnad och flossa, från olika socknar i Tavastland, samt af två bröstsmycken af silfver, från Jurva socken i Österbotten, fig. 5. De senare äro bland annat intressanta därför att de, trots sin öfverdrift i storlek och form, visa tydlig släktskap med nordsvenska, t. ex. helsingländska, allmogesmycken. Dessutom skänktes tvänne näfverrifvor, använda för kokning af »memma», om hvilken rätt åtföljande, till folketroarkivet lämnade anteckningar skänka närmare upplysningar.

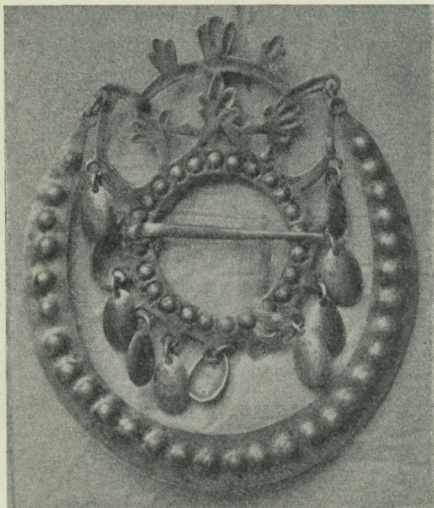

Fig. 5. Bröstsmykke af silfver, från Jurva sn, Österbotten, Finland. N. M. 116,099.

N. E. H.

Från *Estland* förvärfvades från Runö genom amanuens G. Hallström en till öfver 60 nummer uppgående samling af dräktpersedlar, redskap m. m. hvari äfven ingår hel utrustning — dräkt, bössa, harpun, kälke o. s. v. — för sälskytt.

N. E. H.

Från det i *Centralbryssland* bosatta finska folket tsjuvasjerna förvärfvades såsom jämförelsematerial tre rikt broderade skjortor.

N. E. H.

Afdelningen för de högre stånden. Till denna afdelnings märkligaste förvärf under år 1911 är att räkna ett stort bord af ek, fig. 6, från 1600-talets förra del, som sedan gamla tider stått på Skånellaholms slott i Uppland. Måhända har det tillhört det bohag, som Skånellaholms byggherre, presidenten Anders Gyldenklou († 1665) lät anskaffa, sedan han på 1640-talet fått sitt hus färdigt. Foten till bordet utgöres af ett på kulfötter hvilande kryss af ek, hvarå är ställd en af tvänne korsställda bockar sammanfogad ställning, som gör intryck af att vara någon slags reminiscens af 1500-talets bordsbockar. Skifvan är rektangulär med en enkel indelning samt å

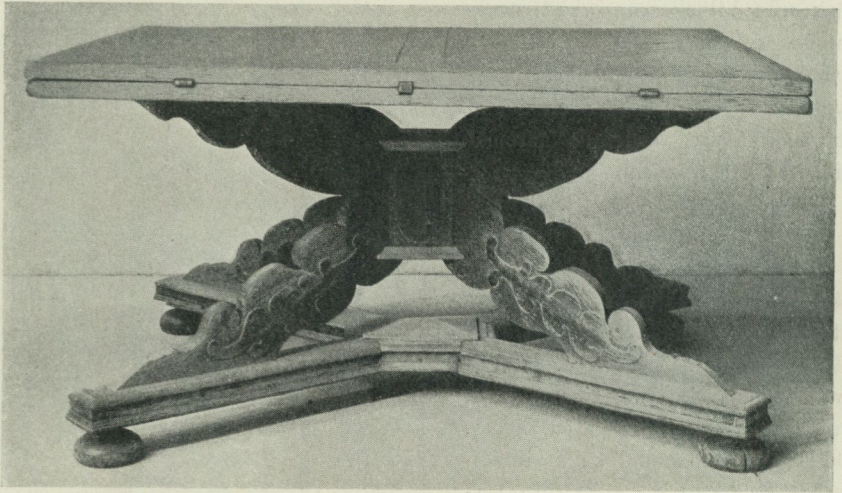

Fig. 6. Bord af ek.
1600-talets midt. H. 0,813 m. N. M. 116,720.

alla fyra sidorna försedd med halfrunda fällklaffar som utfällda göra skifvan oval. — Från samma håll härstamma äfven ett par andra enklare bord af 1600-talstyp samt några fragment af spisomfattningar af sandsten, likaledes tillhörande det äldsta Skånellaholm; en af spisomfattningarna bär Anders Gyldenklous vapen och årtalet 1643 och ger därigenom en antydning om slottets byggnadstid; presidenten Gyldenklou hade blifvit ägare till gården år 1641.

Från det *karolinska tidehvarfet* förskrifver sig bland annat en väfd tapet, en »verdure» med figurstaffage framställande »Dianas jakt», sannolikt Brüsselarbeta. En oljemålning efter Ehrenstrahl framställande en neger med papegojor och markattor, hvartill originalet finnes på Nationalmuseum och ett motstycke på Grönsöö slott i Uppland.

Ett präktigt exemplar af de s. k. Stjernsundsuren från 1700-talets *förre hälft* har museet under året varit i tillfälle att inköpa, så mycket kärkonnare som denna för landet betydelsefulla fabrikation icke förut varit tillfredsställande representerad. Det är ett golfur med högt pilasterliknande foder, liknande de samtida engelska, dekoreradt med chinoiserier i guld, lackimitation, mot mörkblå botten; verket, af den för tillverkningen karaktäristiska typen, är å taflan signeradt A. POLHAMAR ST. SVND.

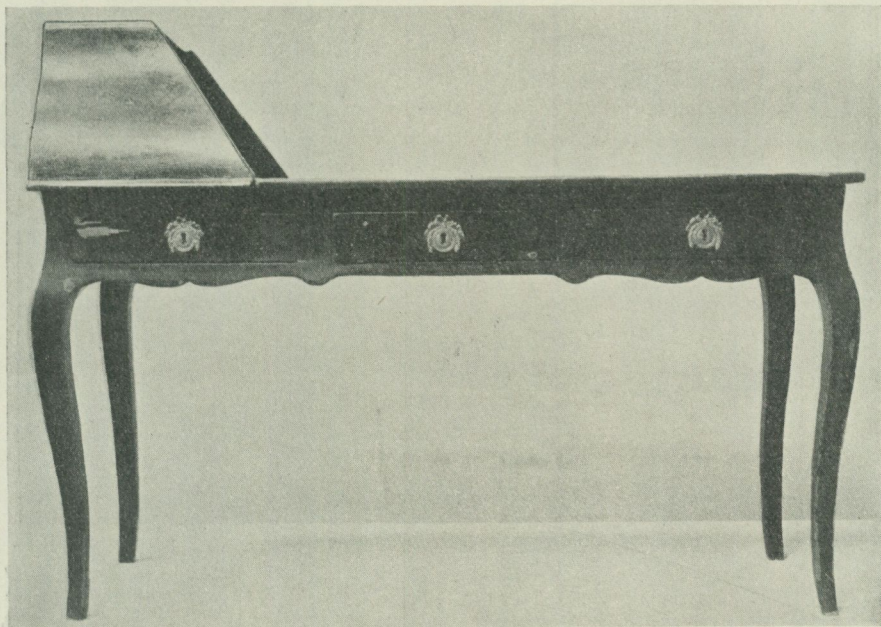

Fig. 7. Skrifbord.

1750—60-talet. H. 0,89 m. N. M. 115,979.

Samlingen af förvaringsmöbler från *rokotiden* är i museet synnerligen rikhaltig, hvarför tillfälle till någon ytterligare komplettering här ej erbjudit sig. Däremot hafva förvärfvats dels ett skrifbord, fig. 7, af karaktäristisk form med uppsats vid ena sidan, för öfrigt helt enkelt, af furu målad i brunt; dels också några stolar som på ett lyckligt sätt fullständiga museets samling. Elegantast är en dylik från Skånellaholm med vackert skurna ornament, af björk, hvitmålad, fig. 8. Bland de öfriga äro några af en smäcker fransk typ, som i många varianter förekom här under 1750—60-talen, under det att ett par andra stolar representera en mera borgerlig grupp, som i öfverensstämmelse med sina holländsk-engelska anor är försedd med ett af

trene svarfvade pinnar sammansatt kryss i underredet. — En spegel, fig. 9, i ram af förgylld furu med ornering delvis utförd i pastellage är försedd med Stockholms Hallstämpel, årtalet 1778 och mästarsignaturen C. G. inbränd i träet; formerna äro utpräglad rokoko, och dateringen visar huru dessa for-

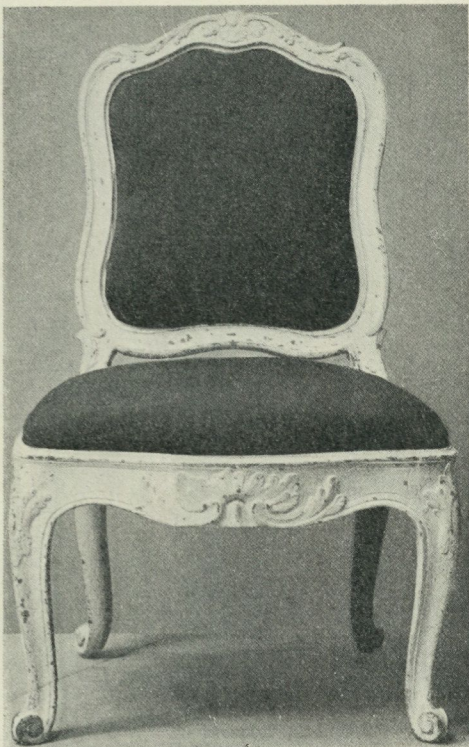

Fig. 8. Stol af björk, hvitmålad.
1750-talet. H. 0,93 m.
N. M. 116,737.

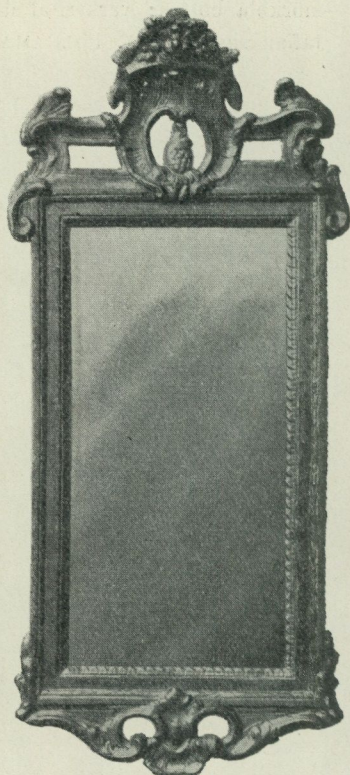

Fig. 9. Spegel, förgylld ram,
daterad 1778. H. 0,98 m.
N. M. 116,425.

mer under slutet af detta årtionde ännu ägde full lifskraft, samtidigt med att den gustavianska stilen hade vunnit burskap: samma årtal har undertecknad varit i tillfälle att konstatera på en spegel af ungefär samma storlek, men i utprägladt gustavianska former, som finnes på ett slott i Uppland. — Bland rokokoföremål förtjäna dessutom nämnas ett vackert arbetadt fickur i guldboett, signeradt af Stockholmsurmakaren Lindquist, en liten marklåda af trä med i lifliga färger målade blommor mot blågrön botten samt en ovanligt

stor bål eller skål med lock af fajans, dekorerad i svart och hvitt, signerad Marieberg 1771.

Hufvudmassan af den stora Boströmska gåfvan (jfr förteckningen öfver gifvare under året sid. 38) utgöres af föremål från *det gustavianska tidevarf-*

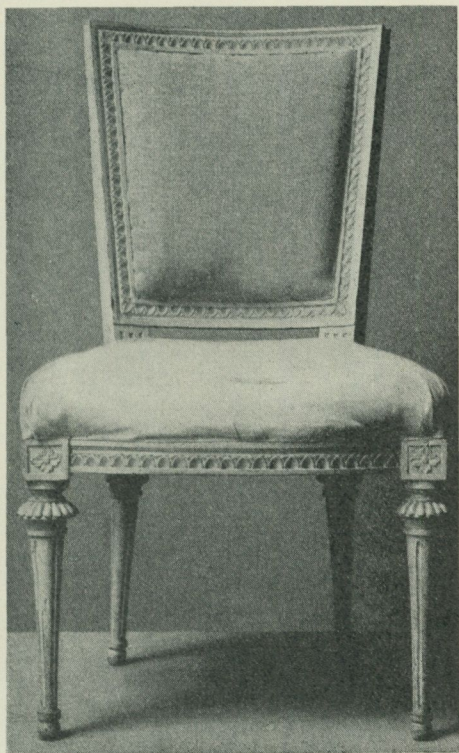

Fig. 10. Stol af björk, hvitmålad.
1780-talet. Sign. M L B. H. 0,90 m.
N. M. 116,749.

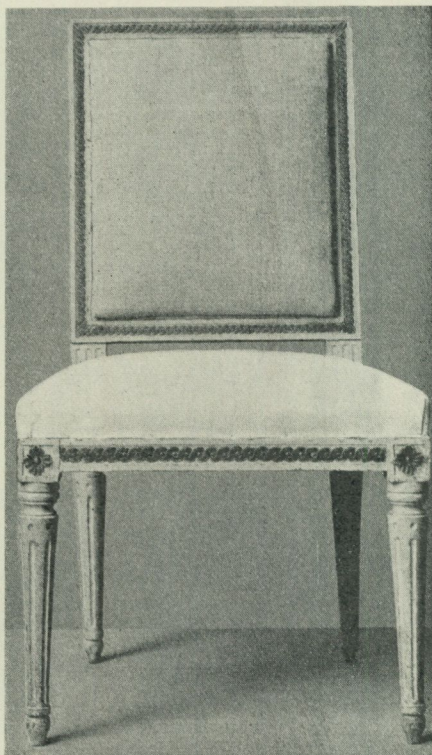

Fig. 11. Stol af björk, hvitmålad.
1780-talet. Sign. I L G. H. 0,96 m.
N. M. 116,752.

vet. Hit höra främst stolar af icke mindre än sju olika typer, alla karaktäristiska och företrädda af vackra och väl bevarade exemplar. Till ett och samma garnityr höra två länstolar och två vanliga stolar med rätliniga ryggar, refflade, nedåt afsmalnande ben och de små för stilen så utmärkande kuberna i sarghörnen, dessa stolar bära Stockholms stolmakarämbetes pappersstämpel och mästartmärket M L B, fig. 10. Samma signatur förekommer på ett från samma håll härstammande spegelbord af förgylld furu med halfcirkelformig skifva af kolmårdsmarmor. — Ett annat ungefär samtida möblemang, som

omedelbart utställdes i rum 65 i afdelningen för de högre stånden, består af soffa och fyra stolar i raka gustavianska former från 1780-talet; stolarna äro signerade af en Stockholms-stolmakare med initialerna I. L. G., fig. 11. Några af de andra stolarna visa i ryggens eller sargens svängda former re-

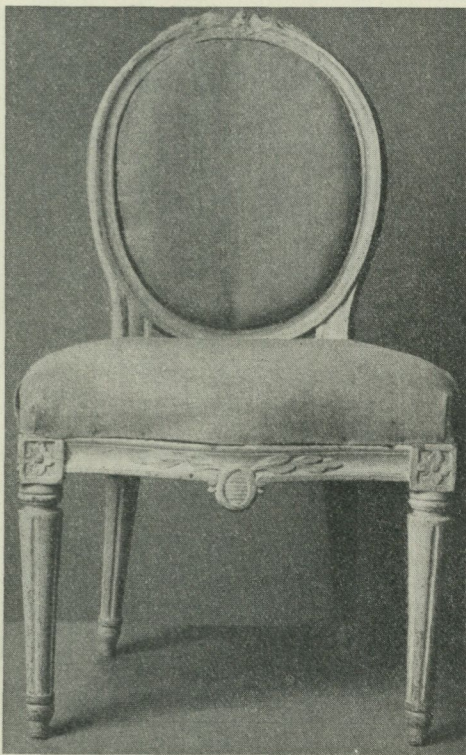

Fig. 12. Stol af björk, hvitmålad.
1770—80-talet. H. 0,895 m. N. M 116,750.

miniscenser från rokokoperioden, fig. 12, och kunna därför hänföras till 1770-talet, öfvergångsperioden, under det andra hafva att uppvisa detaljer som peka hän på *empiren*. — Utom det nyssnämnda spegelbordet fick museet från herr Boström äfven ett annat gustavianskt dylikt, fig. 13, som dock sannolikt i början af 1800-talet öfvermålad i hvitt och bronsgrönt; vid undersökning visade det sig, att det eleganta bordet en gång varit helförgyllt med undantag af sargen, hvars ornament framträd mot ljusblå botten. Slutligen hörde till denna synnerligen värdefulla gåfva äfven ett par speglar från detta tidevarf, den ena öfvermålad i stil med det sistnämnda spegelbordet, den andra däremot i förträffligt skick och af särskildt intresse genom att den är hallstämplad 1787 och försedd med en brännstämpel C. G. F.

Äfven det följande tidevarfvet, *empiren*, är rikt representeradt i den af herr Knut Boström

skänkta samlingen från Jakobsberg. Ett möblemang bestående af en lång soffa och fyra stolar af karaktäristisk typ har utgjort en synnerligen lämplig komplettering i högre-ståndsafdelningens rum nr 69, och för öfrigt må nämnas några stolar och taburetter, däribland en stol af vacker engelsk typ, en säng med för tiden utmärkande reliefornering samt ett exemplar i gips af Sergels kandelaberstaty, den fackelbärande Ceres sökande Proserpina. — Ett fickur af silfver af Stockholmsurmakaren A. Hoberg är dateradt 1818.

Från *perioden 1830—1850* härstamma bland annat en enkel svartmålad björkstol med lyrornament i ryggen och rottingsits, ett litet syskrin i sarkofagform af mahogny, dateradt 1835, samt en kråsnål af guld.

Bland föremål från *1800-talets senare del*, som under året inkommit, förtjäna nämnas en stol af mahogny i 1850-talsrokoko med klädsel af broderi, blommor på höggul botten, samt ett sängkammarmöblemang från år 1877, utfördt i ljust trä, bestående af säng, byrå, lavoar, bord, nattduksbord, soffa, 4 stolar, kornischer m. m., allt i en för tiden typisk stil med upptagande af Louis XVI-former. — Af ännu yngre datum äro ett serveringsbord af ek med hylla samt ett rikt snidadt skrin med hylla af italiensk valnöt, m. m. Upk.

Till den *textila afdelningen* ha utom de i annat sammanhang, se sid. 9, 11 och 12, omnämnda föremålen erhållits tvänne prof- och mönsterböcker, den ena omfattande senare delen af 1700-talet och förra delen af 1800-talet, den andra, »Prostinnan Maria Beata Sibergs Prof-bok 1825—1875», innehåller väfprof och mönster från Västergötland. Dessutom kan nämnas af C. M. Carlander gjorda »Anteckningar från Edvard Liné's (f. d. Schön-herr & Lundgren) Sidenfabrik i Stockholm,» hvilken bok äfven innehåller en del sidenprof.

För öfrigt må särskildt nämnas ett vackert broderi i schattérsöm med kulört silke å hvitt siden, från 1700-talet, ett icke avslutadt broderi till eldskärm, äfvenledes å hvitt siden, utfördt af en nittonårig ung dam år 1811, samt en större divansmatta från 1800-talets midt. A. L—n.

Årets förvärf af linnedamast är synnerligen värdefullt. Af holländsk 1600-talstillverkning har museet förvärfvat en större duk med bilder från israeliternas vandring till Kanaans land. — De bibliska motiven synas under 1600-talet varit de högst skattade, men äfven bilder från antiken anträffas.

2—120411. *Fataburen* 1912.

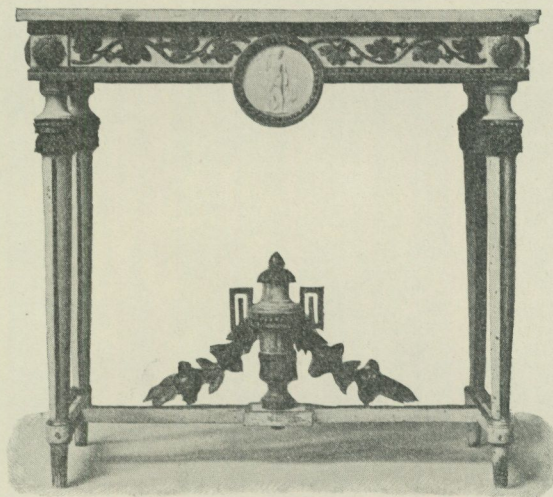

Fig. 13. Väggbord.
1790-talet. H. 0,788 m. N. M. 116,764.

Ax. N.

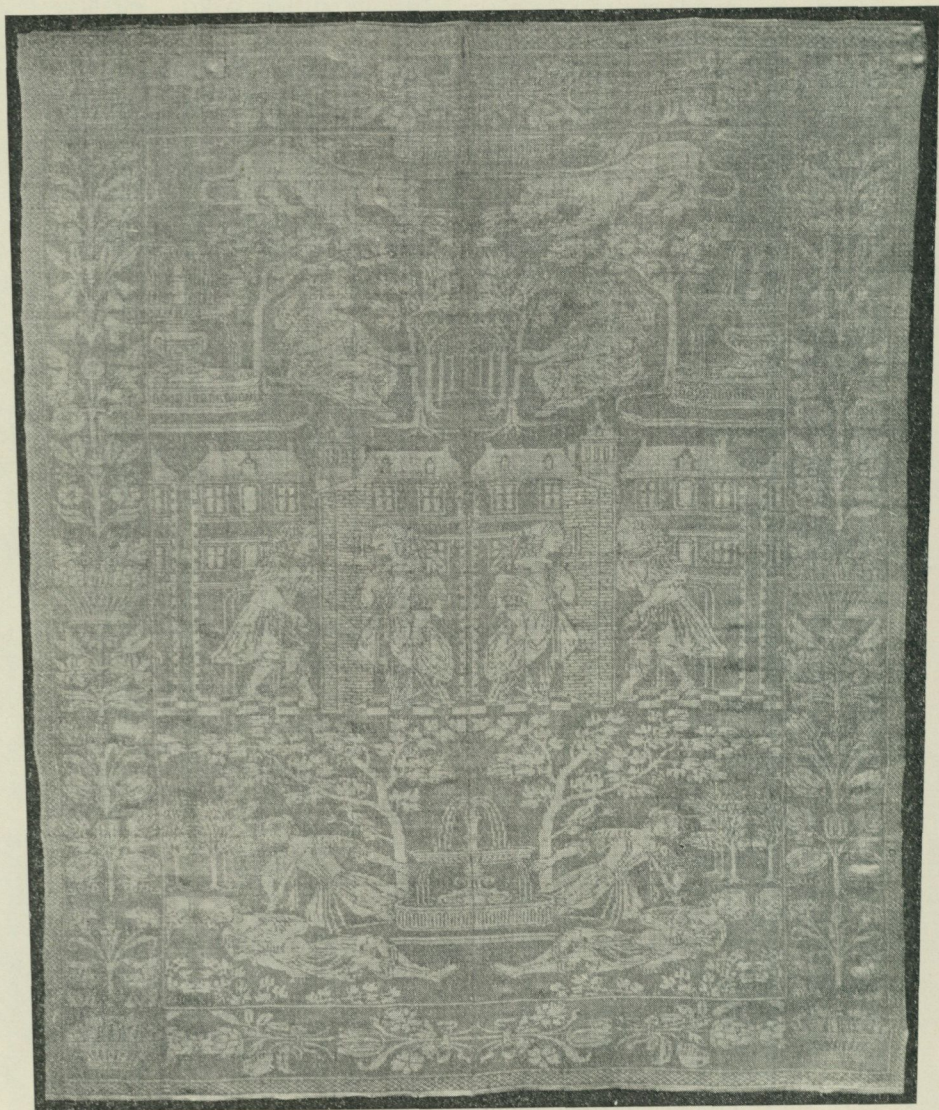

Fig. 14. Servett af linnedamast.
1,14 × 0,9 m. N. M. 116,199.

Bland årets förvärf märkas tvänne servetter med framställningar ur sagan om Pyramus och Thisbe, fig. 14, samt en duk med Orfeus i underjorden. Mot 1600-talets slut börja äfven historiska framställningar komma på modet, och denna grupp har vunnit en god representant i en duk som återger Fredrik August I kurfurste af Sachsen och konung i Polen till häst, å duken framställles vidare fredens och rättvisans gudinnor, en stad samt Sachsens vapen.

Den svenska damasttillverkningen har bland annat kompletterats genom en Vadstenaduk med framställning af Vadstena slott samt en drällservett, märkt Steninge 1699. Det i Flors socken, Helsingland, belägna damastväfveriet, verksamt under åren 1733—1844, har blifvit representeradt genom tvänne servetter.

G. C—m.

Till dräktafdelningen ha inkommit bland annat tvänne empirekofter för dam, den ena af blå sidendamast, den andra af brun randig silkestrikå, en damklädning af halfsiden från 1820-talet, en dito af ljusblå, rutig nettelduk från 1840-talet, brudskor från 1800 och 1838, brudtofflor af hvitt siden, broderade, från 1839 och 1852, mantiljer, schalar, parasoll, näsdukar, strumpor m. m., allt från 1800-talet.

Till komplettering af mansdräkten ha förvärfvats ett par brudgumshandskar af sämskskinn, fig. 15, troligen från 1817, flera mansvästar samt 3 gröna skinnkasketter från 1840-talet. Till dräktafdelningen må äfven kunna räknas en elegant dopskrud, bestående af klädning, linda och två mössor, allt af blå sidenbrokad och prydt med guldspetsar, fig. 16.

A. L—n.

Skråafdelningens förvärf hafva under året ej varit synnerligen betydande. Att nämna äro: en sigillstamp, Stockholms vagnmakareämbetes från år 1663, ett s. k. schafferholz af trä, dateradt 1737 och enligt uppgift härörande från sadelmakareämbetet i Uppsala; vidare en stor men enkel koppar-

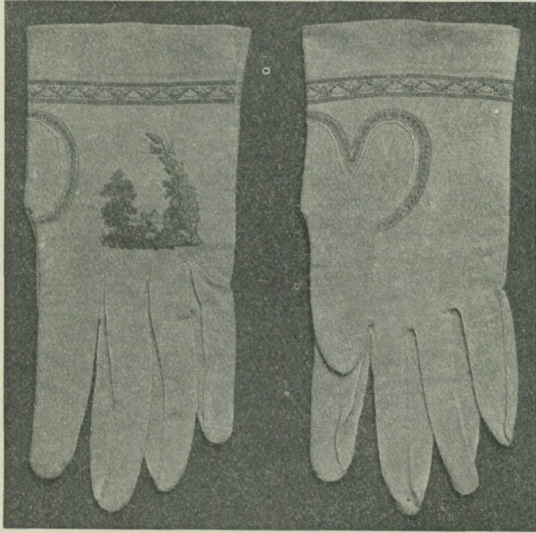

Fig. 15. Brudgumshandskar af sämskskinn, troligen från 1817. N. M. 116,046.

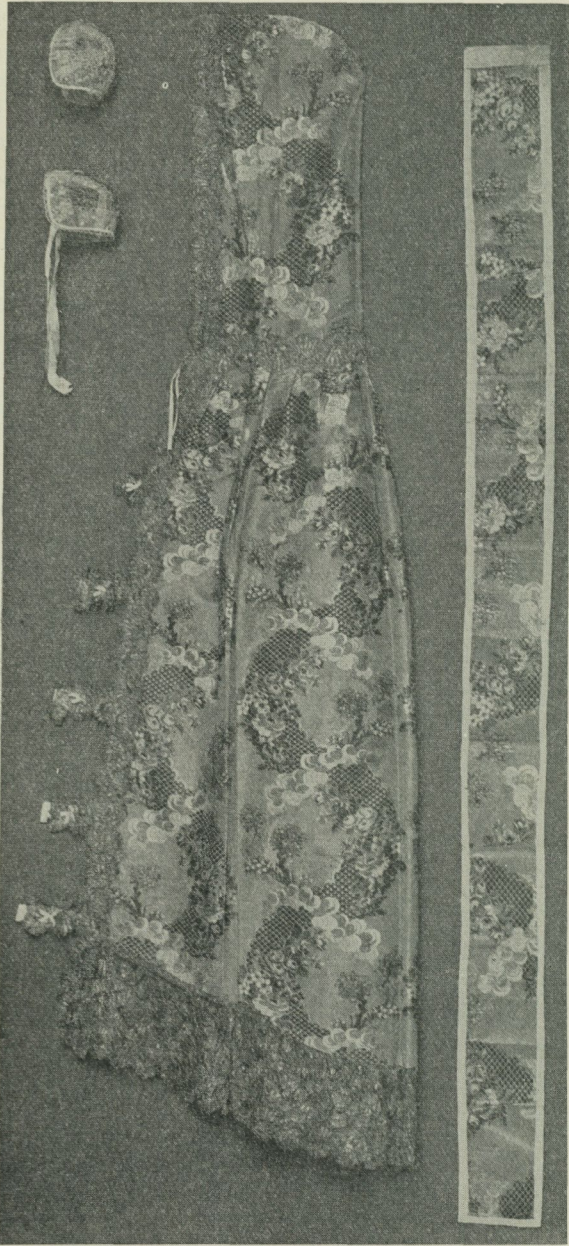

Fig. 16. Dopdräkt af sidenbrokad med guldspetsar.
N. M. 116,272.

panna, daterad 1794 och enligt en lång inskrift ursprungligen tillhörig kakelugnsmakaregesällskapet i Västerås. Till skråarkivet har inkommit en gesällbok som tillhört sedermera snickarmästaren G. F. Kjærström, f. 1822, † 1911.
Upk.

Afdelningen för gammalt samfundsväsen har tillökats med en budkaffe märkt 1736, från Edsbyn, Ofvanåkers socken, Helsingland; två karfstocker (räknestocker), tvådelade, den ena från Vårdinge socken, Öknebo härad, Södermanland, den andra utan uppgifven härkomst (måhända från Stockholm); en skjutsklubba, märkt 1806, från Lumsheden, Svärdsjö socken, Dalarna; en auktionsklubba från Östergötland; två polisstafvar; mått, måttkärl, vikter m. m. Bland måttkärlen må särskildt nämnas ett stopmått af tenn med årtalet 1664. Till denna afdelning är ock att räkna en milsten med årtal 1771, från Örlanda by, Bergstorps socken, Vedens härad, Västergötland. N. E. H.

Afdelningen för eldens ekonomiska användning. Till antändningsredskapen har Nordiska Museet ändtligen förvärfvat ett par af de primitiva redskap, hvarmed man förstått att framkalla vrideld.

Delar af två öppna spisar från 1600-talets midt, med reliefskulptur af »grussten» från Hoburgen på Gottland, ha införlifvats med samlingarna. Till kakelsamlingen ha gjorts flera förvärf, som komplettera hvad som förut funnits. Så har en stor samling kakel af Rörstrands 1740-talstillverkning förvärfvats. Med dessa samtida kakel, af typer som ej tidigare voro kända som Stockholmstillverkning ha äfven erhållits. Yngre 1700-talskakel ha skänkts från flera museets gynnare. Ljustakar af flera slag från den enkla ljuspipan i landskyrkan till den burgne borgarens silverstake ha förvärfvats; likaså olika sorters fotogenlampor, som äfven de börja representera en försvinnande kultur. Lyktor, ljussaxar med brickor, ljussläckare och ljuständare ha likaledes inkommit under året.
—a—i.

Afdelningen för fortskaffningsmedel. Hit ha erhållits en pinnslåde från Tornefalla socken, Tjusts härad, Småland; trehjulig velociped och tandemvelociped, bägge af 1878 års modell. Vidare skida från Bollnäs socken, Helsingland, samt fem par skridskor af modeller brukliga under senare delen af 1800-talet.
N. E. H.

Jakt- och fiskeriafdelningarna erhöilo äfven detta år ett större antal föremål af varierande användning, såsom kruthorn och kruttyg, flera exemplar, en pilbågstock, ett björnsjutt och en hjortbössa med flintlås; ljustرار af delvis åldriga typer, bland dem en ålljuster, harpuner, brandjärn, använda vid fiske med bloss, drag, redskap för bindning af nät såsom nålar

och tjugor, lax-, mört- och aborrgarn, en större samling flöten och sänken samt ett par intressanta mjärdar. N. K—d.

Afdelningen af föremål rörande svensk forntro. Bland förvärf till denna afdelning böra nämnas ett par julbröd från Fru Alstads socken, Skytts härad, Skåne, af hvilka det ena, kalladt hökkaka, skulle hängas upp på hanebjälken på loftet och där kvarsitta hela året. Bruket kallades »bage kage ti högen». Från samma håll erhöles ock en »trollknut» af grått ullgarn, hvilken användts till botande af krämpor ännu in på 1900-talet. Från Åkers sn, Östbo härad, Småland, har erhållits en s. k. ältsten, hvilken insydd i en röd påse hängts vid halsen på barn, som lidit af »skerfvan». Vidare äro att nämna ett par julbockar, den ena helt af halm, från Eks härads socken, Elfdals härad, Värmland, den andra af trä och halm med naturliga horn och äfven för öfrigt af mer naturalistiskt utseende samt med rytare, från Lästringe socken, Rönö härad, Södermanland. Märklig är en »löktnek», d. v. s. afslutningskärfve vid skörden, från Ekshärads socken, Elfdals härad, Värmland. Lyktneken, i hvilken så att säga kvintessensen af skörden ansågs innebo, förvarades i stugans högsätessvrå till julen, då den antingen användes till fågelkärfve eller ock utdelades åt boskapen. En ställning för s. k. julstjärna har erhållits från Snafunda socken, Sundbo härad, Närke, och julljus, ovanligt nog femgreniga, ifrån Gryts socken, Hammarkinds härad, Östergötland. Från Länna sn, Frötuna och Länna skeppslag, Uppland, hafva skänkts topp-prydnader för bröllopsstänger. Huruvida en långskaftad träslaf från Alfta socken, Helsingland, hvilken ankommit under benämningen bröllopslef är en sådan, hvori kokerskan vid bröllophögtidens slut på sina håll insamlade penningar af gästerna, låter sig icke säkert afgöra, men förefaller sannolikt. N. E. H.

Fig. 17. Lergök
från Eskilstuna. N. M. 116,813 b.

Musikafdelningen har såsom gåfva mottagit ett hammarklaver af mahogny från 1800-talets förra hälft. Det är signeradt å tryckt etikett: »O. Granfeldt, Instrumentmakare uti Stockholm, Holländaregatan, Qvarteret Svärdfisken N:o 5.» Å resonansbotten är inbrändt »O. Granfeldt» samt tillverkningsnumret »416». Granfeldt, f. 1793, d. 1850, blef associé vid K. Musikaliska Akademien 1844. Likaledes har skänkts en samling lergökar, fig. 17—19. Fler-talet är från olika orter i Sverige, några

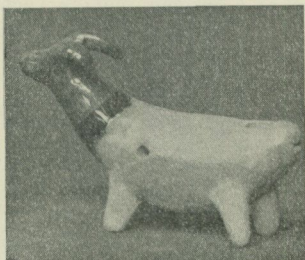

Fig. 18. Lergök
från Torshälla.
N. M. 116,846.

Fig. 19. Lergök
från Bingen, Rhenhessen.
N. M. 116,856 b.

äro från Bingen i Tyskland och en är från Paris. De äro försedda med från ett till nio fingerhål. H. B—ie.

Den *kyrkliga afdelningen*. Mycket har ej införlivats med denna afdelning, men i stället några hvar för sig intressanta saker. Så en altartafla, daterad 1562, gjord någonstades i Sydskandinavien och för en tid använd i en isländsk kyrka. Altartaflan representerar en tid, från hvilken det ej i allmänhet bevarats många vare sig kyrkliga eller profana saker i Sverige. Det har sitt stora intresse att se de välkända under sengotiken så ofta framställda scenerna ur den heliga historien med människor i renässansmiljö och renässansdräkter.

Från 1690 är den rätt ansevärd kyrkliga ringklockan från Skepptuna kyrka i Uppland, en bland de större i sitt slag. Enligt kyrkans räkenskaper är den gjuten i en klockgrop i närheten af kyrkan af en kringresande klockgjutare Marten Dant. Från ungefär samma tid torde den kalk af trä vara, som är försedd med djurbilder i låg relief, och som enligt säljarens uppgift tillhört Kalls kyrka i Jämtland. Från Klara kyrka i Stockholm har öfverlämnats en under 1790-talet tillverkad, praktfull likvagn. —a—i.

Stockholmiana. Några jordfynd från Stockholm ha knappast förekommit. Däremot har museet vid flera rifningar förvärfvat byggnadsdetaljer. Så från Glasbruksgatan 6, där ett hus från 1650-talet fick lämna rum för den nya Katarinavägen, från Köpmangatan 14, från Mästersamuelsgatan 80, från Kaptensgatan 2—4 och Brunnsgränd 2—4. —a—i.

Med afseende å här ofvan omtalade förvärf, hvilka blifvit såsom gåfvor öfverlämnade till museet, hänvisas till den å sid. 38 o. f. införda gåfvolistan.

Depositioner. Som deposition af f. d. bryggarämbetets pensionskassa har museet emottagit 6 st. porträtt i olja af åldermän inom bryggarämbetet i Stockholm. Som tillfällig deposition har från Fogdö församling i Strängnäs stift i och för studier varit till museet utlånade tvänne runda epitafier, det ena med tre färlor i vapenskölden, det andra med Tottarnas vapen; båda ha blifvit uppsatta i kyrkan kort före 1500-talets mitt.

Utlån. Ur museets samlingar hafva under året varit utlånade: en hängkrona af halm från Rättviks socken i Dalarna till den historiska afdelningen af die Internationale Hygiene-Ausstellung i Dresden samt några punsar till medaljer utförda af Lea Ahlborn till Svenska konstnärinnors förenings utställning i Konstakademien härstädes.

Biblioteket ökades under år 1911 genom byte, gåfvor och inköp med 3,044 band och småskrifter. I denna summa ingår den till omkring 2,350 nummer uppgående samling teaterpjäser och vittra småskrifter, dels svenska original, dels översättningar, som museet fått emottaga såsom gåfva. Förteckning öfver gifvare och mera betydande gåfvor lämnas å sid. 40.

Litterär bytesförbindelse inleddes med: Victoria and Albert Museum, London; Bibliothèque d'art et d'archéologie, Paris; The Swedish Colonial Society, Philadelphia.

V. L.

Arkivet. *Arkivet för svensk folksed och forntro* har under året, åtminstone kvantitativt, betydligt mindre förökats än under de närmast föregående åren. Emellertid hafva äfven under detta år åtskilliga uppgifter af otvifvelaktigt värde för framtidens folksedforskning, måhända i sista stund, räddats åt eftervärlden. Från Medelpad (Tuna och Stöde socknar) har förvärfvats en samling uppteckningar af landtbon J. U. Åsman, däribland »En sextiotvåårig mans lefnadsteckningar 1848—1910, Egnat för Nordiska Museet i Stockholm, nedskrifvet till en åminnelse efter mina dagars ändalykt», hvari många upplefvade och direkt iakttagna vidskepelse och folkseder ingå. Från Dalarna (Boda socken) har Grop Anna Olsdotter gjort en samling goda uppteckningar om bröllop, begrafning, årshögtider, dräkt m. m. Bland dessa uppgifter må särskildt framhållas meddelanden om bröllopsstången, den s. k. mallan, hvilken har sina nära väsensfränder i majstångerna och julstångerna. Särdeles märkligt är det antecknade, såsom det synes, nästan utplånade bruket att vid stången fästa en mänsklig, af halm tilldanad gestalt.

Från Småland, Östra härad, hade intendenten P. G. Wistrand sammanbragt en samling vaggvisor, som af honom öfverlämnades. Från Bohuslän, Inlands södra härad, Lycke socken, lämnades af skolläraren Verner Lysén

en samling uppgifter och skildringar ur folklifvet, och från Skåne bidrogo Pehr Johnsson i Emitslöf med uppteckningar af julseder och jullekar i Göinge samt kyrkvärden Olof Christoffersson i Fru Alstad med åtskilliga anteckningar om odling och forntro inom Skytts härad.

Från Åbo och Tavastehus län i Finland anskaffade professor A. Wide i Stockholm beskrifningar om beredning af »memma», en påtagligen ursprungligen rituell rätt, som till påsken tillredes af malt. Äfven näfverkärl för kokning af denna rätt medföljde.

Strödda bidrag hafva lämnats af fru Anna Frisell i Åmål, museets styresman dr Salin, intendenten Hammarstedt, amanuenserna Ambrosiani, Louise Hagberg, Ellen Planthaber, fotografen A. Hultgren, arkitekten A. Roland och möjligen flera.

Direkt efter muntliga uppgifter af då 81-årige, sedermera aflidne, torparen Johan Jansson i Enhörna socken i Södermanland gjordes desutom åtskilliga intressanta anteckningar om seder vid årshögtider m. m. inom nämnda socken.

Museets *samling af teckningar och fotografiska afbildningar* af etnografiskt-kulturhistoriskt intresse såsom äldre byggnader och byggnadsdetaljer, husgeråd, utöfvande af sysslor, idrotter och lekar, forntroföremål m. m. har under året i afsevärd grad ökat. Uppmätningar och undersökningar af gamla allmogegårdar hafva verkställts under de resor som intendenten Axel Nilsson, biträdd af ett par yngre arkitekter, i detta syfte företagit i Dalarna, Härjedalen, Jämtland, Helsingland, Medelpad, Värmland, Småland, Öland, Gottland och Skåne. Äfven hafva uppmätningar ägt rum af allmogebyggnader i Östertälje socken i Södermanland, i Vendels och Väddö socknar i Uppland samt i i Elfdalens socken i Dalarna, särskildt af fäbodur. Från dessa undersökningar föreligga fotografier i stort antal.

Bland äldre stadsbyggnader, som särskildt varit föremål för undersökning och uppmätning, må nämnas det nu rifna Djursborg å K. Djurgården, Borgmästargården i Grenna, huset Östergatan 43 i Ystad samt Vaxblekargården i Eksjö.

Dessutom hafva en del andra ritningar inkommit, så t. ex. af en gammal kalkkvarn i Karrsjöån i Medelpad.

Till arkivet inkomna fotografier omfatta utom ofvan nämnda fotografier af allmogehus äfven dylika från andra trakter af vårt land jämte allmogemöbler och husgeråd af allehanda slag, dräkter, folktyper, folkseder m. m. samt bilder af allmogens ute- och innelif, särskildt i Värmland, hvarest amanuensen N. Keyland företagit undersökningar. Från intendenten G. Upmarks resor i Skåne och Södermanland erhöles fotografier af herregårdar och slott med deras inredning, möblering och öfriga detaljer. Äfven af kyrkor och kyrkliga föremål har ett stort antal bilder i fotografi förvärfvats, särskildt

af föremål å utställningen i Östersund, samtliga bilder tagna af intendenten Nilsson, men äfven från småländska kyrkor och ett par kyrkor i Helsingland. Afbildning i naturlig storlek har för museet utförts af den märkliga s. k. Öfverhogdalstapeten, hvilken i detta syfte benäget ställts till förfogande af föreningen Jämtslöjd, som nu äger den dyrbara väfnaden.

Såsom jämförelsematerial har anskaffats afbildningar af föremål i andra museer och samlingar såväl inom som utom landet.

Bland öfriga arkivförvärf må omtalas handskrifven visbok från början af 1800-talet, ett par s. k. minnesalbum från samma tid, några album innehållande porträtt i fotografi samt en del s. k. serveringsanordningar från ett bröllop i senare hälften af 1810-talet, utvisande dels rätternas placering på bordet, dels den ordning i hvilken rätterna skulle bjudas omkring.

N. E. H. och V. L.

Skansens tjuuguårs-jubileum. Den 11 oktober 1911 högtidlighölls *20 årsdagen af Skansens invigning*. Kl. 10 f. m. samlades vid Artur Hazelius' med granrisgirlinger smyckade graf Museets och Skansens tjänstemän och arbetspersonal, hvarvid minneskransar nedlades. Dr B. Salin talade för Artur Hazelius' minne och Skansen. Af K. Flottans musikkår utfördes fosterländska stycken och koraler. Kl. 1—3 konserterade K. Flottans musikkår å estraden framför Bollnässtugan och utfördes under denna konsert endast svenska kompositioner.

Med anledning af detta 20-årsjubileum utdelades åt dem bland personalen, hvilka varit längsta tiden anställda i Skansens tjänst, Kungl. Patriotiska sällskapets medalj. Härvid erhöll stenarbetarförmannen Aron Andersson för 20 års tjänst den mindre medaljen i guld, stenarbetaren August Svensson för likaså 20 års tjänst sällskapets medalj i silfver, hvilken medalj äfven tilldelades förmannen Axel Konradsson och trädgårdsmästaren A. E. Svensson, båda för 19 års tjänst, kullan Kaj Karin Jonsdotter för 17 års tjänst och Kerstin Håkansson för 16 års tjänst. Medaljutdelningen ägde rum i samband med ett enkelt samkväm å Högloftet, i hvilket deltog museets styrelse, samtliga museets tjänstemän och tjänstepersonal.

Skansens allmänna utveckling. Såsom i föregående års redogörelse meddelades erhöll Skansen af Stockholms stad dels ett kontant bidrag, dels ett större lån i och för vattenlednings dragande genom Skansens område upp till Bredablick. Arbetena härmed vidtogo omedelbart och redan till valborgsmässoaftonen 1911 var ledningen klar till Högloftet, för att sedermera under försommaren ledas vidare till Torslunden. I samband med detta stora arbete anordnades flera vattenkastare för allmänheten samt brandposter, hvarjämte ledningar fördes in till Vaktstugan och Balderslunden.

En följd af detta företag, hvarvid betydande sprängningsarbeten måste göras, var, att stora mängder sten erhöles. För att tillgodogöra sig denna och för att fylla ett sedan länge känt behof, anlades i slutningen bakom Lågehallen en större friluftsteater med 1,459 åskådareplatser. Här uppfördes hela sommaren med stor framgång och liflig anslutning från allmänhetens sida det bekanta folkskådespelet »Värmlänningarna», se nedan sid. 30.

Med sten från ofvanstående sprängningsarbete jämnades äfven botten i Svandammen och Sollidsdammen, vägen öster om dansbanan höjdes för att bereda allmänheten bättre tillfälle att se hvad som försigginge på banan, hvarjämte serveringsplanen vid Fröstorp också höjdes.

Den vanprydande byggnaden »Solhem», som stått kvar sedan Tivolitiden, nedrefs, och i dess ställe uppfördes på ungefär samma plats en rymlig musikpaviljong efter ritning af arkitekten Axel Bergman. Området mellan denna paviljong och Idunhallen höjdes och jämnades, hvarigenom en bekväm, rymlig promenadplats för åhörare af konserterna erhöles. I samband härmed gjordes nya trappor till Nedre Solliden. — Nytt staket af smidt järn och på murad stensockel samt 2 meter högt, för att om möjligt förhindra okynniga personer att klättra öfver detsamma, uppsattes i Skansens norra gräns från Skånska stenkolsgrufvebyggnaden till den punkt där förutvarande liknande staket på berget ofvanför Sirishof slutade.

Skridskobana var under vintern anordnad å planen framför Blekingstugan.

Då väderleken varit gynnsam, har Flottans musikkår hållit konserter sön- och helgdagar, med undantag af den kallaste årstiden. Under sommar-månaderna gäfvos dessutom dagligen aftonkonserter. Anförare har fortfarande varit direktör E. Högberg.

Skansens **klädkammars** förråd ökades med följande i samband med vår-festen förfärdigade kopior af damdräkter: från 1300-talet 4 st.; från 1500-talet 2 st.; från 1600-talet 1 och från 1700-talet 1; dessutom 1 mansdräkt från Häfverö sn, Uppland, och 1 mansdräkt från Halland.

Skansens fester m. m. Enligt häfdvunnen sed hafva på Skansen firats så väl våra gamla årsfester som minnesdagar af historisk betydelse.

Årets ingång firades med nyårsvaka kring flammande bål och brinnande tjärtunnor. På tolfslaget hälsade ringning i Skansens klockstaplar det nya året, hvarefter Flottans musikkår spelade »Höga Majestät», »Vår Gud är oss en väldig borg» m. m. och hr Anders de Wahl uppläste »Nyårsklockan», Tennysons kända dikt.

Valborgsmässoaftonen — från fordom betraktad som vårens ankomst-dag — ägde den sedvanliga konserten af Stockholms studentsångarförbund rum. Valborgsmässoeldar brunno på Skansens klippkrön. Sång och musik omväxlade med ringlekar och folkdansar.

Den 1 maj var en *fosterländsk medborgarfest* anordnad på Skansen af en för detta ändamål tillsatt kommitté, hvarvid tal höllos af olika personer. För öfrigt firades dagen med ringlekar, folkdansar och konserter af Flottans musikkår.

Skansens vårfest 1911, i likhet med föregående år under beskyddarskap af H. K. H. Kronprinsessan, var den adertonde i ordningen och började den 24 maj samt fortgick närmast följande dagar. Den besöktes första dagen af H. M. Konungen och festens höga beskyddarinna. Festplatsen kring Bollnässtugan var uppdelad i grupper af försäljningar representerande olika århundraden från 1300 till 1800-talet, och å Orsakullen framvisades levande bilder från samma tidsperiod, anordnade af kapten Carl Hellström. Särskildt äkta säckpipblåsare i 1500-talets bröllopståg samt rokokodansen tilldrogo sig allmänhetens intresse. För öfrigt märktes de sedvanliga marknadsnjöjena karusell, kasperteater m. m., en munter kaffeservering å Offerholmen samt tvänne dansbanor med musik af K. Flottans musikkår. Å teatern (i maskinhuset) uppfördes *Sterbhuskamreraren Mulpus* eller *Caffehuset i Stora Kyrkobrinken* af Olof Kexel, omväxlande med föreläsning af en serie utvalda biografbilder, hufvudsakligen från Skansens djurvärld och festdagarnas folklif. I Oktorsgården hölls dansgille af Svenska Folkdansens Vänner och Folkvisedanslaget. Ledare af vårfesten var intendenten Alarik Behm.

Den 6 juni högtidlighölls enligt mångårig sed inom Skansen som svensk nationaldag. Från Renberget utbringades ett lefve för H. M. Konungen och talade hofpredikanten, kyrkoherde H. E. Hallberg. Af K. Flottans musikkår och Stockholms sångarförbund utfördes fosterländska stycken. Med 6 juni avslutades äfven detta år Skansens vårfest.

Den 23 juni, *midsommaraftonen*, firades med dans kring den vid Morastugan resta, med friskt löf och blommor klädda majstången, med ringlekar och folkdansar å dansbanan, konserter af K. Flottans musikkår m. m. På aftonen tändes eldar och midsommarvaka hölls.

Bellmansdagen — den 26 juli — höll Bellmanskören konsert vid Orsakullen, med program nästan uteslutande upptagande Bellmanssånger.

Den 11 oktober högtidlighölls 20-årsdagen af Skansens invigning se ofvan sid. 26.

Gustaf II Adolfs och *Karl XII:s dödsdagar* — den 6 och 30 november högtidlighölls genom flaggning; till båda dagarna var manskapet vid Stockholms garnison inbjudet att besöka Skansen.

På *konungens födelsedag* och *namnsdag* flaggades och kunglig salut gafs.

Stor flaggning har å Skansen dessutom ägt rum vid flera tillfällen, såsom på H. K. H. Prins Karls 50-årsdag den 27 februari, samt under »Svenska Veckan», då äfven vid de konserter, som K. Flottans musikkår gaf sönda-

gen den 7 maj, uteslutande stycken af svenska kompositörer utfördes. Vidare å »De gamlas dag» och »Barnens dag» samt 24 oktober, årsdagen af Nordiska Museets öppnande.

Julmarknaden, den 9:e i ordningen å Skansen, ägde rum den 17 och 19 dec. Från tolf olika stånd försiggick försäljning af julbröd, pepparkakor, julklappar i form af överraskningspaket, hemslöjdsalster m. m. En julbock efter värmländskt mönster visade sig några gånger i marknaden.

A. R-d och L. Sg.

Minnesringning ägde rum 12 februari efter skalden Gustaf Fröding samt 27 maj — tioårsdagen af Artur Hazelius' död.

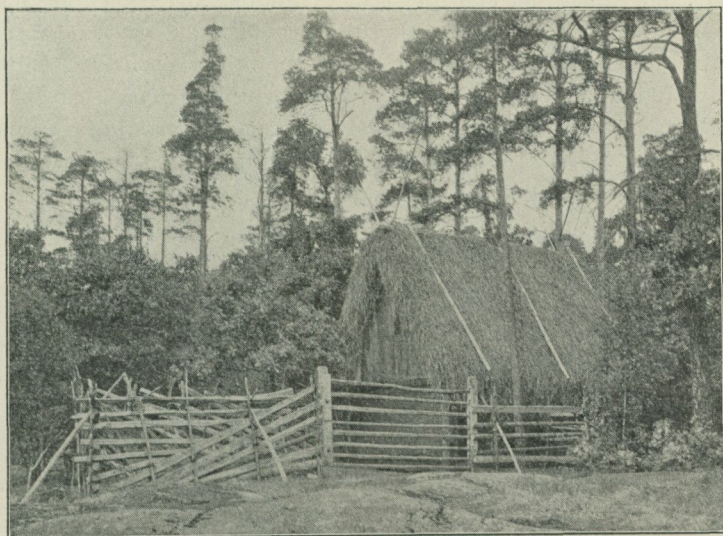

Fig. 20. Lambgift från Fårön.

Skansens kulturhistoriska afdelning erhöll under 1911 en ny byggnad, en s. k. lambgift från Fårön, fig. 20. Denna återuppfördes på Skansen af förre ägaren John Broström från Broa. Tre nya milstensrösen uppfördes efter förebilder från Skåne, Västergötland och Värmland vid resp. Dahlbergs, Helmfelts och Aschebergs vägar. På Hornborgastugan lades nytt halmtak och på Oktorpsgården omlades det gamla till stor del. Kokskålens barktäckning förnyades och gärdesgårdarna vid Fäbodvallen och Finngården reparerades. Den s. k. Petissan inreddes och försågs med tapeter i ursprunglig stil.

Som landsmålare och brandvakt medverkade Nergårds Lasse, herr Sibbe Malmberg, sörml.; Stornäs Jonke, folkskolläraren Levi Johansson från Jämt-

land, berättade i Bollnässtugan och därsammastädes äfven Bollnäs-gästgifvaren, folkskolläraren Per Hertzell från Helsingland. Omväxlande i Bollnässtugan och på Jöddes sten föredrog Jin Schensen skånskt bygdemål. Lappflickan Maria Persson från Arjeplog joikade lappska melodier.

Värmlänningen Dan. Danielsson spelade i Högloftet några aftnar; medelpadsk musik bjöds där af A. Sundin från Lyngstern. Danielsson uppträdde vidare under vårfesten och efterträddes af östgötaspelmännen Nils Olofsson, Sjögestad, och Leonard Pettersson från Rejmyre, hvilka spelade tillsammans. Karl Stenström från Slöinge, Halland, uppträdde äfven; fru Agda Åkerberg föredrog svensk folkmusik, särskildt folkvisor, i Högloftet. Samtliga dessa voro fiolister. Erik Nilsson från Mattmar, Jämtland, blåste klarinett, under en kortare tid sekunderad af fiolspelmanen Mårten Andersson från Mattmar. Den gamla trion Skoglund, Ekström, Hedblom medverkade som vanligt. Vallhornslåtar spelades på fåbodvallen af Bullermor Stina Persdotter från Gagnef, och Britta Häll från Delsbo blåste näfverlur under vårfesten.

Folkdanser, 26 olika nummer, utfördes på dansbanan af ett sextonmannalag i folkdräkter söndagar, onsdagar och fredagar under tiden maj—september. Ringlekar utfördes under lika förhållanden af 36 barn söndagar, tisdagar, torsdagar och lördagar; 59 lekar utfördes.

Staffansång utfördes vid och i stugorna af sju gossar med ljusa stjärnan från och med nyåret till och med trettondagen samt i slutet af året från och med annandag jul.

Rytmska koraler utfördes hvarje söndag från Hällestadsstaplén.

Folklifvet representerades vidare af bland andra lappmannen Anders Nilsson från Frostviken med familj, af nämnda Bullermor Stina Persdotter och Britta Häll.

På den nya friluftsteatern nedanför Bredablick spelades 18 juni—14 augusti det kända folkskådespelet Värmlänningarna under regi af herr Ivan Hedqvist. Teaterverksamheten leddes af herr Uno Lindholm enligt mellan museet och honom träffad öfverenskommelse, och företaget gynnades hela tiden af publikens synnerliga intresse och af bästa väder. All möjlig etnografisk omsorg hade ägnats däråt; för att det hela skulle få en äkta prägel hade t. ex. originaldräkter i stor utsträckning anskaffats från Fryksdalen, och scenbyggnadernas yttre hade noggrannt danats efter förebilder från samma trakt.

N. K—d.

Zoologiska trädgården. Samtliga ledamöter i den rådgivande zoologiska nämnden å Skansen, nämligen professorerna W. Leche, E. Lönnberg, Y. Sjöstedt och Hj. Dahlström samt konservator dr G. Kolthoff återvaldes för ytterligare en period af tre år, räknadt från och med 1910 års slut.

Utom de förut i samband med redogörelsen för Skansens allmänna utveckling omnämnda utfyllningarna i fågeldammarna anordnades vid några rofdjursburar yttre murade stengrottor. En stor förlust träffade denna afdelning genom bortgången af hvalrossen, som under sin listid hunnit bli Skansens populäraste djur. I följd af allmänhetens oförstånd att trots vakt och anslag om förbud härför likväl nedkasta till honom en hel del föremål, som han sväljt, ådrog han sig svår tarminflammation som slutligen ändade hans lif.

Djurbeståndets förändringar åskådliggöras genom tabellen å sid. 44—45.

A. B—m.

Besök. Hela institutionen besöktes under år 1911 af 767,041 personer.

Samlingarna i museibyggnaden å Lejonslätten voro tillgängliga för besökande alla dagar i veckan, hvardagar kl. 11—4, söndagar kl. 1—4, utom under den mörkare årstiden, då museet stängts något tidigare. Tillträdet till *Lifrustkammaren* var fritt söndagar och fredagar, öfriga dagar berättigade inträdesafgiften till museisamlingarna äfven till inträde i Lifrustkammaren. Antalet besök utgjorde under året 44,664. På de olika månaderna fördelade sig besöken 1911 sålunda:

januari	2,646	juli	7,339
februari	2,029	augusti	6,470
mars	3,154	september	4,399
april	3,479	oktober	2,773
maj	2,496	november	2,516
juni	5,514	december	1,849
		Summa	44,664

Skansen har varit tillgänglig alla dagar i veckan från kl. 8 f. m. till kl. 10 e. m.; under den mörkare årstiden stängdes dock Skansen redan kl. 8 på aftonen.

Antalet besök på Skansen utgjorde 1911 722,377. På årets olika månader fördela sig besöken sålunda:

januari	17,525	juli	126,592
februari	14,669	augusti	96,881
mars	29,439	september	67,396
april	57,737	oktober	27,173
maj	145,486	november	15,255
juni	103,480	december	20,744
		Summa	722,377

Antalet fria besök på Skansen utgjorde 84,755.

Liksom under föregående år har museet ur facksynpunkt varit besökt af åtskilliga framstående utländska museimän och forskare. Att nämna äro chefen för Victoria and Albert Museum i London, sir Cecil Smith, föreståndaren för den zoologiska afdelningen af British Museum of natural history i London, dr Sidney F. Harmer, chefen för Kunstgewerbe-Museum i Hamburg dr J. Brinckmann, dr J. Bolle från Wien, hvilken under många år särskildt studerat olika metoder för bekämpande af skadeinsekter i museer och bibliotek, dr Gustave Loisel från École des hautes études i Sorbonne, direktören för Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum i Trondhjem, dr Hans Dedekam samt fru Luiza Lamac Daniel från Budapest, som med understöd af Ungerska kultusministeriet rest hit för att studera svensk folkkonst och på samma gång göra sitt eget lands folkliga konst mera känd. I detta syfte höll fru Daniel den 20 okt. i Nordiska Museets föreläsningssal ett föredrag om ungersk etnografi.

Bland märkligare besök, som särskildt gällt Skansen, äro att nämna: furstinnan Pauline af Berndtheim, arfstorhertigen af Meiningen, storfurstinnan Sondershausen och kronprinsen af Siam.

Flera föreningar och kongresser hafva under 1911 besökt Skansen och bland dessa må nämnas 31 maj: tyska kommunalmän och deltagare i Svenska Missionskonferensen; 10 juni: engelska kommunalmän; 14 juni: Internationella kongressen för kvinnans politiska rösträtt; 16 juni: deltagare i svensk-danska skyttmötet; 20 juni: tyska sällskapet Flotten-Verein; 30 juni: Internationella Mejerikongressen; 10 juli: Frälsningsarmén; 16 juli: Sveriges blåbands-förening; 22 juli: Metodist-Episcopalkyrkan i Sverige; 24 juli: Svenska urmakeriföreningen; 31 juli: engelska pedagoger; 28 juli: Lutherska prestkonferensens medlemmar; 11 sept: Internationella kvinnokongressen.

På Skansen hafva år 1911 under sommaren anordnats 6 folksöndagar och 10 billighetsdagar samt under vintern 1 folksöndag och 1 billighetsdag.

Studier. För att bereda hemslöjdsföreningarna i landsorten möjlighet att för sin verksamhet tillgodogöra sig det rika material Nordiska Museet äger inbjöd museet Sveriges hemslöjdsföreningar att hvar och en för detta ändamål utse och hitsända en person som inom föreningen utöfvade någon slags lärareverksamhet, hvilken skulle få tillfälle att utnyttja museets samlingar i syfte att genom jämförelser få en klarare uppfattning af det säregna hos hembygdens alster och stilart. Under en tid af en månad skulle fri bostad och fritt vivre beredas å Skansen för hvarje dylik stipendiat. Det gjorda erbjudandet mötogs med tacksamhet af hemslöjdsföreningarna, och icke mindre än 17 stipendiater från skilda landsdelar mottog museet som sina gäster under tiden 15 juni—15 sept. De flesta idkade studier i textil slöjd,

men äfven träslöjd, smide och allmogemålarkonst studerades. Museet har för afsikt att äfven till ett kommande år bereda tillfälle till dylika studier.

Under 1911 utlämnades till museisamlingarna å Lejonslätten 671 studie-kort, af hvilka 593 äfven berättigade till fritt inträde. Studier ha idkats af K. Konsthögskolan, K. Tekniska Högskolan, Tekniska skolan, Högre Lärarinnese-minariet, Handarbetets Vänners högre kurs för handarbetslärarinnor samt Hulda Lundins slöjdseminarium. Tillfälliga studier hafva gjorts af åtskilliga flickskolor i hufvudstaden m. fl.

Till Skansen utlämnades 381 studiekort för teckning och målning, däraf 315 berättigade till fritt tillträde.

Samfundet för Nordiska Museets främjande. Under 1911 afgingo följande hedersledamöter med döden: grefvinnan Ebba Ankarcröna, f. Bielke, fru Henriette Kempe, f. Diewel, godsegaren Aug. Liljedahl, direktör Aug. Reinhold samt grosshandlaren P. M. Wikström.

Till hedersledamot af samfundet kallades vid styrelsesammanträde den 13 febr. 1911 fröken Magna Sunnerdahl.

Vid slutet af år 1911 räknade samfundet 5,469 ledamöter, af hvilka 80 hedersledamöter, 229 ständiga och 5,160 stiftande ledamöter. Under år 1911 hafva förvärfvats 471 nya ledamöter, af hvilka 4 ständiga och 467 stiftande.

Ekonomi. Museets ekonomiska ställning framgår af revisionsberättelsen för 1911, hvilken här nedan återgifves.

Till Nordiska Museets nämnd.

Sedan de af Vetenskapsakademien utsedde revisorer för granskning af Nordiska Museets räkenskaper för år 1911 nu fullgjort sitt uppdrag, får akademien härmed till Eder öfverlämna den afgifna berättelsen att af Eder på föreskrifvet sätt offentliggöras. Stockholm den 14 januari 1913.

För K. Vetenskapsakademien

Chr. Aurivillius.

Till Kungl. Vetenskapsakademien.

Undertecknade, som af Akademien blifvit utsedda att såsom revisorer granska Nordiska Museets räkenskaper för år 1911, få härmed, sedan siffergranskningen af räkenskaperna blifvit genom därtill utsedd person verkställd, afgifva följande revisionsberättelse.

Den ekonomiska ställningen framgår af följande öfversikt.

Nordiska Museets och Skansens behållning den 31 dec. 1910 var 4,468,850: 52 kr.

3—120411. *Fataburen 1912.*

Skansen:*Inkomster.*

Stockholms stads bidrag	15,000: 00 kr.
Årskort till Skansen	21,631: 00 >
Inträdesavgifter till Skansen	121,765: 05 >
> > Bredablick	4,166: 52 >
Vårfest och Julmarknad	47,317: 58 >
Gåfva	5,000: 00 >
Behållning på servering	26,226: 72 >
Hvarjehanda inkomster	32,613: 13 >

Summa 273,720: 00 kr.

Utgifter.

Löner och arfvoden	74,876: 20 kr.
Inventarier och underhåll	19,604: 62 >
Nybyggnad och väganläggning	24,302: 22 >
Bränsle och belysning	15,218: 27 >
Gasmotorn	4,659: 41 >
Bergbanan	3,579: 16 >
Vattenledning, renhållning, toaletter	42,248: 73 >
Program, Skanstryck	9,697: 67 >
Djurens bostäder, föda m. m.	32,369: 87 >
Stallet	4,363: 22 >
Vårfesten	20,643: 46 >
Konserter, fester m. m.	25,499: 05 >
Extra bevakning	8,481: 10 >
Afbetalning å Skansen	6,000: 00 >
Räntor	3,371: 50 >
Hvarjehanda utgifter	10,232: 82 >

Summa 305,207: 80 kr.

Utgifterna ha således öfverstigit inkomsterna med 31,487: 80 >

Skillnad 273,720: 00 kr.

Nordiska Museet:*Inkomster.*

Statsanslag	50,000: 00 kr.
Bidrag från Samfundet för Nord. Museets befrämjande	23,295: 69 >
Årskort till Nordiska Museet	12,009: 50 >
Inträdesavgifter	17,904: 85 >
Gåfvor till Nordiska Museet	9,018: 00 >
Gåfva till Pensionsfonden	20,000: 00 >
Afkastning af Antellska fonden	4,955: 00 >
> > Museibygnadens reparationsfond	1,712: 20 >
Hvarjehanda inkomster	3,845: 19 >

Summa 142,739: 93 kr.

Utgifter.

Löner och arvoden	104,377: 50 kr.
Uppvärmning och belysning	12,215: 74 >
Försäkringsavgifter	3,148: 61 >
Litterära arbeten	10,160: 49 >
Installationskostnader	3,235: 96 >
Inköp till biblioteket	1,289: 30 >
Museibyggnadens underhåll	1,712: 20 >
Lagning och underhåll af samlingarna	1,689: 57 >
Inköp till samlingarna	7,047: 83 >
Nya inventarier	1,882: 46 >
Räntor	5,457: 17 >
Hvarjehanda utgifter	16,746: 17 >
Skansens utgifter utöfver inkomsterna	31,487: 30 >
Gåfva öfverförd till pensionsfonden	20,000: 00 >

Summa 220,450: 30 kr.

Utgifterna ha således öfverstigit inkomsterna med 77,710: 37 >

Skillnad 142,739: 93 kr.

Tillgångar den 31 dec. 1911.

Samlingarna (efter 1879 inköpta föremål)	463,855: 32 kr.
Biblioteket (efter 1880 inköpta böcker)	22,614: 03 >
Inventarier	40,209: 02 >
Museibyggnaden (därå nedlagdt kapital)	3,441,431: 75 >
Skansens kapitalvärde	871,967: 71 >
	4,840,077: 83 kr.

Obligationer

Teaterbyggnadskonsortiets premieobligationer	675: 00 kr.
Sveriges allm. hypoteksb. d:o	4,000: 00 >
Svenska statens å 3,6 % d:o	5,000: 00 >
Mora—Vänerns järnv. A.-B. å 4,5 % obligationer	40,000: 00 >
Hälsingborg-Hessleholm järnv. A.-B. å 5 % obligationer	20,000: 00 >
	69,675: 00 >
Fordran hos bankiren C. Cervin	45,000: 00 kr.
» » C. von Malmborg, kapital	20,000: 00 >
» » » » ränta	1,180: 00 >
Innestående i åtskilliga banker	12,075: 88 >
Räntor å obligationerna	638: 33 >
A.-B. Providentia	10,500: 00 >
Kassabehållning	6,742: 86 >
	96,137: 07 >

Summa 5,005,889: 90 kr.

Skulder.

Allmänna fonden	65,622: 47 kr.
Pensionsfonden	24,252: 18 >
H. F. Antells fond	100,000: 00 >
J. A. Hazellii fond	37,051: 34 >
Artur Hazellii fond af d. ³⁰ / ₁₁ 1901	1,607: 23 >
Museibyggnadens reparationsfond	20,392: 77 >
Artur Hazellii monumentsfond	13,591: 42 >
A. J. Norbergs gåfva	903: 79 >
Dispositionsfond till museisamlingarnas ökande	40,313: 83 >
Ph. Hebbes testamentsmedel	750: 00 >
	304,485: 03 kr.

Skuld till V. Almqvist	12,000: 00 kr.	
» » Skand. Kredit A. B.	127,752: 39 »	
» » Lifrustkammaren	3,868: 97 »	
» » statens trofésamling	366: 76 »	
» » Stockholms stad	25,371: 50 »	
» » Skattmästaren	428: 34 »	
Skansens skuld å köpeskillingen	54,000: 00 »	223,787: 96 kr.
1911 års återstående utgifters räkning, Museets skuld		25,015: 06 »
Behållning d. 31 dec. 1911		4,452,601: 85 »
	Summa	5,005,889: 90 kr.

Kapitalräkning.

Behållning vid 1911 års början	4,468,850: 52 kr.
Ökning i samlingarnas värde	7,717: 56 »
Ökning i bibliotekets »	1,289: 30 »
» » inventariernas »	1,476: 31 »
Afbetalning å köpeskillingen för Skansen	6,000: 00 »
Ökning i Skansens kapitalvärde	44,978: 58 »
	Summa 4,530,312: 22 kr.
Afgår öfverskjutande utgifter	77,710: 37 »
Behållning den 31 dec. 1911	4,452,601: 85 kr.

Samtliga förluster å Skansen och Nordiska Museet skulle alltså under år 1911 uppgått till icke mindre än 77,710: 37 kr., men denna förlust är emellertid endast skenbar, såsom framgår af följande från Nordiska Museets styresman dr B. Salin meddelade promemoria.

P. M.

angående Nordiska Museets räkenskaper 1911.

Museets räkenskaper för år 1911 visa, att museets utgifter med kr. 77,710: 37 öfverstiga inkomsterna. Detta förhållande uppkommer på grund af följande:

1:o. Har museets skuldsida belastats med det lån, stort 25,000 kr., som museet erhållit af Stockholms stad för att inom Skansens område införa rörledningar som skulle möjliggöra dels brandposters anläggande, dels att dricksvatten funnes afgiftsfritt tillgängligt inom området för allmänheten, dels slutligen att hufvudrestaurangen skulle förses med direkt tillförsel af vatten, hvarigenom en häst och en karl kunde inbesparas, som förut kört vatten upp till restaurangen. Genom denna indragning af häst och karl har utgifterna minskats med ett belopp, som till fullo betäcker lånets ränta och amortering uppgående till 1,500 kr. per år. Således har i själfva verket den ekonomiska ställningen ej försämrats genom denna åtgärd, utan tvärtom. Då vattenledningen utöfver de lånta 25,000 kr. kostat 11,263: 92 tillför vattenledningen Skansen ett ökad kapitalvärde af 36,263: 92 kr. 36,263: 92

2:o. Intill år 1902 hade de vid årets slut befintliga obetalade räkningarna uppförts å skuldsidan, men nämnda år upphördes därmed. Först år 1911 har man återgått till bokföringssättet före 1902, hvarigenom skuldsidan för år 1911 belastats med kr. 25,015: 06. Detta orsakar att ställningen synes ofördelaktigare än den i verkligheten är, emedan summan af obetalade räkningar under hela den ifrågavarande tiden i de flesta fall öfverstigit den för 1911.

3:o. De kostnader kr. 4,685: 76 som nedlagts för uppförandet af en musikpaviljong hafva direkt ökat Skansens kapitalvärde. 4,685: 76
Öfverf. kr. 40,949: 68

Öfverf. kr. 40,949: 68

4.o. Då Skansens Friluftsteater i anläggning kostat kr. 10,674: 56, hvaraf 7,687: 06 komma på planerings- och jordarbeten och 2,487: 50 på sof- för, bör häraf tillföras Skansens kapitalvärde 7,687: 06; härvid är att be- märka, det friluftsteatern i förhållande till sin anläggningskostnad tillfört Skansen en afsevärd direkt nettovinst, förutom det att sannolikt många be- talat inträdesafgift till Skansen endast för att besöka teatern. 7,687: 06

5.o. Har för kr. 5,932: 51 järnstaket fortsättningsvis blifvit byggdt kring Skansens gräns, hvilket äfven ökar Skansens kapitalvärd. Arbetet har måst verkställas för att freda Skansen mot ofog. 5,932: 51

Summa kr. 54,569: 25

Det under år 1911 *Skansen* tillförda kapitalvärdet utgör således kr. 54,569: 25. Skillnaden emellan denna summa och den bokförda öferskjutande utgiftssumman 77,710: 37 utgör 23,141: 12, och då denna summa i sin ordning är mindre än den i räkenskaperna för år 1911 nyinförda posten på skuldsidan för obetalade räkningar kr. 25,015: 06, så har i själfva verket en förbättring i ställningen inträdt. Afbetalning å museets skuld för inköp af Tivoliområdet fortgår årligen med 6,000 kronor enligt kontrakt.

För *hela institutionen* understiger den utgående balansen kr. 4,452,601: 85 med kr. 16,248: 67 den ingående balansen stor 4,468,850: 52, men då, enligt 1911 års räkenskaper de obetalade räkningarna såsom ofvan nämnts belöpa sig till 25,015: 06 under det att i 1910 års räkenskaper ingen sådan post finnes upptagen, ehuru obetalade räkningar till större belopp funnos inne, är ställningen för hela institutionen vid 1911 års slut jämförd med den vid 1910 års slut i själfva verket förbättrad. En fortgående sådan förbättring måste eftersträvas för institutionens konsoliderande.

Stockholm den 27 september 1912.

De i museets ägo befintliga värdehandlingarna hafva af oss blifvit granskade och befunna riktiga.

Intyg om siffergranskningen bifogas.

I föregående års revisionsberättelse påpekade revisorererna att ett medel att på det kraftigaste stödja Nordiska Museet vore, om detsamma kunde erhålla full äganderätt till den tomt på Lejonslätten, hvarå dess stålaga byggnad är förlagd och till hvilken Museet för närvarande endast äger besittningsrätt under den nuvarande konungens lifstid. Ehuru man visserligen synes kunna taga för gifvet, att vid ett regentskifte någon rubbning i de rådande förhållandena med afseende på besittningsrätten icke skall ifrågasättas, så kan dock icke full trygghet härutinnan vinnas, förrän Museet innehar sin tomt med full äganderätt. Revisorerna vilja därför värdsamt hemställa, om icke någon åtgärd till denna frågas lösning snarast möjligt borde vidtagas.

Stockholm den 4 januari 1913.

Å. G. Ekstrand.

Nils Ekholm.

Sven Hedin.

Vid siffergranskning af 1911 års räkenskaper för Nordiska Museet och Samfundet för Nordiska Museets främjande har någon anledning till anmärkning icke förekommit; alla utgiftsposter hafva vid jämförelse med bilagorna visat sig vara riktigt verifierade, hvilket härmed intygas.

Stockholm den 18 oktober 1912.

Hj. Tillberg.

Till Samfundet för Nordiska Museets främjande.

Vid granskning af 1911 års räkenskaper hafva vi ej funnit anledning till någon anmärkning, hvarför vi tillstyrka full och tacksam ansvarsfrihet för räkenskaperna.

Samfundets inkomster under 1911 hafva varit:

Ständiga ledamöters afgifter	1,550: 00 kr.
Stiftande » »	24,221: 00 »
	Summa 25,771: 00 kr.

Samfundets utgifter under år 1911 hafva varit:

Omkostnader under 1911	925: 31 kr.
Ständiga ledamöters afgifter, öfverförda till allmänna fonden	1,550: 00 »
Stiftande ledamöters afgifter, öfverförda till Nordiska Museet	23,295: 69 »

Stockholm den 28 december 1912.

Summa 25,771: 00 kr.

A. G. Ekstrand.

Nils Ekholm.

Sven Hedin.

Följande penninggåfvor hafva under 1911 lämnats till Nordiska Museet.

Forsselius, E., läroverksadjunkt, enligt testamentariskt förordnande kr. 10,000:—, efter afdrag af stämpelafgift m. m.	8,918:—
Hirsch, I., grosshandlare, Stockholm, till Tivolifonden	200:—
Ottergren, F., bankassör, Stockholm, till inköp af parkettgolf till 1880-talsrummet	100:—
Sunnerdahl, M., fröken, Stockholm, till pensionsfonden	20,000:—
Stockholms stad, till vattenledning å Skansen	5,000:—

Gåfvor af föremål till museets samlingar hafva år 1911 lämnats af följande personer:

Adelsköld, G., f. Brolin, fru, Stockholm: 6 servetter af linnedamast. — Ahlborn, G., fröken, Stockholm. — Aktiebolaget Joh. Ohlssons tekniska fabrik, Stockholm: järndörr från nr 80 Mästersamuelsgatan. — Akrell, C., major, Stockholm. — Almqvist, F., f. Grafström, fru, Djursholm: hammarklavér. — Almqvist, E., fru, Sandemar, Dalarö. — Almqvist, S., fröken, Stockholm: bandväfstol med tillbehör m. m. — Alyhr, H., fru, Stockholm. — Ambrosiani, S., fil. doktor, Stockholm. — Andersson, Anders, Ingemunsta, Gnesta: julbock med ryttare från Lästringe socken, Södermanland. — Andersson, Fanny, fru, Stockholm. — Andersson, Knut, herr, Djursholm. — Andersson, Kristina, fru, Hallingeberg. — Arwidsson, I., fil. doktor, Mariefred: en samling fiskredskap från Norrland m. m.

Ballé, F., f. Ballé, fru, Stockholm: möbler m. m. från 1870-talet. — Benckert, S., f. Jansson, fru, Stockholm: sängkammarmöbel från 1877. — Benktsson, S., fröken, Flodafors. — Bergensträhle, E., fröken, Stockholm: 4 mansvästar från 1700-talet, damkofta från 1800-talets början m. m. — Bergensträhle, E., f. v. Malmberg, fru, Stockholm: en samling leksaker. — Bergling, A., ingenjör, Stockholm. — Bildt, Didrik, herr, Stockholm. — Blomgren, G., tandläkare, Borås. — Blomqvist, K. J., herr, Stockholm. — Bonnier, J., fröken, Stockholm: en modern docka. — Borgenstierna, L., f. Bergman, fru, Stockholm. — Boström, Knut, landtbrukare, Jakobsberg: en samling mestadels gustavianska möbler. Se sid. 15 o. f.

Carlander, C. M., grosshandlare, Stockholm: »Prostinnan Maria Beata Sibergs Prof-bok 1825—1875» m. m. — Carlberg, Aug., herr, Stockholm. — Cederströms, S., f. Sparre, friherrinna, sterbhusdelägare, Stockholm: docka från 1846, skor, eldskärm, stol m. m. — Christoffersson, O., kyrkovård, Fru Alstad. — Croneborg, E., fröken, Getå, Åby.

Dahlén, D., herr, Stockholm. — De gamlas dags dockutställning genom fröken Gerda Rydgren, Stockholm.

v. Eckermann, A., f. v. Rosen, friherrinna, Edeby, Sparreholm. — v. Eckermann, E., herr, Edeby, Sparreholm. — v. Eckermann, E., f. Åkerhielm, friherrinna, Stockholm. — Ehrenborg, H., konsul, Opphem: en samling etnografiska föremål från Östergötland. — Ekholm, G., fil. licenciat, Uppsala. — Ekstrand, C., trädgårdsmästare, Nynäs. — Elfving, G., fröken, Stockholm. — Engström, L., fröken, Stockholm.

Fallenius, A., doktorinna, Stockholm: en större silkesschal. — Feychting, S., kommandörkapten, Stockholm. — Forshäll, O. J., kronofogde, enligt testamentariskt förordnande genom fru I. Forshäll, f. Wahlbom, Kalmar: tapet antagligen vävd i Brüssel, 1600-talets slut, bord från 1700-talet m. m. — Forsslöf, A., fröken, Vängelsta, Uppsala: bruddräkt från Järfös socken, Helsingland. — Fredriksson, F. G., herr, Stockholm. — Friberg, E., fröken, Jönköping. — Friberg, W., ingenjör, Stockholm. — Frölen, A., handlande, Visby. — Föreningen för Svensk Hemslöjd genom fru I. Petrelli, f. Eketrä: en samling knypplade spetsprof.

Gellerstedt, A. T., öfverintendent, Stockholm. — Giöbel, S., fröken, Vadstena: dräktdelar från 1830-talet. — Gren, Lars, Bjurbäcken, Mangskog. — Gyllenstierna, H., f. Snoilsky, Spannarp: divansmatta och eldskärm från 1800-talets mitt.

Hagberg, E., fröken, Stockholm: spetskrage från 1850-talet. — Hammarstedt, N. E., intendent, Stockholm. — Hansdotter, Berns Maria, Stockholm. — Hansson, Per, Flugbo, Hå. — Hierta-Retzius, A., fru, Stockholm. — Hirsch, Hj., doktor, Stockholm. — Hjorth, R., arkitekt, Stockholm: skjutsklubba från Lumsheden, Svärdsjö socken, Dalarna, m. m. — v. Hofsten, Bengt, herr, Stockholm. — Holmberg, E., läderhandlare, Stockholm. — Howing, F., artist, Stockholm. — Hultman, H. R., verkmästare, Stockholm. — Hök, A. F., godsägare, Forsnäs, Vadsbro.

Jacobson, A., f. Wahlgren, fru, Stockholm. — Jacobsson, M., f. Hallman, fru, Mariefred. — Janson, Aug., landtbrukare, Kämpagården, Skara. — Jennings, L., f. v. Heijne, fru, Skänellaholm. — Johanson, Alfr., herr, Stockholm. — Johansson, L., sjuk-sköterska, Stockholm. — Johnsson, E., fröken, Stockholm. — Jonsson, O., herr, Stockholm.

Kalling, M., f. Lamberg, grefvinna, Uppsala. — Kempf, H., med. doktor, Stockholm. — Kennedy, M., fröken, Stockholm. — Keyland, N., amanuens, Stockholm. — Kellgren, C. E., landtbrukare, Tolja, Skirö. — Klara församlings kyrkogård, Stockholm: likvagn m. m. — af Klinteberg, I., fröken, Getå, Åby. — v. Koch, Fab., häradshöfding, Hälla, Falun. — Kungl. Kammarkollegium, Stockholm: flera bord, stol, bokpermar, m. m. — Kuylenstjerna, C. F., ingenjör, Göteborg.

Lagerlöf, S., advokat, Stockholm. — Larsson, K., byggmästare, Stockholm: byggnadsdetaljer från nr 6 Glasbruksgatan. — Leijonhufvud, M., fröken, Stockholm. — Lincke, E., fröken, Stockholm. — Lindblad, Constance, fröken, Djursholm, enligt testamentariskt förordnande: skrin med hylla i skulpterad valnöt från 1880-talet. — Lindwall, C. G. L., gravör, Stockholm. — Lodin, M., fröken, Stockholm. — Lowisin, C. W., f. Dahlquist, friherrinna, Stockholm. — Lundin, A. P., herr, Lyngsten, Matfors. — Lundström, C. F., godsägare, Antuna, Rotebro: kakel. — Lyttkens, Aug., byråchef, Stockholm: en samling lergökar, se sid. 22. — Lönnberg, I., lasarettsläkare, Karlshamn: etnografiska föremål från Bleking, se sid. 8.

Markstedt, T., fröken, Stockholm. — Mauritzon, A., fröken, Vadstena. — Meves, J., byråchef, Stockholm. — Myhrman, Aug., fröken, Stockholm: broderi till eldskärm från 1811.

Nauckhoff, W., kaptan, Stockholm. — Nicolin, E., f. Giöbel, fru, Askersund. — Genom Nilsson, A., intendent, Stockholm. — Nilsson, M., f. Johansson, fru, Stockholm. — Nordström, S., grosshandlare, Gefle. — Nylén, K., enka, Stockholm: dräktdelar från Leksands socken, Dalarna. — Näslund, O. J., flottningsschef, Stafre.

Ohlsson, C. V., arrendator, Långsäter, Lännäs. — Olivecreutz, W., häradshöfding, Öfrarp, Finnekumla: duk af linnedamast från 1700-talets början. — Olsson, S., fröken, Uppsala. — d'Orchimont, H., fröken, Stockholm.

Porath, E., löjtnant, Hvetlanda.

Rappe, E., fröken, Stockholm. — Roos, S., f. Nordenfalk, fru, Stockholm: vagga från 1820-talet. — Rosander, N., kandidat, Stockholm. — Rosenlind, E., direktör, Stock-

holm. — Rydbeck, E., stadsingeniör, Anneberg, Frescati: 2 trehjuliga velocipeder. — Rylander, A., postexpeditör, Stockholm.

Sahlström, J., fröken, Utterbyn, Torsby. — Salin, B., styresman för Nordiska Museet, Stockholm. — Schmidts, C., f. Schalén, enkefru, sterbhus, Nyköping, genom docenten O. Almgren: klädning från 1840-talet, brudtofflor från 1839 m. m. — Schnell, O. F. W., revisor, Stockholm. — Schüek, B., fröken, Stockholm. — Schützercrantz, I. W., revisor: en samling leksaker m. m. — Selling, H., fröken, Stockholm. — Sidenblad, H., f. Björkman, fru, Stockholm. — Six, J., professor, Amsterdam. — Sjöberg, Henr., notarie, Stockholm, enligt testamentariskt förordnande: piphufvud med silfverbeslag, fotografialbum. — Sjögren, V., stadsläkare, Södertälje. — Sjölin, O. I. V., ingenjör, Stockholm. — Sjöstedt, C., herr, Stockholm. — Sjöström, G. A., maskinist, Stockholm. — Spolander, H., förvaltare, Borkhult, Yxnerum: släde från Törneshälla socken, Småland. — Spångberg, G., blomsterhandlare, Stockholm. — Stjernsward, S., f. v. Horn, Vidtsköffe. — Storm, G., landtbrukare, Vallbynäs, Skirö. — Ström, N., ingenjör, Jönköping. — Strömman, E., f. Kempe, fru, Stockholm. — Sylvén, E. M., f. Grönvall, fru, Sköfde. — Söderström, A. F., direktör, Stockholm: ekdörr från nr 6 Packhusgränd. — Sörling, O., artist, Stockholm.

Thorman, E., fröken, Stockholm. — Thun, C. A., f. d. öfverlärare, Stockholm: målad kista, troligen från Helsingland. — Tingström, O. F., byggmästare, Vallentuna. — Tornell, A. J., byggmästare, Stockholm. — Troili, A., fröken, Stockholm: ett dockbrölloppståg. — Törnebohm, E., f. Fogelström, fru, Strängnäs.

Ulrich, E. O., arkitekt, Stockholm. — Uppmark, E., f. Kindstrand, fru, Stockholm. Wahlström, E., fröken, Neglinge. — Vedens härads vägstyrelse genom godsägaren Gust. Odqvist, Påtorp, Fristad: milsten, daterad 1771. — Westman, O., major, Stockholm, enligt testamentariskt förordnande: 2 par brudskor från 1800-talet m. m. — Victorin, C. J., herr, Stockholm. — Victorin, M., fröken, Stockholm. — Wide, A., professor, Stockholm. — Wiman, C., professor, Uppsala. — Wistrand, E., fröken, Stockholm. — Wistrand, P. G., intendent, Stockholm.

Öfverström, K., auktionsväktmästare, Linköping: etnografiska föremål från Östergötland. — Österman, Th., hemmansägare, Hysingsvik: bröllopsprydnader från Länna socken, Uppland.

Till museets bibliotek och arkiv hafva under år 1911 gåfvor lämnats af följande personer:

Adelborg, Ottilia, fröken, Gagnef. — Ahlborn, Gerda, fröken, Stockholm. — Ahlén, A., lektor, Stockholm. — Ahnfelt, Hilda, fru, Stockholm. — Alm, Axel, v. häradshöfding, Stockholm. — Almgren, O., docent, Uppsala: serveringsordningar m. m. från ett bröllop under senare delen af 1820-talet. — Alyhr, H., fru, Stockholm. — Ambrosiani, S., fil. doktor, Stockholm. — Arenander, E. O., lektor, Ulltuna. — Arwidsson, I., fil. doktor, Mariefred. — H. Aschehoug & ko, Kristiania.

Ballé, F., f. Ballé, fru, Stockholm. — Behm, A., intendent, Stockholm. — Benktsson, Selma, fröken, Flodafors. — Berg, Oda, fru, Kalmar. — Bergensträhle, Elsa, f. von Malmberg, fru, Stockholm. — Björck, Gerda, fröken, Linköping. — Borg, Axel, postkontrollör, Stockholm: minnesalbum från början af 1800-talet, m. m. — Brinckmann, J., museumsdirektor, Hamburg. — Brodén, Anna, fru, Klintehamn. — Böttiger, J., fil. dr. öfverintendent, Stockholm: arbeten rörande konsthandtverk m. m.

Carlander, C. M., grosshandlare, Stockholm: »stambok» från början af 1800-talet m. m. — Carlsbergfondets Direktion, Köpenhamn. — Carlsson, O. A., fabrikör, Stockholm. — Cederblom, G., fröken, Stockholm. — Celander, H., lektor, Göteborg. — Chevalier, H., ingenjör, Paris.

Daleau, F., herr, Bourg-sur-Gironde. — Dedekam, H., muscidirektör, Trondhjem. — Dufva, A. G., kammarråd, Stockholm.

Ehrensward, A., ryttmästare, greve, Liatorp, Helsingborg. — Elfving, G., fröken, Stockholm. — v. Engeström, Joh., häradshöfding, Stockholm.

Frisell, A., fru, Kasenberg, Åmål: inventarieförteckningar m. m. — Frohne, Agnes, Maria och Johanne, fröknar, Köpenhamn.

Giöbel, Selma, fröken, Vadstena. — Graham Brothers, Stockholm. — Grape, A., fil. doktor, Uppsala.

Hagberg, Louise, amanuens, Stockholm. — Hammarstedt, N. E., fil. doktor, Stockholm. — Hazelius, Gina, fru, Stockholm: 14 delar af Encyclopédie méthodique, éd. in 4:o af Panckoucke et Agasses, Paris 1783—1793. — Hedberg, Arvid, herr, Stockholm. — Hierta-Retzius, Anna, fru, Stockholm, — v. Hofsten, B., herr, Stockholm. — Hård af Segerstad, Kerstin, fil. doktor, Stockholm.

Jensen, Severin och Andreas, hrr, Köpenhamn. — Johansson, A., redaktör, Uppsala.

Kjellin, K., artist, Stockholm. — Klintberg, M., lektor, Visby: Guta-Lagh das ist: Der Insel Gothland altes Rechtsbuch. In der Ursprache . . . von K. Schildener, Greifswald 1818, m. m. — Kungl. Ecklesiastikdepartementet: Olaus Magnus, Historia om de nordiska folken, d. 1.; Montelius, O., La civilisation primitive en Italie, 2; Svenska landsmål, Historiska handlingar m. fl. fortsättningsarbeten. — Kungl. Vetenskapsakademien, Stockholm. — Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien, Stockholm.

de Langenhagen, Henriette, fru, Menton. — Lindberg, Alfred, herr, Stockholm. — Ljungdahl, David, konstnär, Stockholm. — Lodin, Maria, fröken, Stockholm. — Lundeberg, O. W., apotekare, Alingsås. — Lyttkens, Aug., byråchef, Stockholm.

Montelius, O., riksantikvarie, Stockholm.

Aktiebolaget Nordiska Kompaniet, Stockholm. — Nordisk Resebureau, Stockholm. — Norlind, T., docent, Tomelilla. — Näslund, O. J., herr, Stafre: ritning och fotografier af en gammal kalkvarn i Karvsjöån, Medelpad.

Oirik, A., fil. doktor, Köpenhamn. — Oirik, J., fil. doktor, Köpenhamn.

Rodenstam, Frans, herr, Hudiksvall. — Rodenstam, Stina, fru, Hudiksvall. — Roland, Alfred, herr, Hjälpås. — Roland, Anders, arkitekt, Stockholm. — Rosenlind, E., direktör, Stockholm. — Rylander, Alfred, postexpeditör, Stockholm.

Salin, B., styresman för Nordiska Museet, Stockholm. — Schultt, Louis, fabriksägare, Littois, Finland. — Sidenbladh, E. Th., jur. kand., Stockholm. — Sidenbladh, Hilma, fru, Stockholm. — Sjöbergs, Henrik, notarie, sterbhus, Stockholm: en stor samling teaterpjäser och vittra småskrifter, dels svenska original, dels öfversättningar. — Sondén, V., intendent, Stockholm. — Statens Historiska Museum, Stockholm. — Stockholms stads drätselnämnds 2:a afdelning. — Stockholms stads statistiska kontor. — Swenson, Edv., herr, Stockholm.

Ungerska Ecklesiastikministeriet, Budapest. — Universitetsbiblioteket, Uppsala.

Wide, Sam, professor, Uppsala. — Willman, Adèle, f. Hermelin, fru, Stockholm.

Wistrand, P. G., intendent, Stockholm: vaggvisor upptecknade i Småland, handteckningar m. m.

Åbergsson, Sigrid, fröken, Stockholm. — Ågren & Karell, Uppsala.

Örebro läns slöjdförening, Örebro.

Till Skansen hafva 1911 gåfvor lämnats af följande personer:

H. M. Enkedrottningen: 1 åsnesto.

Ahlström, C. A., grosshandlare, Stockholm. — Aktiebolaget Pomril, Stockholm. — Almqvist, E., herr, Stockholm. — Andersson, A., herr, Stockholm. — Andersson, Maria, blomsterhandel, Stockholm. — Andersson, S., öfvermaskinist, Stockholm. — Andersson, W., herr, Stockholm. — Anell, A. L., styrman å ångf. Svithiod, Stockholm. — Ankarcrona, Th., godsägare, Billesholms grufva. — Apotekarnes Vattenfabrik, Stockholm. — Arrhenius, Elias, underlöjtnant i Kongostatens tjänst: 1 grå jak.

Baravna, G., studerande, Stockholm. — Baarfodh, K., fru, Stockholm. — Becker, Wilh., grosshandlare, Stockholm. — Beijl, Rudolf, direktör, Stockholm: gammaldags tapeter. — Bengtsson, H., herr, Lönsboda. — Bergianska trädgården, Albano: ärthalm, kål och kålblast. — Bergman, Sten, herr, Stockholm. — Bergqvist, A. M., repslageri, Stockholm. — Biehl, E., herr, Stockholm. — Billström, Rudolf, blomsterhandlare, Stockholm. — Binnkvist, E., fru, Stockholm. — Bjurström och Wallenberg, grosshandlare, Stockholm. — Björklund, Ester, fru, Stockholm: 1 fasantupp, bastard af fasan och tamhöna, m. m. — Björner, J. A., vaktmästare, Skansen, Stockholm. — Blombergs pappershandel, Stockholm. — Blomgren, Carl O., grosshandlare, Stockholm. — Bonnevier, W. E., agent, Stockholm. — Borekers, Fridolf, herr, Stockholm. — Brynge, H., civilingenjör, Enköping. — Burman, Erik, herr, Stockholm. — Bäck, A., herr, Kungsängen.

Christensson, Chr. E., civilingeniör, Malmö: 1 ejderhöna. — Christiansson, C. M., öfverbanmästare, Örnsköldsvik. — Comstedt, A., fru, Stockholm.

Dahlin, Aug., snickare, Stockholm: 1 morkulla. — Dahlstedt, M., blomsterhandel, Stockholm. — De la Gardie, Jakob, greve, Maltesholm, Tollarp: 1 svan. — Djurgårdsförvaltningen: löf, tallris och granris. — Drangel, H., fru, Lädna, Ljusterö.

Eklund, fru, Stockholm. — Eklund, E., målaremästare, Neglinge. — Eriksson, M., fru, Stockholm: föda åt djuren. — Eriksson, Oscar, blomsterhandlare, Stockholm.

Folkesson, E., herr, Lillsjönäs, Kungsholms villastad, Stockholm. — Fransson, Hj., vaktmästare vid Nordiska Museet, Stockholm. — Fredriksson H., herr, Stockholm. — Fäldt, K., herr, Stockholm.

Geijerstam, G., studerande, Stockholm. — Gentele, E., disponent, Liljeholmen, Stockholm. — Gentele, H., direktör, Stockholm. — Gester, A., fru, Stockholm: föda åt djuren. — Granberg, E., studerande, Stockholm. — Grünstedt, J. D., & Co, vinhandel, Stockholm. — Gyllencreutz, A., fru, Stockholm.

Hagström, fru, Stockholm. — Hammar, Harry, civilingeniör, Stockholm. — Hansson, M., fröken, Stockholm. — Hedberg, T., handlande, Stockholm. — Hedberg och Holmgren, garn-, väfnads och trikkåaffär, Stockholm. — Hedin, fru, Stockholm. — Hellberg, H., fru, Stockholm. — Helsingborgs plantskola. — Hjorth, E., disponent, Stockholm. — Holmberg, E., skräddare, Stockholm. — Holmberg, J. E., herr, Stockholm. — Holmers brädgård, Stockholm. — Holmström, E., fabrikör, Barnängens fabrik, Stockholm. — Hultgren, Karl, kansliråd, Saltskog: 2 tranor. — Häggberg, C. A., herr, Mariefred. — Högbomska expeditionen, Uppsala. — Högdahl, Th., redaktör, Stockholm: 1 grissla. — Högelin och Sundström, Stockholm. — Hörnström E., fröken, Djursholm.

Jansson, Ernst, herr, Stockholm. — Jansson, T., grosshandlare, Stockholm: 1 ängsknarr. — Johansson, A. H., herr, Gråbo: 2 skogsufungar. — Johansson, C. J., sjökaptan, ångf. Rex. — Johansson, W., maskinist, Stockholm. — Jonsson, A., redaktör, Stockholm.

Karlsson, T. O., herr, Stockholm. — Kilström, M., herr, Stockholm. — Klint, Karl, herr, Kungöör: 1 svanunge. — Klint och Bernhardt, färghandel, Stockholm. — Kullberg, E. G., sjökaptan, ångf. Meta. — Kvarnström, A., herr, Stockholm. — Kysel, E., revisor, Saltsjö-Dufnäs.

Lalander & Friberg, elektroteknisk agentur och installationsaffär, Stockholm. — Lewin, H., fru, Stockholm. — Lewin, M., fru, Stockholm. — Liedberg, C., sängklädesaffär, Stockholm. — Lindblom, A., källarmästare, Östersund. — Lindström, Anna, lärarinna, Stockholm: 1 gök. — Lindström, E., kusk, Stockholm. — Lund, Ellen, fru, Stockholm. — Lundberg, G., jägmästare, Bjurfors, Avesta: 1 krickand. — Lundgrens kakelfabrik, Stockholm. — Löffbergs vinhandel, Stockholm.

Mau, A. G., grönsakshandlare, Hufvudsta, Stockholm. — Meurlin, C., brukstjänsteman, Horndal: 1 trana. — Milinder, J. O., sjökaptan, Stockholm. — Mjölkbolaget, Stockholm. — Munkedals Pappersbruks nederlag, Stockholm.

Nilsson, G. A., blomsterhandel, Stockholm. — Nilsson, G., kamrer, Sundbyberg. — Nordstjernans Vattenfabrik, Stockholm. — Norman, N. V., grönsakshandlare, Stockholm. — Norrström, G., djurvårdare, Skansen, Stockholm. — Norstedt & Söner, bokförlag, Stockholm. — Nykvarns pappersbruk, Stockholm. — Nyman, J., studerande, Stockholm. — Nyström, H., grosshandlare, Stockholm. — Nyström, N. Th., grosshandlare, Djursholm.

Odenrick, J. F., grosshandlare, Märsta. — Oscarsson, A., civilingeniör, Stockholm: 1 blå kärhöök.

Petrelus, H., fru, Stockholm. — Pettersson, Alfred, professor, Stockholm. — Pettersson, Victor, boktryckare, Stockholm. — Pihl, A., direktör, Stockholm.

Raam, Ernst, grosshandlare, Stockholm. — Reick, G., herr, Sundsvall. — Ringström, C. A., vaktmästare, Stockholm. — Rosander, E., herr, Stockholm. — Rosén, O., licentiat, Stockholm. — Rosendals trädgård, Stockholm. — Rylander, R., handlande, Stockholm.

Sankt Eriks bryggeri, Stockholm. — Sandell, Robert, grosshandlare, Stockholm. — Schiött, Th., blomsterfabrik, Stockholm. — Selen, C., arrendator, Hammarby prästgård. — Sifverts järnaffär, Stockholm. — Sjöberg, J. E., herr, Stockholm: 1 rapphöna. — Sjöholm, E., djurvårdare, Skansen, Stockholm: 1 tallbit. — Skantz, G., herr, Stockholm. — Slakteriaktiebolaget Norrmalm, Stockholm. — Spångberg, Gunnar, blomsterhandlare, Stockholm. — Stenberg & Co, Stockholm. — Sundbaum & Wennberg, speceri-affär, Stockholm. — Sundelius, A. G., herr, Stockholm. — Svartengren, A., tjänsteman, Stockholm. — Svenska Hem, speceri-affär, Stockholm. — Svensson, M., fröken, Stock-

holm. — Svenström, J., djurvårdare, Skansen, Stockholm. — Söderström, Hj., Öregrund: 1 tranunge.

Tegnér & Wilcken, vinhandel, Stockholm. — Tiljander, Axel, herr, Karlskrona: 1 gökunge. — Tjerneld, N., ingenjör, Skattkärr. — Trolle, N., friherre, hofjägmästare, Trollenäs: 3 st. fasaner. — Trulsson, Nils, direktör, Grand Hôtel, Stockholm. — Törnberg, Sigrid, fru, Elfsjö.

Wahlberg, E., kandidat, Stockholm: 5 gräsänder. — Wahlberg, Thure, blomsterhandel, Stockholm. — Wahlfors, G., fru, Stockholm. — Wahlgren, H. N., herr, Stockholm. — Wahlström & Widstrand, bokförlag, Stockholm. — Wallentin, E. J., fru, Stockholm. — Wallin, G., godsägare, Vik, Väsby: 1 svanunge. — Warnekinck, H., studerande, Stockholm. — Wedin & Ramstedt, grosshandlare, Stockholm: 2 st. blå fjällräfvar. — Weinberg, C. A., häradshöfding, Stockholm. — Wibom, J. G., godsägare, Saltsjöbaden. — Widberg, G., bagare, Stockholm. — Wigstrand, R., herr, Stockholm. — Winberg, Herman, speceriaffär, Stockholm. — Wincrantz, Fr., öfveringenjör, Stockholm. — Wogt, E., dr., Stockholm. — Wulf, Th., docent, Stockholm: 3 st. islandsfalkar.

Zetterströms, A., blomsterhandel, Stockholm.

Åhléns Blomsterhandel, Stockholm.

Skansens zoologiska trädgårds

D j u r b e s t å n d .	Bestånd ^{31/12} 1910.			Ö k n i n g .		
	Antal arter, afarter.	Antal ex.	Värde.	Födda.	Gåfva.	Köp.
<i>Däggdjur:</i>						
Apor och insektätare	5	16	329—	—	8	—
Kattdjur	3	8	2,750—	3	—	—
Hundar, vargar, räfvar	18	29	2,224—	42	6	—
Mårdar, skäldjur	9	16	2,820—	—	2	1
Björnar	3	8	2,300—	2	—	—
Gnagare	17	147	3,338.50	360	—	5
Hästar	6	10	4,500—	—	1	—
Nötkreatur	3	5	5,400—	—	—	—
Hjortar	6	21	4,430—	7	—	1
Får och getter	5	14	155—	17	2	3
Svin	1	2	1,000—	—	—	3
Summa däggdjur	76	276	29,246.50	431	19	13
<i>Fåglar:</i>						
Sångfåglar	52	213	571.50	2	65	78
Klätterfåglar, gök	1	1	10—	—	2	2
Kräkfåglar	6	10	99—	2	1	24
Ugglor	10	26	744—	1	7	18
Falkar, örnar	7	19	305—	—	7	9
Vråkar, hökar	7	20	260—	—	8	7
Papegojor	9	23	600—	—	6	—
Hönsfåglar, struts	14	58	990—	46	10	1
Dufvor	10	71	170—	2	11	4
Vadare	18	42	860—	7	5	40
Svanar, änder, gäss	22	72	2,558—	23	12	16
Öfriga simfåglar	15	43	1,270—	11	5	28
Summa fåglar	171	598	8,437.50	94	139	227
Djurbeståndets summa	247	874	37,684—	525	158	240

djurbestand den 31 december 1911.

Minskning.		Bestånd ^{31/12} 1911.			Anmärkingar.
Sålda.	Dött och utgallrats.	Antal arter, afarter.	Antal ex.	Värde.	
10	1	5	13	302.—	
—	3	3	8	2,750.—	3 loungar födda.
8	24	19	45	3,441.—	2 fjällräfvar gäfva.
—	8	8	11	1,210.—	1 hvalross dött.
2	—	3	8	2,450.—	2 baribalungar födda.
134	26	13	352	2,421.—	1 europeisk bäfver förolyckats; 1 svart hare dött.
1	—	5	10	2,200.—	
—	—	3	5	5,400.—	
2	24	6	23	4,510.—	3 renkalfvar födda.
18	5	5	13	140.—	
3	—	1	2	1,000.—	
178	71	71	490	25,824.—	
—	154	58	204	530.—	2 grönfinkungar kläckts, 1 tallbit infångad.
—	3	2	2	20.—	
9	10	7	18	205.—	2 korpungar kläckts.
4	9	10	39	962.—	1 slaguggleunge kläckts, 3 hökugglor ink.
2	11	7	22	450.—	3 islandsfalkar gäfva.
—	15	8	20	290.—	
2	4	11	23	550.—	
21	22	15	72	1,123.—	1 hönsfasanhybrid gäfva.
16	13	11	59	184.—	2 ringdufningar kläckts.
9	25	19	60	1,175.—	1 svart stork ink., 7 rörhönsungar kläckts.
2	42	23	79	2,942.—	
—	32	19	55	1,750.—	9 skrakungar kläckts, 2 hvittrutar gäfva, 4 tretåiga måsar köpts.
65	340	190	653	10,281.—	
243	411	261	1,143	36,105.—	

Redogörelse

för

Kungl. Lifrustkammarens och därmed förenade samlingars utveckling och förvaltning år 1911.

Till KONUNGEN.

Till åttlydnad af föreskriften i nådiga brefvet af den 28 sept. 1906 får jag härmed afgifva följande berättelse rörande Lifrustkammaren och därmed förenade samlingars tillväxt och förvaltning under år 1911.

Samlingarnes tillväxt.

Hufvudsamlingarne hafva under året ökats med fem inventarienummer, af hvilka dock ett omfattar flere föremål.

Gåfvor:

Af H. M. Konungen: en värja, tillskrifven Magnus Stenböck, men af modern tillverkning; af herr Olof Johansson, Stockholm: värjfäste från 1600-talets senare del, jordfynd från Fagernäs på Värmdö.

Inköp:

Bössa (salutkanon) förfärdigad med användande af en bösspipa från 1500-talet; 1 par svenska flintlåspistoler med damaskerade pipor, signerade, å pipan med inlagdt silfver M: F: NVSBAVM, fig. 1, å låsen graveradt

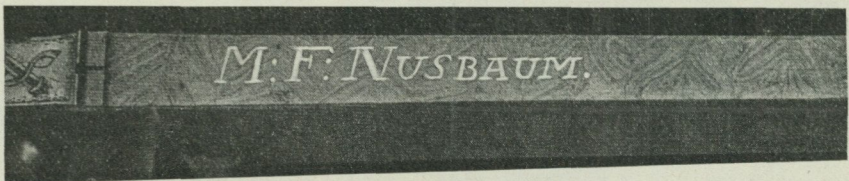

Fig 1. Moritz Friedrich Nusbaums signatur på piporna af pistolerna fig. 2.

NVSBÄVM Stockholm (pistolsmeden Moritz Friedrich Nusbaum, känd 1734—47, d. före 1751), å kolfbeslaget graveradt grefliga Sparre-vapnet, å pipan inlagdt med guld Carl Gustaf Löwenhielm (f. 1701, grefve, riksråd, d. 1768), enda arbete som hittills med säkerhet kan tillskrifvas den äldre Nusbaum, fig. 2; bössa med flintlås, svensk, låset sign. i gravyr Wålberg Stockholm (känd såsom mästare 1761—85), på pipan inlagdt i guld D: A: U: (David af Uhr, f. 1770, framstående bergsman, d. 1849); flintlås från 1700-talet, sign. Nor-kiöping; sabel, vid svenska fältläkarestaten, på klingan etsadt Carl XIII:s namnchiffer.

Boksamlingen.

Gåfvor:

Af bestyrelsen för Utställning af Äldre kyrkliga föremål från Jämtland och Härjedalen, Östersund 1911: Utställningens katalog; af författaren, R. Cederström: Två polska riksbanér.

Byte

med följande institutioner: Boston, Museum af fine arts; Bruxelles, Musée de la Porte de Hal; Dresden, die Kgl. Sammlung; Kristiania, Norsk Folke-museum; Lund, Kulturhistoriska Museet; Malmö Museum; St. Petersburg, Imperatorskij Ermitaz; Washington, U. S. National Museum.

Inköp:

16 st. verk, hvaribland särskildt må framhållas en kopia af en svensk flaggkarta från omkr. 1700 efter original i Landesbibliotek i Kassel.

Fotografisamlingen.

117 st. fotografier, hvaribland 104 af föremål på utställningen i Strängnäs.

Lån ur samlingen.

Från Scottish exhibition of National History, Art and Industry, Glasgow 1911, samt Internationale Hygiene-Ausstellung, Dresden 1911, hade under hand ingått förfrågningar om erhållande af lån ur samlingen, hvilket dock afböjts.

Till den förra utställningen sändes likväl fotografiska afbildningar af i samlingen förvarade skottska föremål.

Jämlikt nådiga brefvet af 24 februari utlånades vaggan n:r 4,159 (s. k. Carl XII:s vagg) under tiden 28 februari—3 mars till hertigen af Östergötlands dop.

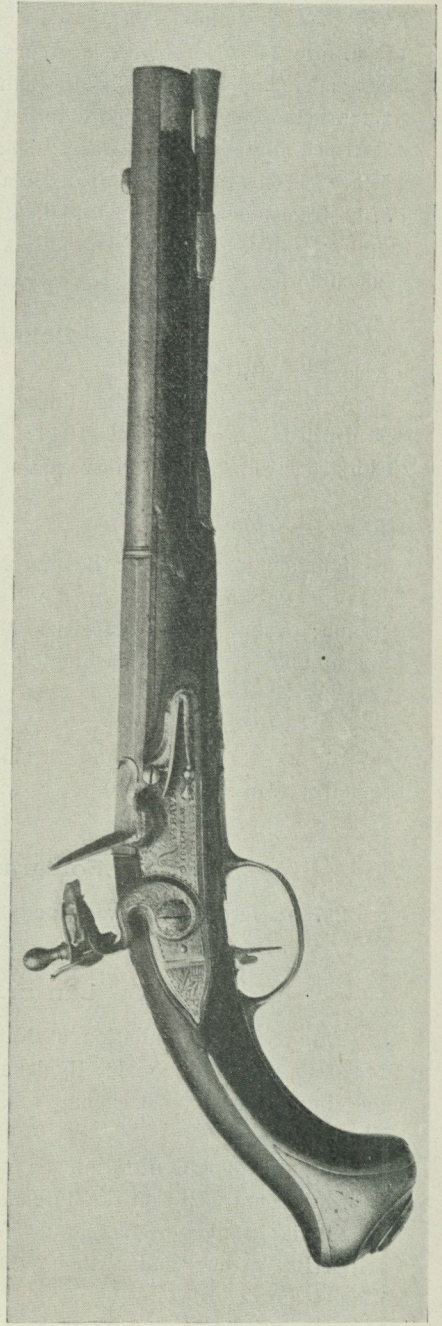
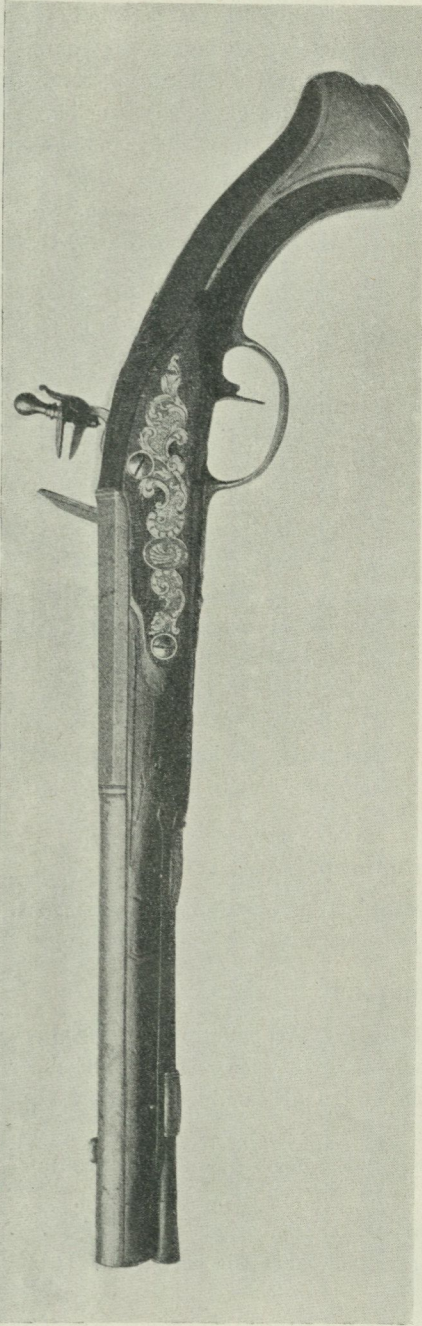

Fig 2. Pistoler af Moritz Friedrich Nusbaum i Stockholm. L. 472 mm.

Arbetet i samlingarne.

Under tiden 15 januari—1 februari anordnades en utställning af troféer och krigsbyte från Carl X Gustafs polska krig, närmast som ram till de tvenne i trofésamlingen nyupptäckta polska kungabanéren.

Sedan Nordiska Museet till föreståndarens förfogande ställt en handräkningsvaktmästare har en önskvärd revidering af samlingens uppställning kunnat påbörjas.

Äfven den för lappkatalogen behöfliga utredningen af föremålens äldre historia har af föreståndaren fortsatts.

Allt mer framträder emellertid att arbetskrafterna vid samlingen icke äro tillräckliga.

Publikationer.

Af Vägledning för besökande har föreståndaren under året redigerat en ny upplaga. Den har tryckts i 10,000 ex.

Besök och studier.

Samlingarne hafva varit dagligen tillgängliga för allmänheten. Jämlikt öfverenskommelsen mellan Svenska staten och Nordiska Museet afgiftsfritt fredagar samt sön- och helgdagar, öfriga dagar utan annan afgift än till Nordiska Museets egna samlingar. Under julafton, som inföll på en söndag, voro samlingarne liksom Nordiska Museets egna stängda.

På grund af att inträdesavgifter samt frikort för studerande gälla för båda samlingarne gemensamt samt då Lifruskammarens lokaler bilda förbindelseled mellan Nordiska Museets olika afdelningar kan tyvärr icke erhållas uppgifter på huru antalet besökande fördela sig på de båda samlingarne under betalningsdagar. På fridagarne har enbart Lifruskammaren besökts af tillsammans 33,666 personer.

Inspektor, nämnd och föreståndare.

Ärenden rörande Lifruskammaren hafva af nämnden behandlats vid 8 sammanträden, och har inspektor närvarit vid 4 af dessa.

I nådig skrifvelse af den 29 sept. har Eders Kungl. Maj:t för ytterligare fem år, räknadt från den 1 okt., förordnat krigsarkivarien D. T. J. Petrelli att vara inspektor för Lifruskammaren.

Föreståndaren har under tiden 30 april—13 maj åtnjutit tjänstledighet för att på egen bekostnad bedriva studier vid samlingarne i Dresden och Berlin samt under tiden 19 maj—20 juni för upprättande af en katalog öfver rustkamrarne vid Skokloster, och har tjänsten under tiden upprätt hållits af intendenten vid Nordiska Museet doktor Gustaf Upmark.

Sin semester har föreståndaren åtnjutit under tiden den 7—28 september 21—29 december, och har tjänsten då upprätthållits af doktor Upmark.

Till bestående af det utmärkt goda förhållande, som alltid varit rådande mellan Göteborgs Museum och Lifruskammaren, har föreståndaren personligen representerat samlingen vid firandet af nämnda museums 50-årsjubileum. Föreståndarens hemställan om samlingens officiella representerande vid jubiléet hade af nämnden afslagits.

Af trycket har föreståndaren utgifvit: Dürers Kanonenwinde samt Die Patronenbüchsen des 16 Jahrhunderts, båda i Zeitschrift für historische Waffenkunde.

Ekonomi.

Debet.

Balans från år 1910:

Tillgångar 6,157: 17

Uppbörd:

Statsanslag, åttonde hufvudtiteln: Lifruskammaren:

för tillsyn, underhåll och vård af

samlingarne 6,200: —

För beredande af extra lönetillägg 300: —

Fjärde hufvudtiteln jämlikt K. bref

af 24 febr. 1911 306: 41 6,806: 41

Intressemedel 246: 74

Försäljningsmedel 2,493: 80 9,546: 95

Summa 15,704: 12

Kredit.

Utgifter:

Aflöningar 6,500: —

Samlingarnes ökande 1,405: 09

Konservering 320: 35

Expenser 108: 08

Tryckningskostnader 3,501: 63 11,835: 15

Balans till år 1912:

Utlånta medel 3,868: 97

Summa 15,704: 12

Såsom framgår af ofvanstående öfversikt har samlingen detta år kunnat förvaltas utan något kontant tillskott från Nordiska Museet — 1910 var

tillskottet ej större än kr. 74:12. Under dessa år, som varit ekonomiskt synnerligen brydsamma för Nordiska Museet har det ock varit en stor tillfredsställelse att ej behöfva direkt betunga dess stat. Erinras må emellertid att den å Nordiska Museets stat till föreståndaren utgående amanuenslönen dock nästan uteslutande kommer Lifrustkammaren till godo.

Hvad som möjliggjort, att Lifrustkammaren med endast statsanslag och försäljningsmedel — samlingarne komma ej i åtnjutande af några inträdesafgifter — kunnat förvaltas, är hufvudsakligen att Vägledningen i samlingarne rönt så stark efterfrågan (under året 2,376 ex., under 1910 3,826 ex.).

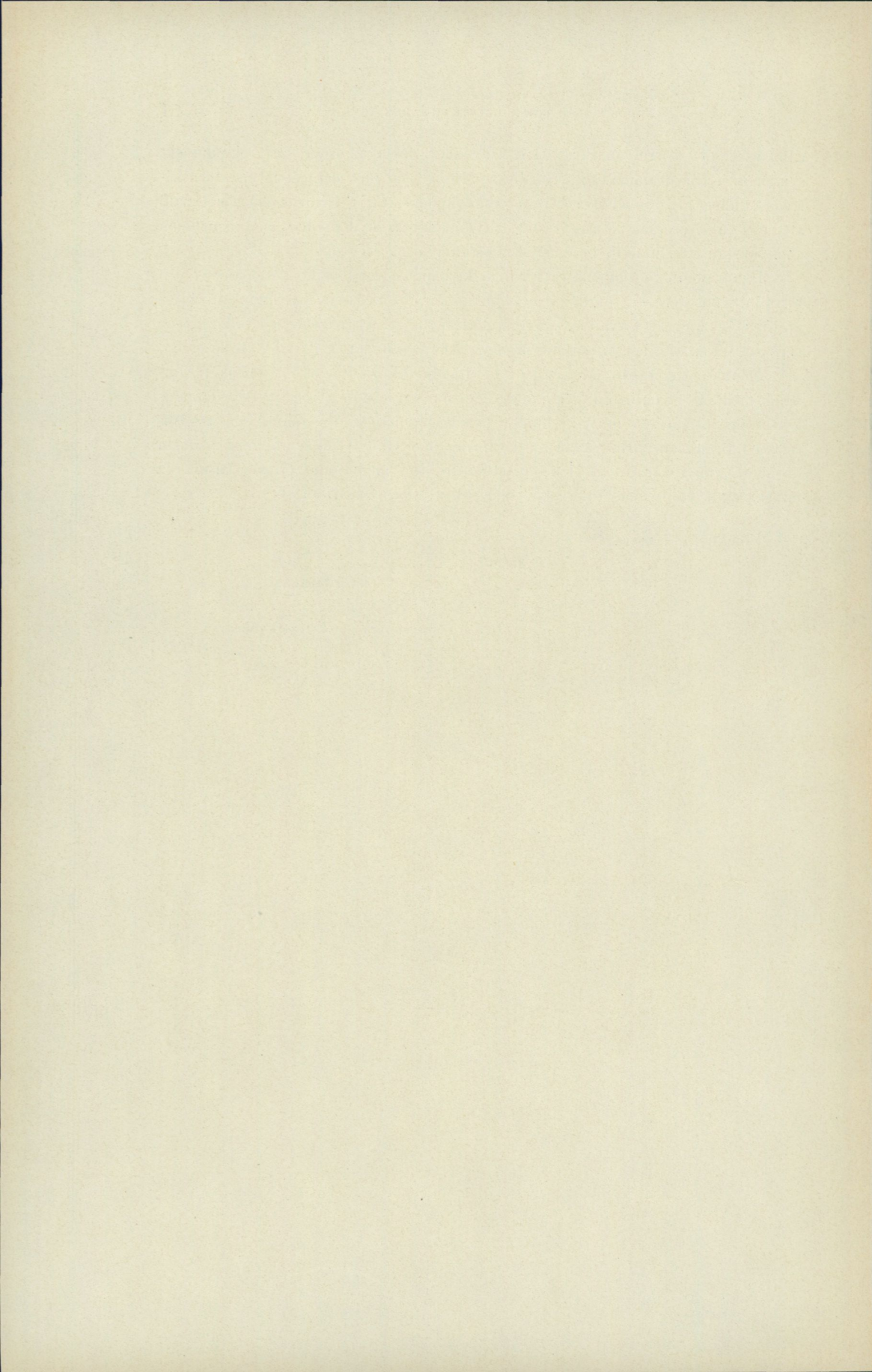
Denna efterfrågan är väl ett glädjande faktum, men bör sättas i samband med att samlingen icke infört det numer nästan öfverallt brukliga etiketteringssystemet, som fritt bjuder hvarje besökande upplysning om de viktigaste föremålen. En sådan etikettering är väl ett af samlingens främsta önskemål, men har hittills icke ansetts tillräddig med tanke på den afsevärda minskning i samlingens inkomster den säkert skulle medföra.

Stockholm i mars 1912.

Underdånigast

Rudolf Cederström

Föreståndare för Lifrustkammaren.

NORDISKA MUSEET

FATABUREN

KULTURHISTORISK TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF

BERNHARD SALIN

MUSEETS STYRESMAN

1912

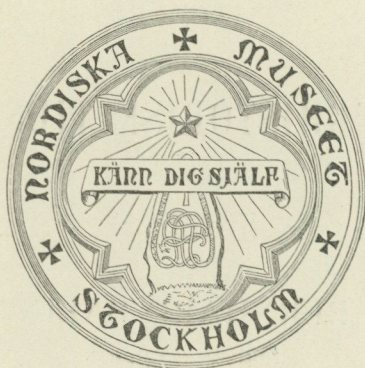

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1913

[120411]

INNEHÅLL.

	Sid.
AMBROSIANI, S., Ny fajansfabrikssignatur	50
» , Mötena i Visby 8—11 augusti 1912	187
BECKMAN, NAT., Knutsdagen och julfriden	182
CEDERBLOM, GERDA, Ett bidrag till det dukade bordets historia	193
CHRISTOFFERSSON, O., Några skånska jullekar	240
HAMMARSTEDT, N. E., Fästmöpåsen eller brudsäcken. Ett bidrag till lysningsspresenternas historia	38
» , Richard Andree	126
KEYLAND, NILS, Primitiva eldgörningsmetoder i Sverige. Gnideld, vrid- eld, slageld	1
LAMPA, S., Kubbubben	244
LINDHAGEN, ARVID, Huru länge har tjugondag jul burit namnet Knut? .	170
OLSSON, MARTIN, Uppländska sjöbodar	218
PETTERSSON, O. P., Fornlapparnas sätt att begravna sina döda	92
QVISTGAARD, A., »Klockare-Magnusen»	248
REIMER, L., Kasken	246
REUTERSKIÖLD, EDGAR, och WIKLUND, K. B., Linnés lappska trolltrumma	129
SAMUELSSON, SIXTEN, Värmländsk folktro	21
SCHNITTGER, BROR, En trolldosa från vikingatiden	98
STENBOCK, C. M., Att binda halmtak	46
UPMARK, GUSTAF, Årsbokstäfver och andra stämplrar på Göteborgssilfver	65
Per Gustaf Wistrand	121

Litteratur:

ARWIDSSON, I., och C. V. OHLSSON, Anteckningar om en samling af red- skap använda i fiskets tjänst inom Örebro län. Uppsala 1911. Af —a—i	116
JOHAN EKEBLADS bref, utgifna af N. SJÖBERG. 1. Från Kristinas och Cromwells hof. Stockholm 1911. Af —a—i	64
F. J. E. ENESTRÖM, Finvedsbornas seder och lif. Halmstad 1910. Af —a—i	117
H. F. FEILBERG, Bidrag til en ordbog over jyske almuesmål. Köpen- hamn 1894—1911. Af N. E. H.	192
J. W. FROHNE, Danske fajancer. Köbenhavn 1911. Af —a—i	115

	Sid.
J. HENRIKSSON, Växterna i de gamlas föreställningar, seder och bruk. Stockholm 1911. Af N. E. H.	252
O. LUNDBERG och H. SPERBER, Härnevi. Uppsala 1912. Af N. E. H.	250
LARS LUNELL, Från Siljans sagoland. Stockholm 1912. Af L. Hbg	253
NATIONALMUSEET, Den Danske Samling: Middelalder og Renässancetid. Vejledning. Köpenhamn 1911. Af —a—i	110
T. NORLIND, Studier i svensk folklöre. Lund 1911. Af N. E. H.	53
Saksnes Danesaga fra Sigerslægten til Sven Estridsøns død, oversat af J. Olrik. Köpenhamn 1912. Af N. E. H.	252
Aktiebolaget Skånska Handelsbanken. Fästskrift vid invigningen af Skånska Handelsbankens ombyggnad i Lund den 21 sept. 1912. Af —a—i	255
HJALMAR THUREN and WILLIAM THALBITZER, The Eskimo Music. Sär- tryck ur Meddelelser om Grönland XL. Copenhagen 1911. Af N. K-d.	118
CARL R. af UGGLAS, Katalog öfver Södermanlands Fornminnesförenings Kyrkomuseum i Strängnäs. Strängnäs 1911. Af —a—i	110
GUSTAF UPMARK, Gustaf Vasas hof. En studie. Stockholm 1912. Af —a—i	254
Utställning af äldre kyrklig konst från Strängnäs stift. Katalog jämte »Rättelser och tillägg». Stockholm 1910. Af —a—i	110
Utställning af äldre kyrkliga föremål från Jämtland och Härjedalen, Ös- tersund 1911. Katalog. Östersund 1911. Af —a—i	110
FREDRIK B. WALLEM, De islandske kirkers udstyr i middelalderen. Kri- stiania 1910. Af —a—i	110
Vägledning utgifna 1912 af Nordiska Museet	191

Notiser och meddelanden:

- Meddelande till Fataburens redaktion från MARTIN P: N NILSSON, s. 45.
— Utställning af Stockholmiana från 1600-talet, s. 52. — Sveriges kyrkor.
Konsthistoriskt inventarium, s. 52. Heraldisk utställning, s. 192.

Bilaga. Redogörelse för Nordiska Museets utveckling och förvaltning år 1911 samt Redogörelse för Kungl. Lifruskammarens och därmed förenade samlings utveckling och förvaltning år 1911.

Samfundet för Nordiska Museets främjande.

I hufvudstaden bosatt stiftande ledamots årsafgift är *sju* kronor. Utom hufvudstaden bosatt ledamot erlägger en årsafgift af *fem* kronor.

Enligt § 6 i samfundets stadgar är emellertid den, som i stället för den årliga ledamotsafgiften på en gång erlägger minst ett hundra kronor, att anse såsom ständig ledamot och sedan befriad från alla afgifter.

Ledamot såväl stiftande som ständig erhåller årligen ett årskort till Nordiska Museets samtliga afdelningar för sig personligen eller för en medlem af sin familj, hvilkens namn i sådant fall torde uppgifvas. Tidskriften »Fataburen» utdelas till medlemmar bosatta utom Stockholm. Därstädes boende kunna erhålla densamma till halfva boklädspriset genom museets expedition å Skansen.

Dessutom äger ledamot rätt att för de närmaste medlemmarna af sin familj (man, hustru, syskon eller barn) erhålla årskort gällande till museets samtliga afdelningar för ett pris af *tre* kronor för hvarje sådan medlem. Årskort till Museet å Lejonslätten kosta eljest 5 kr. för vuxna, 3 kr. för barn och till Skansen 6 kr. för vuxna, 4 kr. för barn.

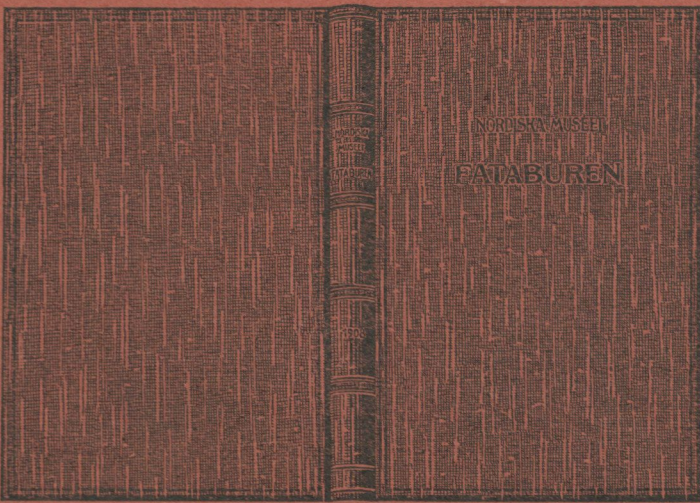
På det stiftande ledamot ej må hafva besvär med årsafgiftens insändande, upptages densamma utom Stockholm genom postförskott samt i Stockholm efter midten af januari genom bud. De i Stockholm bosatta medlemmar, som så önska, kunna dock den 15 dec.—midten af jan. å museets expedition å Skansen utlösa sina årskort.

Bref och meddelanden torde ställas till Sekreteraren i Samfundet för Nordiska Museets främjande, adress Nordiska Museet, Stockholm 14. Allm. Telefon 4. Riks Telefon 398.

Författare och förläggare, som önska böcker och uppsatser anmälda eller omnämnda i tidskriften, behagade insända dem under adress *Nordiska Museet*, Stockholm 14. Manuskript, meddelanden och uppgifter insändas under samma adress.

Fataburen utkommer med 4 häften om tillsammans minst 256 sidor årligen och åtföljes dessutom af en redogörelse för museets förvaltning.

Tidskriften kostar i bokhandeln och på posten 5 kr. för årgång. Lösa häften säljas i mån af tillgång för 2 kr. Den utdelas gratis till de ledamöter i Samfundet för Nordiska Museets främjande, som äro bosatta utom Stockholm. I hufvudstaden boende ledamöter kunna erhålla tidskriften till halfva boklådspriset vid rekvisition genom museets expedition å Skansen.

Pärmar afsedda för Fataburens olika årgångar, af blått linne och af utseende som ofvanstående bild visar samt till ett pris af 1 kr. för årg., finnas efter rekvisition att tillgå hos K. hofbokbindaren GUSTAF HEDBERG, Regeringsgatan 28 A, Stockholm C.